

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BİR "AÇILIM" FİLMİ: "NEFES / VATAN SAĞOLSUN"

Bir millet "uyaniyor"

AKP - EL BEŞİR MÜNASEBETLERİ
Müslüman, iş bağlar!

BİENALİN FİKİR BABASI BRIAN HOLMES
Yönetici sınıfın şebekesi

SANAL DÜNYADA YENİ ÜRETİM BİÇİMLERİ
Çarpı değer, çarpı sömürü

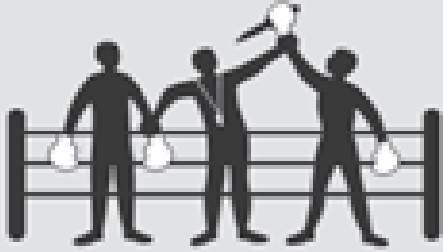

Temizlik zamanı

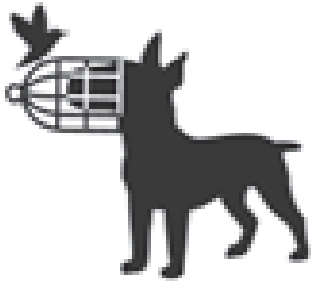
İnsan içgüdüsü

Zoraki galibiyet

Dikta yönetimi

İç ve dış güvenlik

Sağlık hizmetleri

15:35 Katarı

kapak: Turgut Yüksel

• Şehir Hatları	4
• GDO yönetmeliği	10
• "Nefes / Vatan Sağolsun"	12
• Nusaybin modeli	19
• Türkiye'de Ermeni olmak	22
• Radyo Express	28
• Kıraat & Dumanı Üstünde	34
• Brian Holmes	37
• Ünsal Oskay'ın ardından	41
• Mavi Daktilo	42
• Radyo Brecht	44
• Ağır Çekim	46
• Müzik Dolabı	50
• Berlin Duvarı	52

Ahmet Gürata, Ali K. Saysel, Alican Tayla, Asena Günel, Arslan Eroğlu, Aydan Çelik, Aykut Kılıç, Ayşe Çavdar, Balkan Talu, Barış Çakan, Cemil Cahit, Çiğdem Öztürk, Deniz Akkol, Didem Danış, Doruk Yurdesin, Eda Özdek, Ender Ergün, Erdir Zat, Ertan Keskinsoy, Evrensel Belgin, Fevzi-can Abacioğlu, Fırat Genç, Funda Tosun, Göksun Yazıcı, Gülşin Ketenci, Hakan Lokanoğlu, Haziran Düzkan, İrfan Aktan, Koray Löker, Marion Denis, Merve Erol, Murat Meriç, Nalan Yırtmac, Özyay Selmo, Pelin Özer, Pelin Tan, Pınar Uygun, Ragıp Duran, Saner Şen, Sarkis Paçacı, Seda Zobaroğlu, Selçuk Oktay, Serkan Köybaşı, Serra Tosun, Siren İdemen, Şahan Nuhoglu, Turgut Yüksel, Ulus Atayurt, Vartan Estukyan, Yücel Gökürk, **Baskı:** Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No:10 Yenibosna / İstanbul Tel: 0.212.452 23 02 **basım yeri ve tarihi** İstanbul, Kasım 2009 **dağıtım** Doğan Dağıtım A.Ş. **yönetim yeri:** Süslü Sakı Sok. no: 5/3 Beyoğlu - İstanbul **tel-faks:** 0.212.251 87 67 **e-mail** expressroll@gmail.com **abonelik** expressroll@gmail.com **yıl 8 sayı 100 20 Kasım - 20 Aralık 2009 imtiyaz hakkı** Bilge Ceren Şekerciler **sorumlu yazışları müdürü** Merve Erol **ilan irtibat** Özyay Selmo (0.533.514 90 49) **YEREL SÜRELİ YAYINDIR. AYDA BİR YAYINLANIR. ISSN 1307 - 461X**

Bir iyi, bir kötü haber. Önce kötüsü: Duymuşsunuzdur, Roll'la vedalaştık, Léo Ferré'ye selam ederek: "Tenk yu şeytan, bize Roll'u verdiğin için."

Vedamızı krize, ekonomik sıkıntılara bağlayan yorumlar oldu. Doğrusunu bizden duyun: Sebep ekonomi değil. Öyle olsa, Roll'un hiç çıkmaması gerekirdi. Hadi çıktı, birkaç sayıda taşı tarağı toplardı. Sebep ekonomi değil, zevk ilkesi. Ya da Sisyphe meselesi -Camus'nün yorumladığı şekliyle.

Malum, Sisyphe taşı sırtına alır, tepeye taşır, sonra da aşağıya yuvarlar. Sonra tekrar sırtlar, tekrar tepeye çıkar, tekrar yuvarlar. Böyle sürer gider. Bir zorunluluk değildir bu, bir zevk meselesidir. O taşı yukan çıkarmanın, yuvarlamanın, yuvarlanışını seyretmenin zevki. Hele, kolektif bir faaliyetse. Birlikte taşmanın, yuvarlamanın, yuvarlanışını seyretmenin zevki... Kasım 1996'da, bundan 13 yıl önce, şeytana ve Camus'ye uyup o taşı taşımaya başladık. 144 defa periyodik, altı defa da özel vesilelerle tepeye çıkardık, yazıp çizip yuvarladık. Üç-beş kişiydik, upuzun bir künye olduk.

Gelgelelim, öyle bir noktaya geldik ki, taşıdığımız taş da, üzerine yazıp çizdiklerimiz de, onu yuvarlanırken seyretmek de eski zevki vermez oldu. Bunda, giderek artan maddi yükün, aleyhimize işleyen ekonominin payı var elbette. Ama, belirleyici olan o değil, fikri-ruhi boyut. Başka bir taş, başka şekiller arzusu. Joe Strummer & The Mescaleros'un "Rock Art and The X-Ray Style"ındaki türden şeyler. Ama başka türüsü. Turgut Uyar'ın, Roll'un veda mektubumuzda alıntıladığımız deyişindeki gibi:

"Efendimiz acemilik. Bir taş alacaksınız, yontmaya başlayacaksınız. Şekillenmeye yüz tutmuşken atacaksınız elinizden. Bir başka taş, bir başka daha. Sonunda bir yığın yarım yamalak biçimler bırakacaksınız. Belki başkaları sever, tamamlar. Ama her taşta sanırların gücünüz, aşkınız, korkunuz yenedir, tazedir. Başaramamak endişenizin zevkiyle çalışacaksınız."

İki Tuncel Kurtiz anısı bütün hikâyeyi özetliyor aslında. Büyükparmakkapı'daki büromuzda "blind-test" yapıyoruz, şarkılar dinletiyoruz ona, her şarkı bir kapı açıyor. Mevzu her neyse, coşkuyla anlatırken birden durdu. "Kaç satıyor sizin dergi?" dedi. "Üç-beş" dedik. "Boş ver abi" dedi, "üç-beş olsun, bizim olsun. Mesela benim için Amerika Tom Waits dinleyenlerden ibarettir."

Tom Waits dinleyenlerin başka neler dinlediklerini tahmin etmek zor değil. Kimlerin Tom Waits sevdiği ise sürprizli bir hadise. John Berger mesela. Aslında başka türüsü de olamazdı: John Berger "buluştuğumuz yer" değil mi?

Peki, Roll'dan sonra?

Sisyphe zevkenden vazgeçecek değiliz elbette. Taş, başka bir taş olacak, başka türlü yontulup başka türlü şekillenecek. Peki, tepeye nasıl taşınacak? Buyrun ikinci Tuncel Kurtiz anısına. Bir Express söyleşi için Kallavi Sokak'ta beş kat tırmanmaya başlamıştık. O önde, biz arkada. İlk adımını attı, atmadı, Nâzım okumaya başladı, derken Can Yücel'e geçti. Beki de tersi. Ve o arada dedi ki, "çocuklar, merdiven tırmanırken, yokuş çıkarken şiir okuyunca insan hem yorulmuyor, hem sıkılmıyor". O şiirleri dinleye dinleye, o dizelelerin çağıştırdığı resimleri seyrede seyrede tırmandık. Tuncel Kurtiz'in şahsında Bedreddin, Yılmaz Güney, "Mahabharata" ve "Otobüs" cabası. Ve ne yorulduk, ne sıkıldık.

Şarkı söyleyerek çıksaydık da sıkılmazdık, ama yorulurduk, nefesimiz daralır, şarkı tavsar, canımız sıkırdı.

Roll şarkılı bir tırmanıştı. Yorulduğumuzu hissedince şarkı tavsamasın, zevk azab olmasın dedik, durduk. Bundan böyle, şarkıları tırmanırken değil, taşı yontarken, üzerine yazıp çizerken, yuvarlarken, yuvarlanışını seyrederken söylemek daha iyi olacak. Daha zevkli anlamında daha iyi.

Tırmanırken ise Tuncel Kurtiz gibi yapmakta fayda var. Telâş etmeyin, şiir dergisi gibi bir niyetimiz yok. X-Ray'den bahsediyoruz ve X-Ray tarzı "rock art"tan. Ya da Godard'ın denkleminde, "Bir Artı Bir"den. Herkesin kendi kendine yapabileceği bir şey bu. Ama birlikte yapıldığında ve neşredil-

diğinde daha zevkli olduğu da malum. Şeytanın dürttüğü de. Uyar mıyız, uymaz mıyız, belli olmaz. Yine de, 2010 başında, Godard'ın yeni filminin, "Sosyalizm" in vizyona gireceğine bakılırsa, taşı yeniden yüklenmek zevkli olabilir. "Kötü haber" diye başladık, ama görüldüğü gibi, lafın gelişi öyleydi, haber aslında iyi.

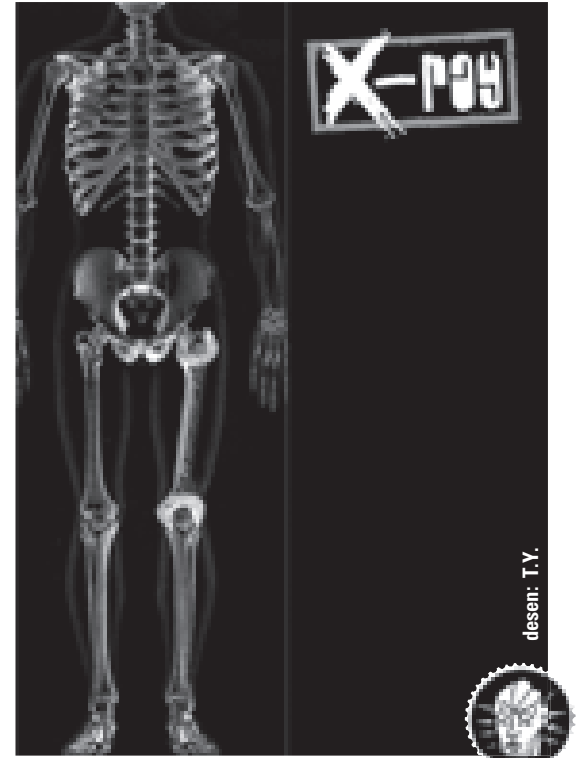
Şimdi gelelim iyi habere. Bu da lafın gelişi mi iyi, yoksa aslında kötü mü, zaman gösterir. Express'le Roll arasında şöyle bir fark var: En kestirme izahıyla, Roll'da belirleyici olan Camus faktörü ve zevk ilkesi. Express'teki belirleyici ise Gramsci-Sartre faktörü ve organik-angajman meselesi. "Mr. Peters'in Bağlantıları"nda Arthur Miller'in özetlediği mesele: "Bir söz ağzından çıkana kadar sana aittir, ağzından çıktuktan sonra sen ona aitsindir."

16 yıl önce ağzımızdan bir söz çıktı. 16 yıldır o söze aittiz. Ocak 1994'ten Ocak 1997'ye dek, üç yıl boyunca her hafta o sözü taşıyıp durduk. Her seferinde zevk aldığımız söylenemez, ama yolun kendisi, karanlık tüneller bir yana, zevkliydi. Haftalık Express'i ekonomi bitirdi. Noktayı koyduğumuzda, mecalimiz kalmamıştı. Ama, Vedat Okyar'ın dediği gibi, deli gömleği ütü tutmuyor, 2001'de yeniden yola düzüldük, bu sefer aylık olarak ve bir türlü isim bulamadığımız için Postexpress olarak. Zamanla "Post" ekinden vazgeçtik, ama o vazgeçmedi, Express'e yapıştı kaldı. Ama zaten mühim olan isim değil, unvan. X'i gören anlıyor, X-Ray'i.

Kasım 2009 itibarıyla, 100. "post" sayımızı idrak ediyoruz. Öncesindeki 154'le, 254 Express oldu. Şimdi makas değişirme zamanı. 101. sayı, Express'in üçüncü döneminin ilk sayısı. Haftalık, aylık derken, Express bundan böyle 15:35 Katarı. Yani 15 günlük. Nâzım'ın 15:45 Katarı'na ("geçti çığlıklarla 15:45 katarı") nazire, sarsıla sarsıla ilerliyor 15:35 Katarı. Her ayın 15'inde ve 35'inde bayilerde, kitapçılarda olmak üzere. 35'i rötör payı, yoksa varış 31'i veya 32'si. Bilemediniz ayın üçü, dördü...

Peki, ne zaman çıkıyor sefere? Mantıken 15 Aralık'ta, ama bakarsınız, Enki Bilal'e ve Pete Doherty'ye nazire "32 Aralık'ta çıkagelir. Ama hayat bu, Lennon'ın dediği gibi, "sen başka bir takım şeyler planlarken olan şeydir". Öyle bir "şey" olursa, 15:35 Katarı'nı "mor perşembe"ye erteleriz ya da "kırmızı pazartesi"ye, sarsıla sarsıla ilerler.

Haber iyi mi, kötü mü? Öyle ya da böyle, 100. sayı şerefine, Lennon demlenelim. "Starting Over"dan başlayarak...

desen: T.Y.

Tarifsiz bir ruh hali

SİLOPİ- 13 yaşındaki Agit, iki gündür Habur Sınır Kapısı'nda sabahlıyordu. Bir ağabeyi dağda. Cizreli. Ailesine haber vermeden, yoldan geçen bir kamyonetin arkasına tutunarak Silopi'ye kadar gelmiş. Sonra da Habur'a kadar yürümüş. Cebinde metelik olmadığı için iki gün boyunca arkadaşlarıyla, sınır boyundaki mısırlara talim etmişler. Karınlarını iyice doyurduktan sonra, artakalan mısır taneleriyle asfalt yol boyunca "Barış", "Apo", "DTP" yazmışlar. Agit'le sekizi PKK militanı 34 kişinin sınırdan geçip Diyarbakır'a doğru hareket edişinden sonra tanıştık.

Habur'la Diyarbakır arasındaki yaklaşık 300 kilometrelik yol boyunca her köyün, her dinlenme tesisinin bulunduğu yerde, insanlar dizilmiş, kafilayı bekliyor. Binlerce araçlık konvoyla beraber santim santim ilerlerken, yol boyunca dizilmiş insanlara sürekli zafer işareti göstermek gerekiyor. Kadınlar açık camdan içeriye renkli fularlar atıyor, çocuklar arabanın tepesine çıkıyor.

Yıllardır bölgedeki mitinglere, cenaze törenlerine, eylemlere tanıklık etmiş biri olarak ilk defa böylesine "tarifsiz" bir ruh haliyle karşılaştım. Hüzün değil. Mutluluk da değil. Şaşkınlık da var, hüzün de, mutluluk da, öfke de. Haziran 2007'de, DEP'li Orhan Doğan'ın cenazesi için Cizre'ye geldiğimde de kalabalık aynıydı. Yine yüzlerce kilometrelik yol üzerinde ne kadar yerleşim bölgesi varsa, herkes caddelere dökülmüş, cenaze arabasını zılgıtlarla karşılamış, ağlamış, halaylar çekmiş, kendinden geçmişti. Kürtler yaslarını da, sevinçlerini

de aynı zılgıtlarla ifade ediyor. 19 Ekim'de ise cenaze töreni veya seçim mitinginden farklı bir ruh hali hâkimdi caddelere dökülen insanlarda.

Bir kadın aracımıza yaklaşık 34 kişinin bulunduğu otobüsün kaç dakika sonra Nusaybin'e ulaşacağını sordu. Sonra da "Gelsinler artık. Bağımız yandı. Telef olduk. Biji barış oğlum, biji Apo. Gelsin barış güvercinleri" dedi ve hüngür hüngür ağlamaya başladı. Yaşlısıyla, genciyle, çocuğuyla, herkes ağlıyordu. Halay çeken de ağlıyordu, gülüp kendinden geçen de!

Nusaybin'in girişinden çıkışına kadar her beş metrede bir yakılmış kamyon tekerlerinden çıkan kapkara ısı ortalığı sarmıştı. İs, domuz gribi, açlık, yorgunluk kimin umurunda! Habur-Diyarbakır güzergâhında ne kadar insan varsa, günün erken saatlerinden itibaren caddelere dökülmüş, kafilayı kaçırmak adına öğle yemeği için evine bile dönmemişti.

Kandil ve Mahmur'dan gelen 34 kişi, bölgede bugüne kadar görülmemiş bir etki yarattı. Yıllardır gizli gizli gidip ekme al-

dıkları köylerden ilk defa ellerini kollarını sallayarak geçen PKK militanları şaşkınlık içindeydi. Benzer bir şaşkınlığı güvenlik güçleri de yaşıyordu. Hatta asıl çarpıcı görüntü onlarınkiydi. DTP'nin seçim otobüsüne bindirilerek Habur'dan çıkan kabile, iki kilometre berideki polis barikatına yaklaştığında, aniden bir asker aracından fırlayan altı kişilik özel harekât timi, omuzlarına uzun namlulu silahlarını alarak caddeyi kapattı. Yola çevrilen onlarca kamera ve fotoğraf makinesine "biz de varız" mesajı veren özel harekâtçılar, kaşlarını çatarak kalabalığa bakıyordu. Bedenlerine sardıkları yüzlerce mermi, batmak üzere olan güneş ışınlarıyla parıldıyordu. Ancak otobüs barikata yaklaşınca amirleri sert bir kol hareketiyle yoldan çekilmelerini emretti. Özel harekâtçılar çekildi, polis barikadı açıldı ve yüz bine yakın insan, aynı anda dalgalanarak otobüse koştırmaya başladı. Tam o sırada, otobüste bulunan DTP milletvekili Hamit Geylani'yle göz göze geldik. Gazeteciler otobüse girmek için bağırıp çağırırken, Geylani beni kapıya doğru çağırdı. Açılan kapı-

dan usulca otobüse girdim; kapı Silopi'nin çıkışında açılmak üzere kapandı...

"Halk barışa hazır, ya siz?"

PKK militanlarından Gülbahar Çiçek'le o inanılmaz atmosferde sohbet etmeye çalışıyoruz. Kandil'deki arkadaşlarını şimdiden özlemeye başladığını söyleyen Çiçek, uzun uzadıya Kürt kadın hareketinden söz ediyor. On yıl boyunca Kandil'de bulunan Çiçek, örgütün basın işlerini yürütmüş. Dolayısıyla, Türkiye'deki demokratik açılım sürecini ilk elden izleme ve değerlendirme imkânı bulmuş. Beş gecedir gözüne uyku girmedikçe söyleyen Çiçek, dışardaki coşkulu kutlamaya gü-lücüklerle karşılık vermekten fırsat buldukça sorularımızı yanıtlıyor: "Eğer örgütümüz beni göndermeseydi, böyle tarihi bir olayın içinde yer alamadığım için üzülecektim. Taleplerimizi cumhurbaşkanlığı, başbakanlık ve meclis başkanlığına iletmek istiyoruz. Taleplerimizden biri, Öcalan'ın yol haritasının açıklanması. Daha sonra operasyonların durmasını istiyoruz. Ayrıca, Kürtler anadilde sanatını, edebiyatını geliştirebilmelidir. Faili meçhuller, Ceylan Önkol vakaları son bulsun istiyoruz. Taleplerimiz yerine getirilse dünya yıkılmaz, Türkiye de bölünmez. Sadece mutlu bir beraberlik yaşarsınız, o kadar."

Otobüsün camlarını öpmeye çalışan kadınlar, yaşlılar, içeridekilere zor anlar yaşıyor. 34 kişi daha fazla dayanamayıp otobüsün üzerine çıkıyor; halkı selamlıyor.

Silopi ayakta. Sanayi sitesinden çıkan işçiler, bir reklam panosunun üzerinde, üstlerini çıkarak çıplak pozlar veriyor gazetecilere. Bir yandan da otobüstekilere sesleniyorlar. Silopi girişindeki askeri karakolun nöbetçileri ise olup biteni görmezden gelmeye çalışıyor. Ve dev bir pankart geçiyor kalabalığın önüne: "Halk barışa hazır, ya siz?"

20 Ekim günü Diyarbakır'ın tüm sokakları boştu. Miting alanında ise ancak 10 bin kişi toplanabilmişti. Diyarbakır ahalisi Mardin yoluna dökülmüş, geceyi Nusaybin'de geçiren kafilayı bekliyordu. Biz de miting alanında kurulan sahnenin arkasında plastik sandalyelere çökmüş Mahmur ve Kandil'dekilerin akrabalarıyla görüşüyoruz.

PKK militanı Vilayet Yakut'un amcası mutlu haberi alınca hastalanmış. Yoğun bakımda olduğu için bu âna tanıklık edememiş. Annesi Vesile ise televizyondan aldığı haber üzerine heyecanlanıp fenalık geçirmiş: "Te-

Fotoğraf: Figen Ekti / NarPhotos / Stringer

levizyonda görünce oturup ağladım. Bir insan ne kadar ağlayabiliyorsa, o kadar ağladım. Bayılıp kalmışım. Ona kurban olayım. Umarım Allah diğerlerinin de yolunu açar. İster yaz ister yazma, ama Kürt anneleri barış istiyor. Türk anneleri de istesin.” Yaşlı bir kadın söze girip “benim oğlumu yaz. 18 yıldır dağa gitmiş, ne bir haber aldım ne bir ses duydum” diyor. Kocasının da işkencede hayatını kaybettiğini söyleyen Bedi-a Eğilmez, arkadaşı Vesile’nin kızı Vilayet’in geleceğini duyunca koşup gelmiş Diyarbakır’daki miting alanına: “Oğlumun adı Kerem. Dağdaki ismi ise Dilgeç. 18 yıldır dağa çıkmış. Köyümüzün ismi İncesu’dur, Silvan’a bağlı. Telefonumu al; yaz oğlumun adını gazeteye. Bir ses çıkarsa haber ver bana. Oğlumu görmek istiyorum. Öldüyse ölüsünü, kaldıysa yüzünü göreyim.”

Sekiz Yakut

Vilayet’in amcaoğlu Yılmaz Yakut da buruk bir sevinç içinde. Kardeşi Nihat’ın 18 militanla birlikte Kulp’ta öldürüldüğünü, ancak mezarını dahi bilmediklerini söyleyen Yılmaz anlatıyor: “Vilayet’in gelişini duyduğumuz zaman, babam hastaneye kaldırıldı. Ağladı. Dedi ki, hiç değilse ölmeden, kızımın yaşadığını görmüş oldum. Annem de, ‘Niho’nun mezarını bilsem, gidip başucunda ağlar ve Vilayet’in gelişini müjdedildim’ dedi. Annem hâlâ inanmıyor barışın, Vilayet’in geleceğine. Ben bir daha çocukların polise taş atıp zindanda kalmasını, sonra da çıkıp dağa gitmesini, orada ölmesini, sonra da mezarının bulunmamasını istemiyorum. Gördünüz, birbirini öldüren ge-

rilla ve askerler birbirlerinin yanından geçtiler. Demek ki savaş saçmaymış. Demek ki tek seçenek tetiğe basmak değilmiş.”

Vilayet, Yakut ailesinden dağa çıkan onuncu kişi. Nihat, Hikmet, Resul, Emre, Yahya, Siyabend, İhsan ve İshak, dağda hayatlarını kaybetmiş. Beyaz Yakut ise yakalanıp hapse atılmış. Ölen sekiz Yakut’tan sadece Hikmet ve İhsan’ın mezarı biliniyor.

İki günlük seyahatimiz bitip dönüş uçağına binerken DTP milletvekili Sırrı Sakık’la karşılaşıyoruz. Sakık, “inşallah bu iş iyiye gidecek, umutluyum” diyor ve Şırnak’tan dönen Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç ile Ahmet Özal’ın yanına oturuyor. Bölgede yaşanan bu tarihî günler boyunca ülkenin batısında herhangi bir olumsuz tepki görülüyor. Ancak ertesi gün televizyon kanallarından yükselen “şov”, “zafer gösterileri”, “utanç görüntüleri” haberleri, umudun üstüne kara bir perde indiriyor. Linçler başlıyor, bayraklar asılıyor, yeni gelişler erteleniyor.

— İrfan Aktan

Derin Katalonya

BARCELONA— Bir kentte yabancılığın ötesine bir nebze geçebilmek, müdavimi olabileceğiniz mekânları keşfederek başlıyor herhalde. Çoğunluğu İspanyol göçmenlerden oluşan ve bir turistik sirke dönen şehir merkezine komşu olmasına rağmen, turizmden pek nasibini almayan işçi mahallesi Barceloneta’da nerede yemek yenir, nerede demlenilir, kolay nüfuz edilecek bir mesele değil. Salaş görünümü, tilt makineleri, mekânın sahibesinin foftr şapkalı portresi ve 1950’lerden fo-

toğraflarla bezeli duvarlarıyla Elo’nun Yeri’ni gözünüze kestirip Elo teyzenin tapaslarından ısmarlama hatasına pekâlâ düşebilirsiniz. Ve üç günlük yağda kızartılmış croqueta’ları, tortilla dilimlerini ya da bayatlanmış pan tomacaları Madam Elo’nun kalbini kırmamak için mideye indirmek zorunda kalırsınız. Oysa, ev yapımı vermutuyla meşhur Electricitat meyhanesi ya da piyangodan çıkan yüklü ikramiyeye rağmen patronunun açık tuttuğu aile yadigârı La Cova Fumada lokantası, nemrut garsonlarına rağmen ucuz demlenilecek ideal lokantalar. Kıssadan hisse: Madam Elo’nun yerinde ucuz Katalan birası eşliğinde müzik dinlenir, zinhar bir şey yenmez.

Şizo-kapitalist durumlar

“Barcelona modeli”, bütün dünyaya yayılmış bir turizm kenti imgesi. Senede sekiz milyon turist paketler halinde kentin merkezine, tematik parkları andıran 120 sene önce inşa edilmiş sahte Gotik semtleri gezmeye gelirken Barcelonahılar illallah ederek kenar mahallelere çekiliyor. Sosyal merkezler ve beş yıldızlı otellerin kuşatması altındaki Gracia mahallesi ya da “Paki” dükkânlarıyla dolup taşan Ravalde, anarko-komünist kitapçı El Lokal gibi mekânları biraz el yordamıyla, biraz da Barcelonalı arkadaşların kılavuzluğuyla keşfedebiliyoruz.

Üç milyonluk nüfusuyla Katalan “başkenti”, Türkiye’den giden biri için Katalonya özerk bölgesinin kent denebilecek ebattaki tek merkezi. Bask’la beraber krallığın en zengin bölgesinin (İspanya nüfusunun, millî gelirin beşte birine sahip olan yedide birlik di-

limi burada yaşıyor) merkezi Bar-na’da, her an mütecaviz bir kapitalizmin ve ümit vaat eden toplumsal hareketlerin bir karışımıyla karşılaşılıyor. Turist cennetinden uzakta, Poble Sic mahallesinde yarı komünal bir evde kalıyoruz. Her haftasonu toplumsal bir meselenin tartışıldığı toplantılar düzenlenen Anna, Nuria ve Monica’nın müşterek evi, altı katlı yüz senelik bir apartmanın üçüncü katında. Balkondan bağırsı çığırış top koşturan çocukları seyrederken, Monica binanın asansör meselesini anlatıyor. Afallıyoruz. En üstteki iki katta oturan ev sahiplerinin kiracıların asansörü kullanmasını yasaklaması nedeniyle, dördüncü katta yaşayan 90 yaşındaki teyzenin bitişikteki bakkala gidip gelmesi 45 dakika sürüyor. Bizim arkadaşların belediye yaptırdığı başvuru ise “mülkiyet hakkı” gerekçesiyle geri çevrilmiş.

Aynı belediye, Barceloneta mahallesinde, çoğu 1983’ten önceki yasaya göre ömür boyu kiracı olma hakkına sahip yaşlı insanları çeşitli gerekçelerle yerlerinden etmeye ve lüks konut üretmeye çalışıyor. İşin aydınlık yüzünde ise, mafyadan belediyeye yaşlı insanları yerinden etmeye çalışan tüm yapılara direnen gruplar var. El Observatorio del Mobbing gibi örgütler yaşlılara destek olup yardım için yanlarına gençleri yerleştirirken, Miles De Vivienda gibi işgal evleri ve sosyal merkezler mahalle örgütlenmelerinde ön sırada yer alıyor, ileri yaştaki evsizlere barınma imkânı veriyor. İşgal evi saldırılarına karşı ön saflarda 85 yaşındaki işgalcilerin olması vakayı adiyeden sayılıyor. Son yıllarda gide-

- ⊙ the beatles
walrus’un kalbine seyahat
- ⊙ arctic monkeys
kaktüs ve nane şekeri
- ⊙ justin adams
afro-arap rock’n’roll’u
- ⊙ brian eno
başka dine ait bir şamdan
- ⊙ fethi taner
sıfırla seksen metre arasında
- ⊙ cumhur canbazoğlu
“kentin türküsü”nün hikâyesi
- ⊙ vic chesnutt
bilinçaltıma müteşekkirim

ROLL
144
Kasım
'09

rek artan polis şiddetiyle Miles De Vivienda dahil birçok sosyal merkez tarumar edilirken, 20'li yaşların başında genç eylemcilerin pıtrak gibi yeni işgal evleri açtığını görmek umutsuzluğa kapılmayı engelliyor. AB safhunda eğitime tasallut eden Bologna planı, özel üniversitelerin çoğalması, yüksek lisansın pahalı olması karamsarlık yaratırken, Barcelona Üniversitesi işgalleri ve terk edilmiş mekânlarda sol öğretim görevlilerinin de desteğiyle özgür üniversitenin faaliyete geçmesi insanın içine su serpiyor. Şizo-kapitalist bir ortamda yalnızlaşan kadınların ciddi paralar ödeyerek özel sperm bankalarından aldıkları "tohumlarla" anne olmalarını garipserken, çocukların müşterek bakıldığı evlerin, komünlerin oluşmaya başladığını görüp seviyorsunuz. Sokakta içki içme yasağı ite kaka hayata geçirilmeye çalışılırken, sigara yasağını kimse kaale almaması, her lokantada içenler ve içmeyenlerden yükselen kahkahalar insana bir sigara tüttürtüyor.

Katalan ruhu

Tüm global sorunların, mücadelelerin kesişme noktasında ise bir "Katalan ruhu" hissediliyor. Zaman zaman yakın arkadaşlarımızda dahi fark ettiğimiz kültürel milliyetçilik vurgusu garibimize gitse de, Barcelona milliyetçiliğini idrak etmek özen istiyor. Barcelona nüfusunun yaklaşık yüzde 30'unu oluşturan "İspanyollar", sanayide çalışmaya gelen ailelerin ikinci kuşakları kendilerini "Katalan" addediyor, hemen hepsi Katalanca biliyor. İspanyolcu parti PP'nin (Partit Popular de Catalunya) oylarının yüzde 10'da kalmasının, icraatları tartışılrsa da üçlü sol koalisyonun yüzde 50 oy almasının hikmetini de buralarda aramak lâzım.

Sol koalisyon, Zapatero'nun Sosyalist Halk Partisi'nin (PSOE) Katalonya'daki uzantısı olan Katalonya Sosyalist Partisi (PSC, yüzde 26.8), ayrılıkçı sol parti Ka-

İşçi mahallesi Barcelonata'nın ihtiyaçları, bir bir hatırlamakta geçen sonbaharları...

talonya Cumhuriyetçi Sol Partisi (ERC, yüzde 14) ve eko-sosyalistler-radikal sol konfederasyonu Katalonya Yeşil Girişimi-Birleşik Alternatif Sol'dan (yüzde 9.5) oluşuyor.

Peki, buralardan sadece zengin olduğu kulağıma çalınan, beş milyonluk "Derin Katalonya" nasıl bir yer? Biraz bu soruyu eşelemek, biraz da 1932-39 arasında, Franco demir yumruğuyla ezene kadar liberter bir komünizmin hayata geçirildiği, paranın ve mülkiyetin ortadan kaldırıldığı Alto Llobregat ve Cardoner gibi köyleri görmek amacıyla Karlı Pirenelere doğru yola çıkıyoruz.

Dağbaşında Nişantaşı

Kısaca uğradığımız Vic şehrinde, kozmopolit Barcelona yerini derin bir monokültüre bırakıyor. Artık kulağıma tek kelime İspanyolca çalınmıyor. Kuzeye gittikçe, konuşulan lisanın bizdeki "İstanbul Türkçesi" misali taltif edilen "esas" Katalanca olduğu-

nu öğreniyoruz. Tabelalarda kent ve kasaba isimleri sadece Katalanca yazılı. Tarımsal üretimin hemen hiç bulunmadığı (tarımın Katalan ekonomisindeki yeri yüzde 1.5 civarında) düzlükleri terk etmeye ve Pireneus'larda yükselmeye başladıkça liberter komünist köylerin yerinde yeller estiğini görüyoruz. Arkadaşımız Anna'nın müteveffa dedesinin küçük çikolata imalathanesinin bulunduğu Campradon kasabasında dedenin köy evine, daha doğrusu mimar Vedat Tek'in Nişantaşı apartmanlarını aratmayan "köy apartmanının" ikinci katına yerleşiyoruz. Yemek yediğimiz köy barı Sevilla-Real Madrid maçı hasebiyle hıncalı. Sevilla'nın galibiyeti Katalanlar tarafında mutedil bir şekilde kutlanırken, mükemmel Katalanca konuşan iki Çinli göçmenin havalara sıçraması pek de tuhafımıza gitmiyor.

Sabah erkenden, Teşvikiye benzeri köyün dışında, ormanda bir yürüyüş için yola çıkıyoruz.

Ancak, Kemerburgaz villalarının yanlarında oyuncak gibi kalacağı devasa yazlık konutlar ve Ortaçağ şatolarından Los Angeles malikanelerine zengin bir çeşitlilik gösteren lüks yapıları aşır ormana ulaşmak kolay olmuyor. Hemen hepsi boş olan malikanelerin bahçesinde çimleri biçen, ağaçları budayan tek tük bahçıvanlar rehavet içinde çalışıyor. Yaklaşık 200 kişinin çalıştığı bisküvi fabrikasının dışında köy bu yazlık inşaat faaliyetinden nemalanıyor. İnşaat temelli kriz tüm ülkeyi sallarken, orta sınıfları hedefleyen toplu konutlar ormanın yakınlarında yükselmeye devam ediyor. Orman ise gerçek bir orman: Telli kavaklar, ulu çınarlar, yaşlı ladinler sarmaş dolaş. İki gün boyunca bir düzine köyü arşınlamamıza rağmen, ne bir koyun, ne bir inek, ne bir domuz, ne de başka bir hayvan görüyoruz; turistlere kiralanan atları saymazsak tabii. Barna'ya doğru yola çıkmadan, vaktiyle anarko sendi-

KÜLTÜR VE SİYASETTE FEMİNİST YAKLAŞIMLAR'IN YENİ SAYISI ÇIKTI... ÜSTELİK ÜCRETSİZ!

Türkiye ve dünyadaki kadın gündemlerini ve bu gündemlerin içinde şekillendiği kültürel ve siyasi alanlara dair kadın bakış açılarını yansıtmayı hedefleyen Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar dergisinin yeni sayısına www.feministyaklasimlar.org adresinden ücretsiz olarak ulaşabilirsiniz.

CELEBİK BÖYLEMLERİ VE İKTİDAREN DOĞALLAŞMASI: BAHAR ÇERÇEVESİNE GİRİŞ
Özge Kocaoğlu

TÜRKİYE'DE DEMOKRATİK AÇILIM VE ANADOLU TARİHİMSALARI ÜZERİNE
Feyza Üstel ile Söyleşi

TOPLUMSAL BARIS VE KÜRTÇİ DİL EĞİTİMİ ÜZERİNE
Nancy Özcan ile Söyleşi

ÇÖZÜM SÜRECİNİ TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDE İZLEMEK
Hilmiye Çalıcı

AÇIL SUHAN AÇIL
Kerem Karakaya

FİLESTİNLİ AKTİVİST BİR KADIN SANAÇI
Roza Kalkan ile Söyleşi

ACEMİN VE GURURUN ŞARKILARI
Burç el-Barajneh Sankiyeti
Roza Kalkan

FEMİNİZM, KAPİTALİZM VE TARİHİN OYUNU
Nancy Fraser

FRASER VE FEMİNİZM: SÖYLEM KİMİN SÖYLEMİ, TARİH KİMİN TARİHİ?
Özlem Akar, Denizay Gündüzlü

kalist gerillaların Fransa'ya ve Andora'ya geçiş yaptığı, 2000 metre rakımdaki patikaların birinin başında, "Derin Katalonya'da gördüğümüz tek öküze rastlıyoruz.

– Ulus Atayurt

Krizin koruduğu şehir

BERLİN– Krizin enerjisini tükettiği sermayenin gölgesinin bir şehirden bir süre için bile çekilmesinin, en azından mevcut siyaset alanlarının işletilmesi için nasıl bir fırsata dönüştürülebileceğine mânâlı bir örnek Berlin. Çünkü sermayenin soluk aldırmayan hızının yerini, refah devletinin son nefesleri anlamına da gelebilecek bir yavaşlık almış. Gökdenler, büyük inşaat projeleri rafa kaldırılmış, hayata geçirilenler ise orta sınıfın referandumlarla onay verdiği türden adımlar...

Berlin'e yaptığımız gezinin sebebi, Berlin'le İstanbul'un yirmi yıl önce, yani duvarın yıkıldığı tarihte "kardeş şehir" ilan edilmiş olmaları. 6-10 Ekim'de Berlin'de yapılan toplantının amacı, iki şehrin birbirini daha yakından tanımalarını sağlamaktır. Bu amaçla iki şehirden benzer alanlarda çalışan sivil toplum örgütlerinin bir araya geleceği bir dizi etkinlik programlanmıştır.

Berlin, 1970'lerin sonundan bu yana dönüşüyor, duvarın yıkılmasından sonra ise bu dönüşümün "Batı'nın Doğu'yu işgali" şeklinde devam ettiği söyleniyor. Birleşmeden sonra yapılan projeksiyonlarda 2010'da kent nüfusunun 6.5 milyonu bulabileceği düşünülmüş, gelişim planları da buna göre yapılmış. Bu planlamadan en fazla etkilenen bölge, Türkiyelilerin yoğun olarak yaşadığı Kreuzberg ve eskiden duvarın bulunduğu, şehrin tam ortasındaki uzun, geniş boş alan olmuş. Ancak üst üste gelen krizler, sanayinin Hamburg'a, finansın Frankfurt'a göçmesi, şehrin öngörüldüğü kadar büyümesini engellemiş. Şehir gelişmekten vazgeçmiş. Sermaye de Berlin'e büyük bir teveccüh göster(e)memiş. Devletin sosyal konut yapmayı bırakmasıyla özel sermaye bazı girişimlerde bulunmuş, ama her plan değişikliği ve yeni inşaat önerisi referandumlardan "hayır" cevabıyla dönmüş. Dolayısıyla, kimse Berlin'i helikopter gezilerinden ilham alarak verdiği kararlarla yönetememiş.

Mulack ya da Tarla başı

İlk ziyaretgâhımız Mulack Caddesi. Berlin Senatosu'nun 19. yüzyıldan kalma bu caddeyi ortadan kaldırıp yerine modern bir yerleşim inşa etme planı, Tarla başı'nı

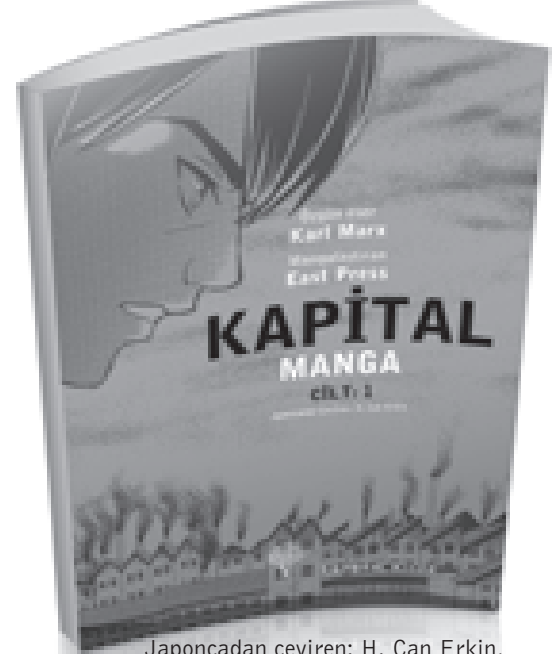
hatırlatıyor. Binaların halinden ve mülkiyet yapılarındaki çeşitlilikten hoşlanmayan Senato'nun caddeyi yenileme planı gerçekleşmemiş, çünkü bizzat caddede yaşayanlar ve onlara destek olan Berlinliler caddeyi işgal ederek korumayı başarmışlar. Eğer dönüşüm gerçekleşseydi olabilecekleri, mihmandarımız Thomas Knorr-Siedow, kendisinin de küçük bir payı olan cadde üzerindeki bir binayla hemen bitişiğindeki bir başka binayı karşılaştırarak anlatıyor: Thomas'ın payı bulunan apartman, çoklu ve özel statüsü olan bir mülkiyet yapısına sahip, çünkü II. Dünya Savaşı esnasında şehri terk eden Yahudilerden kalmış. Thomas diğer mülk sahiplerini ve kiracıları harekete geçirerek binanın restore edilmesini sağlamış, böylece yıkımına mâni olmuş. Şimdi apartmanda en az altı aile ucuz kirayla yaşayabiliyor. Hemen yandaki apartman ise tek bir aileye ait. Güvenlik kameraları ve bembeyaz cephesiyle dışarıya kapalı olan bu bina, cadde üzerinde benzersiz de değil.

İlk mücadele kazanılmış, ancak sermayenin peyderpey sızmasına engel olunamamış. En büyük mücadelelerden biri ise, yıkılmış bir apartmandan kalan boş arazi için verilmiş. Mahalleliler çocuklarının oyun bahçesi olan bu küçük arsa için neredeyse bir haftayı işgalde geçirmişler. Üzerine bina yapılmasını engellemiş, belediyeyi arsayı sahibinden satın alıp kamulaştırmak durumunda bırakmışlar.

MediaSpree ya da Güneşli

Sürekli bahsini duyduğumuz MediaSpree ise tam bir efsane. Berlin Duvarı'ndan kalan, şehrin merkezindeki boş alanın değerlendirilmesi için sermaye büyük bir girişim başlatmış. Söz konusu alanda medya kuruluşlarının yerleşeceği konut ve ofis projeleri hayata geçirilecekti. Bir dönem İstanbul'da planlanan, ama sonra bambaşka şeylere dönüşen Güneşli-Bağcılar hattını anıyoruz. Ne var ki, Berlinlilerin başlattığı "MediaSpree'yi batıralım" kampanyası başarıya ulaşmış, proje referanduma katılan 35 bin kişinin yüzde 87'sinin "hayır"ına teslim olmuş. Aslına bakarsanız, Berlin'in yönetimini sol parti die Linke ile paylaşan SPD'nin de teşviğiyle referandum yöntemi şehrin idaresiyle ilgili her kararda devreye sokuluyor. Bunun için de mahalle derneklerinden ve bütçe AB, Berlin Belediyesi ve merkezî hükümetten sağlanan mahalle merkezlerinden yararlanılıyor. Mahalle merkezinin yapacağı

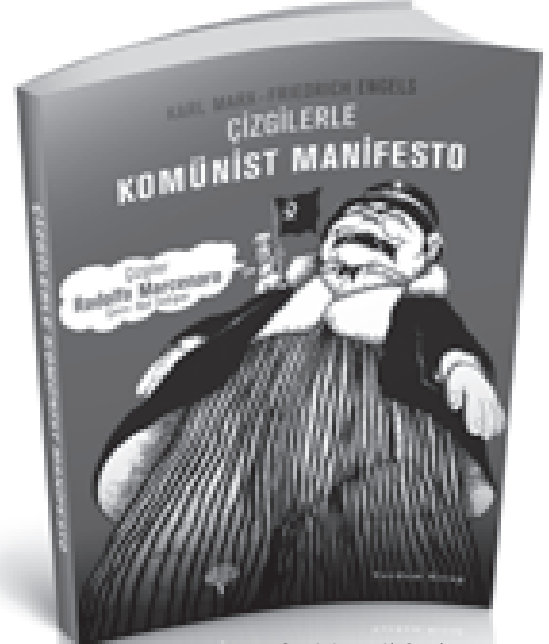
Marx'ın başyapıtı *Kapital*'in çizgi romanı Türkçede!

Japoncadan çeviren: H. Can Erkin,
12x16,8 cm, 192 sf., 10 TL.

Japon yayınevi East Press'in Aralık 2008'da yayınladığı, dünya çapında yankılar uyandıran eser Yordam Kitap'ta!

Komünist Manifesto'nun Çizgilerle Yorumu

Çeviri: Nail Satılğan
16.5x24 cm, 104 sf., 10 TL.

Yordam Kitap

Çatalçeşme Sokağı. Gendaş Han No: 19 Kat: 3 Cağaloğlu-İstanbul
T: 0212 528 19 10 F: 0212 528 19 09 W: www.yordamkitap.com

“Gazze Blues, kendi retorikleri yerine bölge insanının sesini
duymak isteyenler için Yılın Kitabı.”

- The Guardian

“ Bomba saldırısından sonra Samir beni aradı ve, ‘Bir şeyler yapmamız gerek,’ dedi. ‘Evet ama hiçbir işe yaramayacak bir imza kampanyası daha başlatmak istemiyorum,’ dedim. Bunun üzerine, ‘Hayır, bir fikrim var,’ dedi. ‘Birlikte bir kitap yapalım. Seni okuyan ve beni hiçbir zaman okumayacak o kadar çok insan var ki... İki tarafı da insanlıktan çıkarmanın çok kolay olduğu bir konuda tarafları insancılaştırmak için bir çaba göstermiş oluruz.’

- Etgar Keret, The Believer

İsraili Etgar Keret ve Filistinli Samir El-Youssef, Gazze Blues’da farklı mevzilerden yükselen sesleri bir araya getiriyor. Tuhaf, kafası bozuk, komik ve keskin anlatılarıyla bu iki parlak yazar; sınırlanmayı reddeden bir yaşam enerjisiyle dopdolu karşımızda. Savaşa, iç sıkıntısına, ümitsizliğe ve hem sancılı hem de sancılı bir insanlık tecrübesine dair samimi, hüzünlü ve esprili Gazze Blues; kolay kolay okullardan silinmeyecek ve nabız öfke ve mizahla gümür gümür atan bir kitap. ”

Yazının sınırları yoktur.

tüm işler, mahallelilerin seçtiği mahalle jürisi tarafından belirleniyor. Ne var ki, seçimlere ve mahalledeki işlerle ilgili referandumlara katılım düşük. Bu nedenle 350 bin Euro'luk bütçeyle yapılabilenler belli bir hedefe yönelik olamıyor.

Mimarlar örgütlenince...

Gezi boyunca sık sık duyduğumuz bir başka hikâye de işgal evleri. Kulağa "gayrihukukî" bir durum gibi gelse de, Berlin'de işgal evi denilen hadise bir hayli yaygınmış (artık o kadar değil). Kabaca, kimsenin kullanmadığı binalara evsizlerin el koyması olarak özetlenebilecek bu durum, Berlin'in nezhleştirilmesi esnasında sermayenin dikkatini çekmiş ve bu durumun ortadan kaldırılması için Senato üzerinde baskı oluşturulmuş. Ancak Senato bunu sermayenin istekleri doğrultusunda yapmayı göze alamamış, çünkü Berlin yasaları işgal evlerine pseudo-hukukî bir çerçeve sağlıyor. Senato ara bir yöntem olarak yüz kadar işgal evini yasallaştırmış. Bu işlem, konut ihtiyacı olmadığından, sermayenin Berlin'deki boş binalara el koyabilmesini de imkânsız hale getirmiş. Bunun üzerine, genç mimarların oluşturduğu "yapıgrupları" (Baugruppen) devreye girmiş. Buna göre, barınacak bir yere ihti-

yacı olan birden fazla aile ya da kişi, iki mimarla anlaşış uygun buldukları boş bir binayı kamunun izniyle kooperatifleştiriyor, kamu bankalarından yapıgrupları için ayrılan ucuz krediyle restore ediyor ve yerleşiyorlar. Bu çözümün özgünlüğü, yapıgruplarıyla yapılan evlerin mülkiyet haklarına ilişkin sınırlamalar. Boş binanın konutlaştırılmasının kamu açısından meşrulaştırılabilmesi için restore edilen evlerin satış yoluyla devri neredeyse imkânsızlaştırılıyor. Bir tür kullanım hakkı çerçevesinde yapıgrubuna dahil olan kullanıcı, kullanım haklarını çocuklarına devredebiliyor, ancak satış karmaşık ve kâr beklentisi yaratamayacak şekilde planlanıyor. Bugün Berlin'de bu şekilde işleyen yaklaşık 200 yapıgrubu bulunuyor. Ne var ki, ilk bakışta kulağa hoş gelen bu çözüm de sorunsuz değil. Çünkü yapıgrubu oluşturan grupların çok büyük bir bölümünü aslında konut sorunu bulunmayan, ama kendi seçtikleri komşularla yaşamak isteyen orta sınıf aileler ya da bireyler oluşturuyor. Dolayısıyla, yapıgrupları da bir bakıma nezhleştirmenin araçlarından biri haline gelmiş durumda. Ziyaret ettiğimiz yapıgruplarından birinin, hemen yanındaki işgal eviyle bahçe yüzünden sürekli kavgalı oluşu, birinin dış cephesinin olan-

ca sıkıcılığına karşın işgal evinin rengarenk bir itiraz gibi içini dışına yansıtması bu sorunların nasıl vücut bulduğunu da görmemizi sağlıyor.

Türkiyelilerin tapu takıntısı

Bu geziyi kentsel dönüşümüne maruz kalan mahallelerin temsilcileriyle yapmanın öğretici bir yanı da var. Akla gelen sorular, kentsel dönüşümün tarafları arasındaki çatışmalar çözümlenirken mülkiyet konumlandırmasına yönelik. İşgal evleri ve yapıgrupları aracılığıyla tanımlanan kooperatifli ve kullanım haklı çözüm ise bizim gruptaki İstanbullu mahalle temsilcilerinin en aklına yatmayanı. Bunun yalnızca Türkiye'de değil, Berlin'de de Türkiyeli yerleşimcilerin akıllarına yatmadığını, yapıgrupları ve kooperatifler için bir tür kolaylaştırıcılık yapan Theo Killewald'un 1970'lerin sonunda Kreuzberg'de yaşadığı bir tecrübeyle aktarmasıyla daha iyi anlıyoruz. Türkiyeli göçmenlerin çoğunluğunun mülkiyet anlamında belirsiz binalara yerleştirilmek suretiyle barındırıldığı Kreuzberg "çöküntü alanı" ilan edilip sermayeye açıldığında, Theo ve bir grup arkadaş bugün yapıgrupları için ürettikleri çözümün bir benzeriyle göçmenlerin kapılarını çalmışlar. Ancak, Türkiyeliler, bu çözümün

onlara tapu sağlamayacağını anladıklarında işbirliği yapmayı reddetmişler ve pek çoğu Berlin'in periferisindeki prefabrik apartmanlara yerleşmiş, bir grup için ise kat mülkiyetini de içeren bir kooperatif çözümü bulunmuş.

Berlin'in "şansı"

Berlin Senatosu'nda ve belediyesinde görüştüğümüz hemen herkes, İstanbul'la karşılaştırıldığında Berlin'in çok şanslı bir şehir olduğunu söylüyor. Çünkü şehir büyümüyor. Sermayenin taleplerine şehrin bu kadar net cevap verebilmesinin sebeplerine baktığımızda, refah devletinin parlak yıllarında açtığı siyaset alanları, referandumlar, sivil toplum ve canlı bir kamuoyu çıkıyor karşımıza. Ne var ki, Berlin'in hiçbir zaman teslim olmayaacağı anlamına da gelmiyor bu. Belediye binasında gördüğümüz büyük Berlin maketi üzerinde yapımı halk tarafından engellenmiş bol miktarda devasa yapıyla bir gelecek tasavvuru görünüyor. Kriz bu tasavvurun şimdilik pusuya yatmasını sağlamış. Zaten, yapıgruplarına destek konusunda nazlanan belediyenin krizin ortaya çıkmasından ve sermayenin geriye çekilmesinden sonra bu işe hız vermesinin ardında da böyle bir mantık var.

- Ayşe Çavdar

SARKIS PAÇACI

sarkispaçaci@hotmail.com

SORUNUN ADI NİHAYET RESMİYETE DÖKÜLDÜ: GDO YÖNETMELİĞİ RESMİ GAZETE'DE YAYINLANDI

Ne yediğimizi bilme hakkı

26 Ekim 2009 itibariyle artık bir GDO yönetmeliğimiz var; bir de tartışma zeminimiz. Bardağın yarısı dolu: Kamuoyu GDO'lu ürünlerden pek hazzetmiyor. Bardağın yarısı boş: Halihazırda Türkiye'ye kangren gibi yayılmış bir illeti temizlemeye ne yönetmelik yeter ne de yasa. O zaman ne yapmalı?

Türkiye, 26 Ekim 2009'a kadar, genetik yapısı değiştirilmiş ürünlerin herhangi bir yasal düzenlemeye tâbi tutulmadan serbestçe cirit attığı ülkelerden biriydi. O gün Resmî Gazete'de sessiz sedasız yayınlanan bir yönetmelik sayesinde, hükümet kontrollü serbestlik taraftarı olduğunu ilan etmiş oldu.

Resmî Gazete'nin web sitesinden (rega.basbakanlik.gov.tr) ulaşılacak yönetmelik, üç yönden eleştiri yağmuruna tutuldu:

1. *Genetik yapısı değiştirilmiş organizmalarla ilgili düzenlemelerin yasayla değil, yönetmelikle yapılmış olması:* Tarım Bakanı Mehdi Eker, 3 Kasım'da Meclis'te yaptığı konuşmada, bu yönetmeliğin yakında komisyonlara sunulacak olan Biyogüvenlik Yasası tasarısının bir öncülü olarak algılanması gerektiğini söyledi. Bu usûlen tuhaf, çünkü yönetmelikler, yasaların uygulanmasını sağlamak için çıkarılır. Böyle hassas bir konuda takip edilen ters doğum stratejisinin tek bir anlamı var: Bakanlık, AB Uyum Süreci'nde Tarım başlığında bir maddeye daha yıl bitmeden çentik atmak istiyor. Ancak bu da şu anlama gelir: Bakanlık, kendi hazırladığı yasa tasarısının yıl sonuna kadar Meclis Genel Kurulu'ndan geçeceğinden ümitli değil.

2. *Yönetmeliğin aceleyle çıkarılmış olması:* Tüm ülkenin tarım siyasetini etkileyecek bir konudaki, hem de ilk yönetmeliğin Resmî Gazete'ye saman altından akmış olması, AKP'nin böyle hassas bir konuda bile demokratik teamüllere uymayabileceğini gösteriyor. Tarım Bakanı Mehdi Eker'in 3 Kasım'da Meclis'te yaptığı kısa konuşmada da, bir gün sonra düzenlediği basın toplantı-

tısında da dışavurduğu mesaj, "biz böyle olsun istememiştik" idi. Nitekim, yönetmeliği çıkaran bakanlığın en başındaki adam olarak, GDO'lu ürünleri tüketmeyeceğini açıkça beyan etti.

İhtiyat, şüphe, itiraf

Yönetmeliğin afişe olması sayesinde GDO'lu ürünler, kamuoyunda ilk kez böylesine yaygınca tartışıldı. Hoş, basın-yayın organlarının önemli bir bölümü, ya muhtelif reklam kaygıları ya da patronlarının bir gün bu alana dalabileceği endişesiyle, konuya "ihtiyatlı" yaklaştı. Yine de, medyadaki ana duygunun "şüphe" olduğu not düşülebilir. Bu şüphenin bir bölümünün AKP'nin "laik" medya, özelde Doğan Grubu'yla olan kavgasıyla ilintili olduğu açık, ancak bu kavganın çöpü ayıklandığında, bir avuç tekno-fetışist ve lobici "bilimsan" dışında, kamuoyunun GDO'ya şüpheyle yaklaştığı muhakkak.

3. *Yönetmeliğin içeriği:* Yukarıda sözünü ettiğimiz iki hususun en büyük

Yamuk yumuk da olsa, bu yönetmeliğin varlığı yokluğundan iyi. Bir ay önce, GDO'lu ürünler ellerini kollarını sallayarak girebiliyorlardı. Şimdi, ne kadar zayıf da olsa sıfır etkisinde olmayan bir yönetmelik ve bir yasa tasarısı taslağı var.

nedeni, yönetmeliğin muhtelif maddeleri olsa gerek. Yönetmeliğin en çok itiraz edilen maddelerine bir göz atalım:

Madde 5/3: "GDO'lu ürünlerin, bebek mamaları ve bebek formülleri, devam mamaları ve devam formülleri ile bebek ve küçük çocuk ek besinlerinde kullanılması yasaktır."

GDO'lu ürünlere bebekler/çocuklar ile yetişkinlerin farklı reaksiyonlar vere-

bileceğini söyleyen bir bilimsel çalışma yok. Buna rağmen bebekleri korumaya almak, GDO'lu ürünlerin zarar potansiyellerine ilişkin, zımni falan değil, apaçık bir itiraf. Ayrıca, eğer amaç bebekleri GDO'dan uzak tutmaksa, süt veren annenin yediği GDO'lu ürünler ne olacak?

Madde 5/6: "Gıda veya yem, GDO'lardan biri ya da birkaçını toplamda en az yüzde 0.9 oranında içeriyor ise, GDO'lu olarak kabul edilir." Böylece binde 9'un altındaki oranlar için yurttaşların bilgi edinme hakkı ortadan kalkıyor.

Bakanlığın örnek aldığını iddia ettiği Avrupa Birliği ülkelerinde de bu oran aynı (Avrupa Komisyonu İzleme ve Etiketleme Yönergesi, 1830/2003). Ancak unutmamak gerekir ki, komisyon, ürünlerde tolerans eşiği olarak önerilen binde 3 ve binde 7 oranlarının tavsiye niteliğinde olduğunu, son kararın üye ülkelerin inisiyatiflerine bırakılması kararına varmıştı (ilginçtir, Avrupa Parlamentosu aynı yıl içinde aldığı bir kararda bu oranların çok yüksek olduğunu altını çizmişti). Avrupa'daki birçok hükümet, bu konuda komisyonun öngördüğünden daha ödünsüz bir siyaset izledi. Örneğin Fransa, Şubat 2008'de ülkedeki tek izinli ürün olan Monsanto'nun MON810 mısırının üretimini, hem de tedbirlik ilkesi –ürünün insan ve kamu sağlığına etkilerinin tam olarak belirlenmesinin sağlanması– nedeniyle yasakladı. Ancak Avrupa Birliği'nin bu tutumu, ABD ve AB arasında Dünya Ticaret Örgütü üzerinden yürüyen bir kavgaya vesile oldu. DTÖ, 2006'da AB'nin uyguladığı moratoryumun uluslararası ticareti ihlal ettiğine dair karar almıştı. Ancak aleyhine karar alınan moratoryu-

mun uygulama süresi 2004'te bittiği için, bu kararın, AB ile ABD arasındaki tutum farklılığını perçinlemek dışında yasal bir sonucu olmadı.

Madde 5/8: Yönetmelik maddelerinin en tuhafı. "GDO'suz ürünlerin etiketinde ürünün GDO'suz olduğuna dair ifadeler bulunamaz." Nereden başlasak ki: Yönetmeliğin kapsamı, "Gıda ve Yem Amaçlı Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar ve Ürünleri"ni kapsıyor. Pe ki bu yönetmeliğin, kapsamı dışındaki ürünlere bir yaptırım uygulamasının nedeni nedir? Eker'in yaptığı "üründe ne olmadığı ürüne yazılmaz ki" mealindeki açıklama, ne kadar pespaye de olsa, bir gerçekliğe işaret ediyor. Bakanlık, bu tür bir ürün açıklamasının getireceği bürokratik yükten kurtulmak, bir yandan da bu tür bir açıklama için gerekli bilimsel ve bürokratik hamleleri yapmaya gücü yetmeyecek küçük üreticiyi korumak istiyor. Ancak o zaman da şu soru meşrulaşır: Bakanlık, "ürünlerimizde domuz yağı bulunmamaktadır" ibaresini taşıyan her ürünü tek tek analiz ediyor mu acaba? Velhasıl, bu hayli iyi niyetli düşünce bile, yönetmeliğin bu maddesinin yarattığı şüpheyi dağıtmaya yetmiyor.

Bakan Eker'in sözünü ettiği yasa tasarısı taslağı, AB mevzuatından örneklenmiş. Açıkçası, iyi noktaları da var. Örneğin Madde 3/10, risk değerlendirme ve sosyo-ekonomik değerlendirme raporlarının, kamu istişaresi yapılmak üzere halkın görüşüne açılmasını ve bu görüşlerin tavsiye raporunun oluşturulmasında dikkate alınmasını öngörüyor. Türkiye'nin siyaset yapma kültüründe bunun ne denli dikkate alınacağı malûm, ancak bir yandan da bu, kamuoyunun başvuru hakkı sonucunda bilgilene olanaklarına sahip olacağı anlamına geliyor.

Bir diğer önemli madde, bir başvuru sonucunun diğeri için emsal teşkil etmeyeceği (3/4). Bu, başvuru yapacak olan büyük şirketleri bürokratik sarmallarda bezdirebilir ya da çok büyük ölçekli başvurular yapmaya teşvik edebilir. Yani, sonuçları olumlu da, olumsuz da olabilecek bir madde.

En kritik maddelerden biri olan etiketleme maddesi (7/2), inadına muğlak bırakılmış: "Bakanlık tarafından belirlenen eşik seviyelerinin üzerinde GDO ve ürünlerini içeren gıda, yem ve işleme amaçlı GDO ve ürünlerinin etiketinde, ürünün GDO içerdiği veya GDO ürünü olduğu açıkça belirtilir." Tüketici Mahkemesi'nin defaten aldığı "okunurluk" kararının esamesi okunmuyor: Ambalajlardaki minicik harfleri okumaya kimse zahmet etmediğine göre, bir köşeye yaz gitsin. Anlaşılan, yasanın bu hükmünün net biçimde uygulanabilmesi için, bir Tüketici Mahkemesi kararı daha gerekecek.

Hem yasanın hem yönetmeliğin genel noksanı, besin zinciri kavramını yok sayması. GDO'lu yemi yiyen büyükbaş hayvandan elde edilen ürünler ne olacak, yönetmelik bunu yanıtlamıyor. Ya

da, yukarıda sözünü ettiğimiz bebek maması örneği, bebeklerin sağlıklı beslenmesini sağlamıyor.

"Öde, kurtul"

Ancak yasanın en tartışmalı bölümü, cezaî hükümler: Oluşturulacak olan Biyogüvenlik Kurulu'nun izni dışında yapılacak ekim/üretim etkinlikleri için hayli ağır cezalar öngörülüyor. Ancak kurulun izin verdiği durumlarda ortaya çıkan sorunların sorumluluğunu kimin üstleneceği konusunda bir sessizlik var. Bu sessizliğin nedeni de, kurulun üyelerinde aranabilir: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'ndan dört, Çevre ve Orman Bakanlığı'ndan iki, Sağlık Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan birer üye. Kurulun önüne gelen başvuruya izin vermesi durumunda karşı karşıya kalacağı tek risk, görevi ihmal suçlaması, bunun da kamu görevlisini kollamayı öncelikli bilen yargı tarafından asla kovuşturulmayacağını söylemek için biraz yakın tarih bilmek yeterli. Kamu görevlilerini geçtik, yasa, bir kez izin alındıktan sonra, GDO'lu ürün üreticisini de Ceza Yasası'nın tekinsiz sularından Borçlar Yasa-

Yasa ve yönetmelik, besin zinciri kavramını yok sayıyor. GDO'lu yemi yiyen büyükbaş hayvandan elde edilen ürünler ne yapılacak? Amaç bebekleri GDO'dan uzak tutmaksa, süt veren annenin yediği GDO'lu ürünler ne olacak?

sı'nın "öde, kurtul" zihniyetine yönelendiriyor (Madde 15). Yani, bir kez kuruldan izin aldıktan sonra kimsenin sırtı yere gelmeyecek biçimde düzenlenmiş bir taslaktan söz ediyoruz.

Yamuk yumuk da olsa...

Yönetmelik çıktıktan sonra dört önemli gelişme oldu: 1) ABD Senatosu Finans Komitesi üyesi, GDO lobicisi Chuck Grassley, Komite'de ABD hükümetinin Türkiye'ye karşı nasıl bir tavır takınacağını sordu. (Anadolu Ajansı'nın geçtiği bu haberi başka hiçbir yerde görmedik.) 2) Bakanlık 30 Ekim'de il müdürlüklerine bir yazı göndererek 27 adet üründe GDO testi yaptırılmasını, analiz sonucunda GDO belirlenen ürünlerin ithalatının durdurulmasını istedi. 3) Türkiye Gıda İşverenleri Sendikası (TÜGİS) Başkanı Necdet Buzbaş, bu yönetmelikle yürüyen sistemin alt-

üst olacağını iddia etti ve bisküviden çikolataya, glikozdan turşuya kadar, gıda sanayiinde üretimin yavaşlayacağını öne sürdü. 4) Sağlık-Sen, Danıştay'a yönetmeliğin iptali için dava açtı, TEMA da aynı şeyi yapacağını duyurdu. Tüketici Örgütleri Federasyonu ise, milletvekillerine bir mektup göndererek, GDO'lu ürünlerin ülkeye sokulmaması yönünde çağrı yaptı.

İlk ikisi, bakanlığın AB Uyum Süreci'nde bir adım daha atmak istediğinin diğer kanıtları olarak okunabilir. Üçüncü ve dördüncü adımlar ise, GDO karıştırlarının izlemesi gereken strateji hakkında bir paragraf açılmasını zorunlu kılıyor. Yamuk yumuk da olsa, bu yönetmeliğin varlığının yokluğundan iyi olduğunu teslim etmek gerekir. Bir ay önce, GDO'lu ürünler bu ülkeye ellerini kollarını sallayarak girebiliyorlardı. Şimdi, ne kadar zayıf da olsa sıfır etkisinde olmayan bir yönetmelik ve yakında Meclis'e sunulacak olan yasa tasarısı taslağı var. Bunun da ötesinde, Türkiye geçtiğimiz yıllarda Cartagena Biyogüvenlik Protokolü'nü imzalayarak kendini bu protokolü imzalamayan genetikçi ülkelerden (Arjantin, Kanada, ABD, Şili ve İsrail) ayırdı. Bu yönetmeliğin tamamının iptalini istemek yerine, örneğin yukarıda sözü edilen tartışmalı maddelerin iptalini istemek daha dikkatli ve verimli bir strateji olur. Genetik yapısı değiştirilmiş organizmaların ülkeden tamamen kovulması, tabii ki en istenen sonuç. Ancak bu sonuca ulaşmak için izlenecek yol, az buçuk denetim getiren bir yönetmeliğin iptalini istemek olmasa gerekir. Keza yasa tasarısı taslağında da kavga verilecek birçok madde var, ancak tümünden iptal talebinin GDO'lu ürünlere karşı mücadelede ancak sahte bir zafer olacağını belirtmek gerekir.

Yasama düzeyinde verilecek mücadelenin eşlikçisi ne olabilir sorusuna ise, TÜGİS Başkanı, kamuoyu nezdinde hayli çam devirerek, sözünü ettiği kalemlerde GDO'lu ürün kullanıldığını zımnen itiraf ederek yanıt verdi. Buzbaş'ın bu açıklaması üzerine sorulması gereken soruların hiçbirisi henüz sorulmadı. Hangi ürünlerden söz ediyoruz? Türkiye'de Buzbaş'ın sözünü ettiği kalemlerde "hayır, benim ürünümde GDO'lu ürün yoktur" garantisini verebilecek bir büyük firma var mı? Acaba yediğimiz yerli üretim çikolatalarda kullanılan mısır şurubu tatlandırıcısı, genetik yapısı değiştirilmiş mısırdan mı elde ediliyor, yoksa "temiz" mısırdan mı?

AKP'nin GDO karşıtı mücadeleye en büyük iyiliği, bu konuyu hiç olmadığı kadar yoğun biçimde kamuoyu gündemine taşıması oldu. Şimdi, belki de kendi dinamiklerimizle elde edemeyeceğimiz bir kamuoyu bilgilendirme talebinin ortasındaız. Bir yandan yasama kavgasını kamuoyu önünde vermek, bir yandan da Türkiye'nin büyük gıda üreticilerini açıklama yapmaya, "temizlenmeye" zorlamak, Türkiye'yi AB standartlarının da üzerine taşıyabilir.

Ertan Keskinsoy

Götürme beni gittiğin yere

**Gişe rekorları kıran "Nefes"
"atma beni ölümlere, atma beni
zulümlere" nakaratlı Emrah şarkısı
"Götür Beni Gittiğin Yere"yle,
bitiyor. Gelgelelim, TSK destekli
"Nefes"in götürdüğü yerde ne
ölüm eksik olur, ne zulüm.
1993'te bölgede üstteğmen
rütbesiyle çarpışan Hakan
Evrensel'in "Güneydoğudan
Öyküler" kitabından yola çıkan
filmin Başbuğ ve Baykal'dan aferin
alması boşuna değil.**

Güneydoğu. 1993. "Nefes" böyle başlıyor. Nasıl bir zamandı '93? Hatırlamaya çalışıyoruz. Başbakan Çiller, Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş... Başbakanın ağzından "PKK Meclis'te" ve "İşte PKK'ya yardım eden Kürt işadamlarının listesi" manşetlerinin atıldığı zamanlar. DEP milletvekillerinin Meclis'ten alınıp hapse atıldığı, faili meçhul cinayetler serisinin başladığı günler. Köy boşaltma, köy yakma, zorla göç ettirme zamanları. "Kahramanlar" zamanı. Ağar'lar, Çatlı'lar, Yeşil'ler zamanı. Çiller'in, Mümtazer Türköne'nin danışmanlığında, "devlet için kurşun atan şerefiler"i bağrıma bastığı zaman.

1993'ün nasıl bir zaman olduğunu, "Nefes'in yaslandığı "Güneydoğudan Öyküler"ün yazarı, müstafî üstteğmen Hakan Evrensel'in şu sözleri güzel özetliyor: "Eve geldiğimizde anne-babalarımız kahraman gibi karşılar ama, bir yandan da 'oralarda köy yakıyormuşsunuz' derlerdi." (Vatan, 24 Nisan 1995)

1993, "kirli savaş" deyişinin çıktığı zaman. "Nefes" in senaryosunda da imzası olan Hakan Evrensel, 1994'e dek fiilen o savaşın içinde. Sonrasını "Güneydoğudan Öyküler"deki özgeçmişinden okuyalım: " (...) 'Bir yerlerde yanlış var, ama nerede?' diye sormaya başladı. Yanlışın ne olduğunu ordu içinde bulamayacağını anlayınca çok sevdiği askerlik mesleğinden kendi isteğiyle ayrıldı."

"Nefes"te "kirli savaş"tan bahis yok, aksine "temiz temiz" yürütülen bir savaş var. Öyle ki, "yaralı ele geçirilen kadın terörist" helikopterle hastaneye naklediliyor. Fakat temizliğin bu kadarı kahramanımızı, yüzbaşı Mete Horozoğlu'nu isyan ettiriyor. "Dağların kendi kanunu var." Çoktandır "dağ kanunu"na bel bağlamış olmalı ki, "bu savaştan sonra bizi yargılayacaksınız" diyor. Herhalde vicdanen yargılanmayı kastediyor, o "kahramanlar"ı hukuken yargılamak ne mümkün? Kahramanımız "vicdan" da yapıyor zaten: "Savaşın haklı tarafı yoktur. Her savaşta katiller ve kurbanlar vardır."

O günlerde aşağı yukarı aynı şeyi söyleyenler DGM'de yargılanıyordu. Haftalık Express'in payına da üç sene-

de altı toplatma ve yargılanma düştü. Devede kulak bile değil, ama bunlardan biri "Nefes" bağlamında nakledilmeye değer. Filmde, "yaralı ele geçirilen kadın terörist", adı Gulan (Mayıs), karakola getirilip tedavi ediliyor. Bir yandan da Horozoğlu tarafından sorguya çekiliyor. Konu, Doktor lâkaplı PKK komutanı. Serdar Turgut fantezisinin kıyısından geçiliyor: "Sikiyo mu seni?" Horozoğlu giderek celâlleniyor, Gulan'ın gırtlığını öldürmesiye sıkmaya başlıyor. Neyse ki tabip asteğmen cinayete mâni oluyor, Gulan'ı Horozoğlu'nun elinden alıyor, helikopter çağırıp hastaneye naklettiriyor.

Gerçekte de böyle olmuş mudur? Olması gerekir, yasa öyle diyor. Ama yüzbaşıya göre "dağların kendi kanunu var". Magazin yazarı Şenay Düdek'in,

"Nefes'in Azer Bülbül'ün "Ben Babayım", Küçük Ceylan'ın "Ben Anayım" adıyla okuduğu "Üç oğlum var, biri dağda / Biri asker, biri zorda"sıyla bitmesi beklenemezdi. Halbuki Kürt açılımı "Üç oğlum var" tonunda başlamıştı.

öldürdükleri gerillaların kulaklarını kesip kolye yapan "Mehmetçik"lere met-hiye düzen yazıları arşivlerde duruyor.

DTP milletvekili Gültan Kışanak, Gulan'lı sahneyi şöyle yorumluyor: "Savaş kirletmediklerini, yaralı PKK'lıyı helikopterle hastaneye göndererek göstermeye çalışıyorlar. Oysa hakikatin ne olduğunu o yıllarda gazetecilik yaptığım için çok iyi biliyorum. Paramparça edilmiş cesetlerin üzerine ayağını koyarak çektiği fotoğrafı gazetelere gönderen askerler vardı. Helikopterden atılan köy muhtarlarının haberini bizzat ben yaptım o dönemde."

O fotoğraflardan Express'e de gelmişti. Vücudu paramparça edilmiş bir kadın gerillanın etrafında poz veren bir grup komandonun fotoğrafını yayınladık ve DGM'de yargılandık. En rahat geçen davamızdı. İlk celsede düz mahkemeye havale, oradaki ilk celsede be- raat. Halbuki en çok o davada başımızın ağrıyacağını sanıyorduk. Asıl başımızın ağrıtan, Express'e 2007'de açılan dava oldu. Silopî'de, 2001'de jandarma

karakoluna götürüldükten sonra "kaybolan" HADEP ilçe başkanı Serdar Tanış ve ilçe yöneticisi Ebubekir Deniz'le ilgili haberde, Sırnak Jandarma Alay Komutanı Levent Ersöz'ü hedef göstermekten yargılandık, hüküm göydik, kendi ölçülerimizde yüklü bir para cezası ödedik.

Mete Horozoğlu, Levent Ersöz'ün 16 sene önceki hali gibi. 2009 itibarıyla '93 modeller devre dışı. Yalnız Ersöz gibi ip- liği pazara çıkanlar değil, Osman Pamukoğlu gibi "sicili temiz" kalanlar da.

Ne diyor Horozoğlu: "Ben aptal mıyım! Bu savaşın böyle kazanılmayacağı- nı bilmiyorum muyum!"

"Son"dan sonrası

Peki, nasıl kazanılır? '93 Ağar modeliyle mi, Pamukoğlu versiyonuyla mı? Yoksa 2007 Ağar modeliyle mi? Horozoğlu Doktor'a -Hacettepe'yi terkedip dağa çıktığı için lâkabı öyle- telsizle sesleniyor: "Dağda domuz gibi yaşaya- cağına gelip doktorluğunu yapsana." Konuşmayı duyan askerlerden biri, "bir muayenehane açsa, paranın a.ına koyar" diyor. Doktor'dan gelen karşılık şöyle: "Senin üniversitende olma- tansa kendi dağlarımda özgür yaşarım. Halkımı yoksulluğa mahkûm ettin. Di- lini yasakladın. Kendi toprağında sür- gün ettin." Horozoğlu'nun buna bir ce- vabı yok, "eli kanlı terörist" söyleminin küfürlü varyasyonlarından başka. "Millî birlik" edebiyatı da eksik değil tabii: "Bu bayrakta senin de kanın var." Bekliyoruz, "bu vatani beraber kurtar- dık / kurduk" da diyecek mi? Demi- yor. Doktor, "madem beraber kurduk, niye eşit değiliz?" derse ne diyecek?

İlker Başbuğ ve Deniz Baykal "Nefes"i pek beğenmişler. Niye beğenme- sinler? Aptal değiller, bu savaşın böyle kazanılamayacağını biliyorlar. 2009'da '93 modelinin mümkün olmadığını da biliyorlar. Zaten maksat kazanmak de- ğil, kaybetmemek. Horozoğlu "kaybet- memek için savaşıyoruz" diyor ve seyir- ciye dikkat çekiyor: "Biz kaybedersek, siz de kaybedersiniz, İstanbul'dakiler de kaybeder, Ankara'dakiler de..."

Horozoğlu'lar kaybederse "biz" ne kaybedeceğiz? "Biz" in kim olduğunu şimdilik bir yana bırakalım, Hakan Evrensel'in, Hakimiyeti Milliye'deki (Ma- yıs 2005) söyleşisinde söylediklerine bakalım. "Otuz bin insanla bedel öde- dik, karşılığında ülkenin bir bölümü- nün ana parçadan kopmasını engelle- dik. Her şey bu kadar basit." Filmde, Horozoğlu Evrensel'i yankılıyor: "Va- tanın bir parçasını kaybetmemek için savaşıyoruz."

İllâ öyle bir bedel mi gerekiyordu? Ayrıca o otuz bin insanın altıda biri, Horozoğlu'nun "biz" inden, gerisi "on- lar" dan. "Kaybetmemek" in başka yolu yok muydu? Dahası, Horozoğlu'ların kaybetmesi niye illâ "vatanın bir parça- sını kaybetmemiz" anlamına geliyor?

Açılım tam da burada düğümleni- yor. Onun için "Nefes", Gültan Kışa- nak'ın dediği gibi, "tam bir açılım" fil-

mi: Hem "açılmak" istiyor, hem açılımı düğümlüyor. Ve tabii ki Başbuğ-Baykal çiftinden alkış alıyor. Filmin final sahnesine bakalım: Terör örgütünün saldırısına uğrayan karakol, kahramanca çarpışıyor, büyük zayıt veriyor -komutan dahil, takımın tamamına yakını "şehit" oluyor- ve ayakta kalıyor. Ona ayakta kalmak denirse. Karakol yerle bir, Atatürk büstü tepetaklak, bayrak yırtık pırtık. Hayatta kalan komandalardan biri, sürünerek gidiyor, Atatürk'ü yerden kaldırıp kucağına alıyor. Filmin sonundayız. Bu "son"dan sonra neler olacağını filmin başlarında seyretmiştik. Takviye kuvvet geliyor, vatan-millet nutku çekiliyor, Atatürk büstü parlatılıyor, "Ne mutlu Türküm diyene" yeniden yazılıyor, bayrağın yırtıkları dikiliyor. Ve yeniden göndere çekiliyor, bir Kürt "Mehmetçiğin" söylediği Kürtçe türküyü. Baş da, sonu da Başbuğ-Baykal çiftinin gözyaşlarını tutamayacağı sahneler. Mecazen tabii, muhtemelen başlarını sallamakla yetinmişlerdir. Bayrağın dikilmesi, Atatürk büstünün kaidesi üzerinde durması, Kürtçe türkünün bayrağa adanması... Daha ne olsun? Daha ötesi, dağda kaybedilmeyeni ovada kaybetmeye götürür. Açılımın düğümü bu.

"Nefes"in sonunda başa dönüyoruz. Her şey eskisi gibi, savaştan önceki gibi. Kürtçe istisnasıyla. Ve "bireysel haklar" sınırlamasıyla: Anadilde eğitim hakkı haricinde, "öyle bir taviz verilemez". "Nefes"in sonunda savaşın sonrasına değil, öncesine gidiyoruz, orduyu temize çıkarak tabii: Hem savaş suçlarından ("dağın kendi kanunu var") hem de savaşı kazanamamanın sorumluluğundan. "Nefes", Horozoglu'nun ağzından kabahati askerden başka herkese yüklüyor. Siyasetçiden sermayeye, medyadan sokaktaki vatandaşla, kimse üzerine düşeni yapmadığı için kazanılmıyor bu savaş. Hakan Evrensel, "Nefes"ten dört sene önce, Tempo'nun "Sizin güneydoğu gerçeğiniz ne?" sorusuna şu cevabı veriyordu: "Terörle ulusal mücadele yapamadık. Örgütle güvenlik güçleri karşı karşıya bırakıldı. Televizyon haberlerinde şehit sayısının çetesi tutulması ve üzerine kuru kuruya gözyaşı dökülmesi tercih edildi. Belki de Türk aydınıyla Türk halkı arasındaki uçurum yüzünden bu kopukluk yaşandı. Soyut bir kavram olan devlete toptan karşı çıkmak, o devletin vatandaşlarının hatalarını ortaya koyarak somut çözümler üretmekten daha kolay geldi."

Başbuğ-Baykal çifti "Nefes"i alkışlarken "damardan" milliyetçiler ateş püskürüyor. "Hayatta kalan iki askerden birinin adı niye Barış?", "Son sahnede gerillanın cesedi niye heykel gibi?" ve nicesi. Kızacaklar tabii, "Nefes" bir açılım filmi, "bu savaş böyle kazanılamaz"ın filmi. Vurulunca dizlerinin üstünde donup kalan o gerilla, hem "terörist"in kaçınılmaz kaderini, hem de PKK'nın bitirilemezliğini imliyor. Başbuğ ve Büyükanıt birkaç gün araya

"bütün orduyu yıgsak PKK'yı oradan indiremeyiz" dememişler miydi?

Bu savaş "böyle" kazanılamayacağına göre, çözüm ne? Çözüm, PKK'ya silah bırakmak. Zorla olmadı, o halde rızayla. Konjonktür de müsait. Peki, ne yapmalı da örgütü razı etmeli? Asgarî taviz - azamî sonuç denklemi nasıl kurulabilir? "Azamî sonuç"un ne olduğu malûm. Kürt askerinin ay-yıldızlı bayrağı anadilinde türküyü söyleyerek göndere çekmesi, Doktor'un üniversiteye devam etmesi, Gulan'ın köyüne dönüp evinin kadını olması. Ortalık süt liman, Türkiye "take off"ta. O sonuca götürecek asgarî taviz ne olmalı? "Açılım"da çingar buradan çıkıyor.

Hangi "vatan"?

"Biz kaybedersek siz de kaybedersiniz" derken kastedilen "vatan"sa, TSK'nın kaybetmesi niye vatanın kaybedilmesi anlamına geliyor? Sene 2009, PKK'nın

şırken veya ölü ya da yaralı ele geçtiklerinde görüyoruz. Hikâye "bizim çocuklar"ın hikâyesi. Ve bol bol Vietnam sendromu.

Sinemanın cilvesi işte: Haber metninde " (...) çıkan çatışmada sekiz terörist ölü, iki terörist yaralı ele geçirildi, beş er şehit oldu" diye geçen cümle perdede başka bir anlam kazanıyor. O "nokta nokta" yer, o çatışma, o ölü teröristlerin cesetleri, o yaralı teröristlerin acı içinde kıvranımları, o şehit erlerin son nefesleri perdeye aksettğinde, filmi yapanların muradı ne olursa olsun, seyirci savaşı yüz yüze geliyor. Savaşın "gerçekliği"nin içine giriyor. Yazının kolay kolay yapamayacağı bir şey bu. "Güneydoğudan Öyküler"de, Hakan Evrensel'in "çatışma nasıl bir şey, bize anlatabilir misiniz" sorusuna üst düzey rütbeli subay şu karşılığı veriyor: "İşte bu imkânsız. Belki anlatabilirim ama, tahayyül edemezsiniz. Bunda

"Son"dan sonra neler olacağını filmin başında seyretmiştik. Takviye kuvvet geliyor, Atatürk büstü parlatılıyor, "Ne mutlu Türküm diyene" yeniden yazılıyor, bayrağın yırtıkları dikiliyor. Ve yeniden göndere çekiliyor.

da, Kürt halkının Meclis'e yansıyan iradesinin de talepleri ortada. "Vatan"ı alıp gitmek isteyen yok. Yaşanır kılmak, talep bu. Hakan Evrensel'in kulağı çınlasın, bu kadar basit.

Peki, CHP ve MHP'nin yaygarası niçin? AKP niye ayak sürüyor? "Biz"in kaybetmekten korktuğu vatan toprağı değil, "hâkim millet" konumu. Eşitliğe gelemiyorlar, kaybetmekten korktukları "vatan", hâkimiyetleri. "Kardeşlik" dediklerinde abiliği, hamiliği ve buyurganlığı, "beraber yaşama" dediklerinde evin reisi olmayı kastediyorlar. Sever de, döver de, icabında da affeder. "Başibozuk paşası" bile yapar. Boyun eğerse tabii. Muzaffer kahraman gibi gelir-se, o olmaz işte, "en başa döneriz".

"Nefes"in son sahnesinde, Barış, ağır yaralı PKK'lıya silahını doğrultuyor, tetiği çekeceksen vazgeçiyor. Bağışlıyor. Bağışlanana düşen, nedamet getirmek.

"Nefes"in ilk sahnesi Hollywood yapımı bir Vietnam filmi gibi. Devamı da öyle, Vietkong'luları sadece çarpı-

sizin ya da benim suçum yok. Yaşayan bilmez. Çatışma sahneleri olan filmler bile o anları tam anlatamıyor. Ben şimdi bir havan mermisinin ya da RPG-7'nin sesini nasıl tarif ederim? Ama hakkını yememek lâzım, bir-iki film var. Bunlar çok gerçekçiydi. Mesela 'Müfreze', birkaç kez seyrettim. Sinemanın ses düzeni iyiye o ânu yaşıyorsunuz. Ama ilginçtir, 'Müfreze'yi seyrederken, sinemadaki diğer insanların bazı sahnelerde kahkahalar atarak gülmesini anlayamadım. Komik sahneler de değildi ki bunlar. Mesela kriz geçiren bir asker, bir Vietkonglunun kafasını dipçikle parçalıyordu. İnsanlar bu sahnede niye güler, anlamam."

"Nefes"te komik sahnelerde bile gülen olmuyor. Ağlayana da rastlamadık. Hamaset o boyutta ve o maksatta değil çünkü. Fatih Özgüven'in dediği gibi: "Filmi yapanların peşine düştükleri 'gerçekçilik', bu savaş için vaaz edilen resmî 'gerçeğe' denk düşmüyor, 'senkron kayıyor'. Çünkü onlar da, sonuçta, anlaşılan aynı kökeni paylaştıkları filmdeki yüzbaşı, doktor, bankacı gibi, bu konuda yüzde 100 hamasi bir filme gerçekten inanmıyorlar. Konu filmse, filmdeki karakterler de sivil hayatlarında Schwarzenegger filmlerini değil de, evlerindeki Kubrick setinin

içinde bulunan 'Full Metal Jacket'ı tercih ederler muhtemelen. Yani bir tereddütün filmini. 'Nefes / Vatan Sağolsun'un da iki nefes arasında olmaya çalıştığı gibi." (Radikal, 22 Ekim 2009)

Damardan milliyetçiler o tereddüde öfkeleniyor, ama "Nefes", genel toplamda, kararlılık bahsinde Başbuğ-Baykal'dan aferin alıyor. Bir de tabii o tereddüitten umutlananlar var.

"Üç oğlum var..."

"Nefes"i şimdiye kadar üç milyon kişi seyretmiş, herkes durduğu yere göre yorumluyor. Gültan Kışanak, "sebeptonuç ilişkisi kurmuyor, çözüm önermiyor" diyor. Bir filmin illâ bir sebeptonuç ilişkisi kurması, bir çözüm önermesi gerekmez denebilir. "Nefes" in böyle bir iddiası olmasa, öyle denebilir, ama var. Ve, tam sebeptonuç ilişkisini kuracak gibiyken yarım bırakıyor, tam bir yol önercek gibiyken başladığı yere dönüyor. Tayyip Erdoğan'ın "döneriz" dediği yere. "Nefes" bir açılım filmi ve dolayısıyla Fatih Özgüven'in deyişiyle "turnusol kâğıdı işlevi görüyor": "Kafası karışık, şecaat arz ederken dili dolanıyor" ve çok kararlı ve gür bir sesle başlamasına rağmen, "bir bekleyişin, yıpranmanın hikâyesi oluyor, isteyerek ya da istemeyerek".

Film, Emrah'ın "Götür Beni Gittiğin Yere"siyle bitiyor, Azer Bülbül'ün "Ben Babayım", Küçük Ceylan'ın "Ben Anayım" adıyla okuduğu "Üç oğlum var, biri dağda / Biri asker, biri zorda"sıyla bitmesi beklenemezdi. Halbuki Kürt açılımı "üç oğlum var" tonunda başlamıştı. Önce "demokratik açılım", sonra da "millî birlik açılımı" olurken, Emrah'ın şarkısının muğlaklığına büründü.

"Nefes"i yapanların Kubrick'in "Full Metal Jacket"ını, Oliver Stone'un "Müfrezesi"ni seyrettiklerine şüphe yok. Peki, neler dinliyorlar? White Stripes'in "You Don't Know What Love Is"ini, ("Aşk nedir bilmiyorsun / Sana söyleneni yapıyorsun / Onca yaşı var / Farkın yok on yaşındaki çocuktan") dinlemişler midir?

"Nefes"te, Horozoğlu'nun vatan ve aşk üzerine tiradlarını dinlerken White Stripes geliyor kulağımıza. "Vatan nedir bilmiyorsun, sana ezberletilene söylüyorsun." O ezber de bir yerde bitiyor, açık oturumda, gazete sayfalarında, okul bahçesinde değiliz çünkü, "savaşın gerçekliği"ndeyiz. Bir ara kendisi de itiraf ediyor: "Her şey mânâsızlaşıyor." Ve telefonda şöyle diyor karısına: "Vatan sağolsun diyeceğim ama, vatan sensin!" Vatani da, aşkı da böyle biliyor kahramanımız.

Finaldeki çatışma sahnesinde, son nefesini vermeden önce bir gölge düşüyor üzerine. Doktor'un gölgesi bu, "Halkımı yoksulluğa mahkûm ettiniz, dilini yasakladınız, kendi toprağında sürgün yaptınız" diyen PKK'lının. "Nefes" de, açılım da tam burada düğümleniyor.

Yücel Gökçürk

"NEFES" YA DA BİR MİLLET "UYANIYOR"

Milliyetçi uyku sürdürülemiyor

Başbuğ ve Baykal alkış tutuyor, tabandaki milliyetçiler ateş püskürüyor, Radikal'de genel yayın yönetmeninin eliyle "başyapıt" diye selamlanıyor, NTV gibi serinkanlı bir kanalda, Hakkı Devrim ve Mirgün Cabas tarafından hararetle övülüyor, aynı programda iletişim hocası Hülya Tanrıöver "cinsiyetçi, militarist, ayrıca teknik olarak kötü" teşhisini koyuyor. Nasıl oluyor da bir film birbiriyle bu kadar çelişen yorumlara konu oluyor? DTP Diyarbakır milletvekili Gültan Kışanak, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyeleri Sevilay Çelenk ve Tümay Arslan'ı "Nefes"e davet ettik, sonra da sıcaklığına görüşlerini aldık.

Filmden çıkarken "ordu, 'biz bu savaşta kazanamadık çünkü sivillerden yeteri kadar destek alamadık' mesajı veriyor" dediniz...

Gültan Kışanak: Evet, sivillere "bizi bu raya siz gönderdiniz, ama arkamızda yoktunuz" serzenişinde bulunuluyor. Bu yakınma, sadece halka değil, siyasetçilere, medyaya ve sermayedarlara da yöneltiliyor. Karakol komutanı Mete yüzbaşı, PKK baskınından hemen önce, tabip astteğmeni uyandırıp uzun bir izahat yapıyor. Ve ona "bu savaş bittiğinde bizleri yargılayacaksınız" diye çıkışıyor. Bu şekilde halka, entelektüellere, siyasetçilere sitem ediyor aslında. Ayrıca, filmin birkaç yerinde komutan telsizden konuştuğu PKK'lıye, "buralar ya sana mezar olacak ya bana" diyor. Ölüm dışında bir ihtimalden söz etmiyor yani. Ancak o astteğmene çektiği nutukta yüzbaşı, eğer başaramazlarsa, bunun müsebbibinin kendileri olmadığını ima ediyor. Ve aslında Türk izleyiciye seslenerek "bizim arkamızda durmadınız" diyor. Ancak

filmin hiçbir yerinde "neden" sorusu sorulmuyor. O yüzden bu film, sistemin ezberinin bozulduğu bir film olamaz. Neden yapıldı bu savaş? Niye bu insanlar öldü? PKK komutanı bir doktor. Ama bir doktor niye üniversiteyi bırakıp dağa çıktı?

Sevilay Çelenk: Filmde pek çok katman var, tek bir okuma yapılması güç. Bir yandan, evet, Türk izleyiciye "arkamızdan 'en büyük asker bizim asker' diye bağırıyorsunuz, 'şehitler ölmez' dediniz, ama arkamızda durmadınız" deniyor. Bir yandan sermayeye de eleştiri var. Komutan, sivil hayatında bankacı olan askerine sık sık nasıl kredi alabileceğini soruyor. Asker de "teminat vermeniz lâzım" diyor. O da, "bu dağların teminatı benim, ama kredi alamıyorum" diyerek sermayeye mesaj veriyor. Aslında genel olarak bir devlet eleştirisi var, ama bu daha ziyade "Kurtlar Vadisi" dizisindekinin rafine bir biçimi olarak tezahür ediyor. Yani suça bulaşmış bir devlet ima ediliyor, bundan arındırılabilse, bir sorun kalmayacak sanki. Devlet içindeki iyi ve kötü adamlar ayrımı yapılıyor.

Kışanak: Ben böyle bir izlenim edinmedim. Siz hangi sahnelerde bunu hissettiniz?

Çelenk: Komutanın konuşmalarında hep bir kararsızlık hali var. Savaşa ve devlete karşı kesin bir kanaati yok. Mesele astteğmene konuşurken, "ben aptal mıyım, ben de bu savaşın böyle kazanılamayacağını biliyorum" diyor. "Savaşın haklı tarafı yoktur" diye de ekliyor.

"Savaşta katiller ve kurbanlar vardır" diye devam ediyor...

Çelenk: Evet, sık sık bu tür eleştiriler yansıyor filmde. Sanki özellikle bu tür mesajlar her yere sıkıştırılmış ve her kesimin farklı bir okuma yapmasının önü açılmaya çalışılmış gibi. Bu filme militarist diyemiyorum. Filmi eleştirirken bir sorumluluk hissediyorum üzerimde. Çok kritik bir konjonktürdeyiz; filmi militarist olarak sınıflandırıp bir kenara bırakmak kimin işine yarar ki? Sonuçta, bu film bölgede olup bitenleri anlattığı için, herhangi bir film muamelesi de görmemeli. Filme anti-militarist diyemiyorum, ama epeyce anti-militarist öge var. Sonuçta, komutanın "savaşın haklı tarafı yoktur", "bu savaşın böyle kazanılamayacağını biliyorum" cümleleri, bu savaşa dair net bir kanaati olanları iki kez düşünmeye itiyor. Böyle bir alan açması bende pozitif etkiler yarattı.

Gültan Kışanak

Fotoğraflar: Batur Gökçe

Tümay Arslan: Bence film militarizm veya anti-militarizm karşıtlığı üzerinden düşünülmemeli. Bana kalırsa filmin farz ettiği seyirci ya da hayali müşterisi, bu savaşa çok inanmış ve savaşı desteklemiş insanlar. Gülten hanım söyleşiden önce Michael Ryan ve Douglas Kellner'ın "Politik Kamera" kitabından söz etti. Bence "Politik Kamera"dan çok rahat gidebiliriz: Film, devlet ideolojisinin açmazlarını çok açık ediyor. Ve devasa bir enkazla bitiyor. Çok gür ve otoriter bir sesle, güçlü bir eril libidoyla açılıyor. Fakat o ses film boyunca düşüyor; yorgunluk, hayal kırıklığı, kararsızlık ve korku hüküm sürmeye başlıyor. Kırık bir Atatürk büstü, iki taraftan cenazeler ve yamulmuş bir "Ne mutlu Türküm diyene" levhasını görüyoruz final sahnesinde. Film, sanki, "bu enkazdan sonra ne yapacağız" sorusuyla bitiyor. Dolayısıyla, bir yandan bu otuz yıllık savaşa ilgili bugüne kadar üretilmiş egemen söylemi diri tutmaya çalışırken, aynı söylemin çatlaklarını ve yarıklarını da açık etmek zorunda kalıyor. Gülten hanım, söyleşiden önce askerlerin kesik kafalarla, kulaklarla verdikleri pozlardan söz etti. Evet, film bunlardan hiç söz etmiyor, ama sonuçta bütün bunlardan hiç söz etmemiş bir de toplum var karşımızda. Üstelik, savaşın haklılığına çokça inanmış bir toplum bu. Film, tam da bu kesime sesleniyor: "Nefes - Vatan sağolsun" yerine "Nefes ya da Vatan sağolsun" diye okuyabiliriz filmi. Militarist ve milliyetçi niyetlerle, gür bir sesle, güçlü bir eril libidoyla başlayan film, yorgunluk ve kararsızlıkla ilerleyip bir tür eril histeriyle bitiyor. Uyku ile uyanıklık, vatan ile sevgilinin bedeni, dış ses ile iç ses, vatan sağolsun ile nefes, ölüm ile hayat arasında bir yerlerde asılı kalarak. Bu kararsızlığı çok önemsedim. Milliyetçi ideoloji artık kendini idame ettiremiyor ve film de bunu görünür kılıyor. Filmin çok militarist, eril bir söylemi var ama, aynı zamanda bu söylemi besleyen halet-i ruhiyenin devamlılık sağlama- madığını da açık ediyor.

Çelenk: Ayrıca yaşananın bir savaş olduğu kabul ediliyor.

Arslan: Bu bile önemli. Çarpıcı unsurlardan biri de, komutanın psikolojik bunalıma girdiğinin gösterilmesi. İnternetteki yorumlarda milliyetçi, militarist kesim bundan çok rahatsız olmuş. "Bu nasıl saçmalık, komutan çıldırır mı?" gibi yorumlar yapılmış. Komutanın çocuğunun olmayışı da büyük öfke yaratmış. Erillikle milliyetçiliğin iç içe geçtiğini düşününce şaşırılmamak gerek. Serdar Turgut'un dağdaki Kürtlerle ilgili yazdıklarına benzer bir fantezinin filmde geçmesi de ilginç. Yaralı yakalanan PKK'lı kızı komutan, "sikiyo muydu seni" diye soruyor. Fantezi de dile düşmüş durumda. Eğer film kararlı bir ses tonunun filmi olsaydı, daha "terbiyeli" bir komutanla karşılaşır- dık, öyle değil mi? Seyirciyi ters köşeye yatıran numaralar da var. Mesela mevzi- deki askerler gözlerini kapatmış, hayal- ler kurarken, gerillaların gelişini görüyo- ruz. Seyirci, askerlerin öldürüleceğini sa- nırken, tam tersine, pusuya yatmış ko-

mutan gerillayı öldürüyor. Asker öldür- lülse, izleyicinin "beklentisi" karşılanmış olacaktı. Ama bunun yerine, izleyiciyi şoke eden bir şey oluyor; gerilla feci şe- kilde öldürülüyor. Bu kararsızlık hakika- ten çok önemli. Tam da "Politik Kame- ra"nın anlattığı gibi, kendi kusurlarını yamamaya çalışırken açık eden bir film. **Filmin niyeti tam da bu olamaz mı, ya- ni yönetmen savaşta askerlerin yaşadığı korkuları, sıkıntıları, duygusallığı aktarmaya niyetlenmiş olamaz mı?**

Arslan: Bir niyet meselesi olarak düşün- sek bile, "şimdi nereden çıktı bu niyet, neden başka niyetler değil de bu niyet" diye sormak gerekmez mi? Başta söyle- diğime döneyim, bu filmin hayali müşte- risi milliyetçi bir savaşa çok inanmış in- sanlar. Film, bilinciyle ve bilinçdışıyla bu insanları anlatmış gibi. Sinemanın gücü biraz da burada. O karakolda da, sinema salonunda da uykuyla uyanıklık hali bir arada. O yüzden o fanteziler, erkeklerin problemleri ortaya çıkıyor.

Çelenk: Tüm bunların niyet edilerek açığa çıkarıldığını düşünüyorum. Çatlak dediğin kısımlar da niyetsiz sayılmaz. Film tek bir hedef kitle düşünülerek çe- kilmemiş. Aslında bizlerin de beğenmesi istenmiş.

Arslan: Filmin niyetini tam anlamayabi- lirim, ama bir milliyetçinin bu filmi izle- dikten sonra nelerden daha az emin ol- maya başladığına bakmak lazım.

Çelenk: Film solcu, demokrat veya ente- lektüel kesime de mesajını iletmeye çalışıyor ama. Belki yönetmeni reklamcı ol- duğu içindir, bilemiyorum. Aslında bir film sadece içeriğiyle değil, biçimiyle de politik oluyor. "Nefes" biçim olarak çok

"Nefes" devasa bir enkazla bitiyor. Güçlü bir eril libidoyla açılıyor. Fakat, hayal kırıklığı, kararsızlık ve korku hüküm sür-meye başlıyor. Kırık bir Atatürk büstü ve yamulmuş bir "Ne mutlu Türküm diyene" levhasını görüyoruz finalde.

Sevilay Çelenk

apolitik. Çok sekansal bir yapısı var ve her sekans bir reklam gibi vurucu olma- ya çalışıyor. Bunu hem simgelerle yapı- yor –yırtık bayrak, kırık Atatürk büstü, at üzerinde düşmanla savaşan Osmanlı tablosu– hem de temalarla yapıyor; me- sela bankadan kredi çekmenin veya or- gan bağışının müzakere edildiği sekans- lar var. Elbette en başından "sen uyursan herkes ölür" mesajının verildiği ve filmin teaser'ı olarak da kullanılan sekans bu yapıya başka bir örnek oluşturuyor. Erle- rin aileleri veya sevgilileriyle yaptıkları telefon görüşmelerinin arka arkaya ek- lendiği sekans, karısıyla konuşan komu- tanın görüşmesine PKK komutanı Dok- tor'un girdiği sekans vs... Son olarak, Ko- mutan Mete Horozoğlu'nun şehit edildi- ği haberinin karısına ulaştırıldığı se- kans... Elbette her filmde sekansal bir ya- pı vardır. Burada dikkat çeken şey, her sekansın görselliği ve diyaloglarıyla bir reklam filminin, odaklanmış ve vurucu yapısına, titizliğine sahip olması. Bu, farklı durumlara odaklanmaya imkân veren bütünlüklü bir temadan çok, farklı söylemlerin eklenmesine imkân ve- ren bir tür kopuklukla sonuçlanıyor. Üs- telik film dilinin stratejik titizliği, filmin konusu düşünüldüğünde, bir samimiyet kaybını da getiriyor.

Arslan: Komutan, yakaladıkları kadın PKK'lıyı sorgularken boynunu sıkıyor, tam o sırada kamera, at üstündeki Os- manlılara yöneliyor... Burada bile acayip bir kafa karışıklığı, kararsızlık var.

Çelenk: Yaşanana bu toplumda savaş denmiyor, medya PKK'lıları hiçbir za- man insanî bir şeyle özdeşleştirmiyor. Fakat ilginç bir şey daha var: 2005'te "Te- levizyon Temsil Kültür" kitabını yazdığ- ımda, haber veya tartışma programla- rında yoğun biçimde şehit aileleri göste- rildiğine, ama askerlere de insanî bir özellik atfedilmediğine değinmiştim. İşin bu boyutu hem TRT'den hem de

özel televizyonlardan, başka bir deyişle temsil alanından dışlandı. Tek başına bir askerin veya şehit ailesinin hikâyesi hiçbir dramatik yapının konusu olmadı mesela. Çünkü dramatik ya da kurmaca yapımlar realiteden, haberdan farklıdır. İşin içine hikâye etme giriyor. Siz hikâyeleştirmeye başladığınız anda da konu, elden kaçırmaya ve anlam taşmalarına daha açık hale geliyor. Anlamı sabitleme garantiniz olmuyor. "Nefes"te ilk defa böyle bir odaklanmayı, askerlerin birer "insan" olarak hissedilmesine imkân tanıyan temsilleri görüyoruz. Bu "insanlaşmanın" da eleştirilecek yanları olabilir elbette. Ama onların sevgilileri ve anneleriyle konuşmalarını, en önemlisi de kırılganlıklarını ve korkularını görüyoruz. Daha önce ne görüyorduk; "şehitler ölmez", ölmediğine göre yası da tutulmaz. Yasını tutamama, "askerin bir insan olarak kaybına", belki kayıtsızlığı değilse de, belirli ölçülerde duyarsız kalınmasını getiriyordu.

Şu anda televizyonda, savaş halinde olmayan bir birlikte, askerlerin sıradan hayatını işleyen "Emret Komutanım" dizisi yayınlanıyor...

Çelenk: O tür diziler kısa bir zaman öncesine kadar yoktu. Tüm bunlar, üç-dört yıldır parça parça yer verilmeye başlanan hikâyeler. Sonuçta bu dizilerde de, "Nefes"te de anlam, o anlamı oluşturmaya çalışanların elinden kaçıyor. Tüm bunların değiştiği gibi, "vatan sağolsun" diyor ama, vatandan kastı sevgilisi. Bu anlam kaçması çok önemli. Judith Butler "Kırılgan Hayat" kitabında "hangi ölümlerin yası tutulur, hangi ölümler medyada temsil olanağı bulur" diye sorar. Ölen askerin de "bir insan", "bir hayat" olarak medyada hiç temsil edilmemiş olduğunu görüyoruz. "Nefes"e dönecek olursak, bu tespitten yola çıkarak yönetmene büyük cesaret atfetmek yanlış olabilir. Çünkü şu soruyu sormalıyız: Bu niye bugün yapılabiliyor? Bence artık bu türden anlam taşmalarına yanıt üretebilecek bir konjonktür olduğu için, böyle farklı okumalara açık bir film de yapılabiliyor.

Arslan: Bu, barış taleplerinin cazibesine kapılmanın bir sonucu da olabilir.

TSK aslında bir sünger gibi, bazen kendisi aleyhine kullanılabilecek tüm görüşleri emen ve kendi görüşüne uyarlayan bir kurum. Başbuğ ve Büyükanıt eğer bu filmi beğendiyse, bu, filmde işlenen anti-militarist öğelerde bir sorun olduğu anlamına gelmez mi?

Çelenk: Olabilir tabii. Fakat Büyükanıt ve Başbuğ 2000'lerin başında böyle bir filmi beğenirler miydi? Sanmıyorum.

Arslan: Kesinlikle.

Çelenk: Başbuğ ve Büyükanıt'ın beğendiği bir filmi, ben de fazla rahatsız olmadan izleyebiliyorum. Şimdi burada, bir barış arzusunun filmi diline sızdığını ima ettiğime göre, askerler birer insanı kırılganlık içinde temsil edilirken, PKK militanlarının filmde, insan taraflarıyla ve insanî çelişkileriyle hiç temsil edilmemiş olmalarına nasıl baktığım da sorulabilir. Bu da ayrı bir sorun tabii. Fakat

Güneydoğudaki savaşla ilişkili olarak dizi ve filmlere konulan temsil yasağının birdenbire bir sıçramayla son bulacağını umamamız. Bu geçiş, bu türden müzakereci bir anlatım, o kadar da kolay olmayacak elbette.

Final sahnesinde militan cenazelerinin birer anıt gibi durmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Arslan: Milliyetçi ve militaristlerin filme yönelik öfkeli ifadelerinde hep o sahne ön plana çıkıyor. Hepsini öfkeyle soruyor: "Neden terörist cenazeleri heykel gibi dururken, asker cenazeleri yerlerde yatıyor? Bir ima mı var burada?"

Çelenk: Hakikaten özellikle finaldeki, ellerinden destek alarak oturmuş ve yüzünü göğe çevirmiş kadın militanın cesedi bir anıt gibi duruyor. Çok ilginç bu.

Kışanak: Filmin geçtiği 1990'ları bir gazeteci olarak çok yakından takip ettiğim için, o simgesel öğeleri belli bir yere oturabiliyorum. Filmde, komutan yeni birliğiyle karakola gittiğinde gönderdiği bayrak yırtıktı, ama komutan geldikten sonra bayrak yenileniyor. Yani diyorlar ki, biz 1993'teki topyekûn savaş konseptini uygulamasaydık, eğer asker-

Extramücadele,
"Bir Millet Uyanıyor"

Filmin geçtiği '93 yılı çok simgeseldir. Filmde, binlerce köyün yakılıp yıkılması, milyonlarca yurttaşın göçe zorlanması, faili meçhul cinayetlerle sonuçlanan bu özel savaş yürütülmesine, ülkenin elden gideceği mesajı verilmek isteniyor.

ler sürece müdahale etmeseydi, ülke elden gidiyordu. Film, neden 1993'te geçiyor? Çünkü İnönü hükümeti, '92 savaş konseptine direndi ve hükümet değişti. Karayalçın ve Çiller, askerlerin masaya koyduğu konsepti kabul etti. MGK'da bu iş konuşuldu ve karara bağlandı. 1993 yılı çok simgeseldir. Filmde, devletin/ordunun o dönem yürüttüğü topyekûn savaş konseptinin özeleştirisi anlamına gelebilecek tek kare yok. Tam tersine, bayrak sembolü üzerinden, binlerce köyün yakılıp yıkılması, milyonlarca yurttaşın göçe zorlanması, faili meçhul cinayetlerin işlenmesiyle sonuçlanan bu özel savaş yürütülmesine, ülkenin elden gideceği mesajı verilmek isteniyor.

Komutan o yüzden mi büyük çatışmadan hemen önce askerine "savaş bittiğinde beni yargılayacaksınız" diyor?

Kışanak: Tabii, şimdiki JİTEM davalarına gönderme yapılıyor aslında. Film, bu ülkenin yurttaşlarının neden birbirini

öldürdüğünü hiç sormuyor. Sürekli cumhuriyetin sembolü olarak Atatürk büstü ve vatanın temsili olarak bayrak görüyoruz. Film de zaten yırtık bayrağın onarılmış hali ve kırık da olsa Atatürk büstünün "kurtarılsıyla" bitiyor. "Eğer savaş olmasa, cumhuriyet yıkılır ve vatan bölünürdü" mesajı veriliyor.

Komutanın kararsızlıklarını nasıl yorumluyorsunuz?

Kışanak: O kararsızlıklar, bugünden o döneme bakılarak yapılan bir yorum. O dönemi eleştirenlere, "biz de çok kararsız kaldık, ama savaşmasak olmayacaktı" deniyor. Sık sık medyanın bu savaşın arkasında yeteri kadar durmadığı eleştirisi yapılıyor. Komutan askerlerine diyor ki, "şehit olduğunuzda 47 saniyelik haber olursunuz". Sermaye de payını alıyor bu eleştiriden. Hükümete, sermayeye, siyasete, halka, kısaca herkese sistem ediliyor. Oysa OHAL Bölge Valiliği vasıtasıyla, tüm kamu kurumları ordunun emrine verilmişti. Dönemin başbakanı Çiller komando kıyafeti giyerek askere moral gezileri düzenliyordu. Medya andıçlarda payına düşen rolü eksiksiz oynamak için çırpınıp duruyordu. Sermaye yıllarca ağzını açmadı, konuşmaya teşebbüs edenler "çizmeyi aşmakla" suçlandı ve bedelini ödedi.

Arslan: Bir sitem var ama, tuhaf bir yalnızlık hissi de var.

Kışanak: Sitemin nedeni tam da bu. "Yalnız bırakıldık" demek istiyorlar. Ve her şeye rağmen, savaş kırdetmediklerini, yaralı PKK'lıyı helikopterle hastaneye göndererek göstermeye çalışıyorlar. Oysa hakikatin ne olduğunu o yıllarda gazetecilik yaptığım için çok iyi biliyorum. Paramparça edilmiş cesetlerin üzerine ayağını koyarak çektiği fotoğrafı gazetelere gönderen askerler vardı. Helikopterden atılan köy muhtarlarının haberini bizzat yaptım o dönemde.

Çelenk: Nadire Mater'in "Mehmedin Kitabı"nda bölgede görev yapan askerler de bu hikâyeleri anlatıyor.

Kışanak: Komutanın yaralı gerillanın boğazını sıkması, öldürmeye çalışması gösteriliyor. Demek ki geline aşamada hakikat, ancak bu kadar gösterilebiliyor.

Arslan: Bence ortada bir enkaz var ve öbür tarafın yaşadıkları da yavaş yavaş anlatılacak. "İki Dil Bir Bavul" bunun bir yönünü işliyor mesela.

Kışanak: Karakol komutanının ismi Mete.

Arslan: Saldırıda sağ kalan askerin ismi ise Barış.

Kışanak: Ama kim bu Mete? Mete Sayar, Şırnak Tugay Komutanı. 1993 konseptini en acımasızca uygulayan komutanlarından biri. O dönemde gerillayla yaptığı telsiz konuşmaları basına yansımıştı. Filmdeki Mete de sık sık gerilla komutanı Doktor'la telsizde konuşuyor.

Çelenk: Komutan bir tür acizlik, kararsızlık içinde gösteriliyor ama. "Vatan sağolsun demiyorum" diyen bir asker anesinin nasıl susturulduğunu hepimiz biliyoruz. Öyle bir noktadan "Nefes"e gelmiş olmak önemli. Yönetmenin bir yüzleşme veya savaşta yaşanan enkazı

ortaya çıkarmak gibi bir derdinin olmadığını düşünüyorum. Böyle bir hikâyeye, klişeleri ve hamaseti mümkün olduğunca azaltarak odaklandığınız zaman, kararsızlıkları gösterdiğiniz zaman, bu hikâyeye bir tür yüzleşme olarak okunmaya da açık oluyor zaten.

Arslan: Net görüşlü milliyetçilere, bekledikleri, hatta istedikleri görüntüleri sunmaması bile önemli değil mi? Komutanın ölümüyle eşinin ölüm haberini alması paralel kurguyla anlatılıyor ve eşine “vatan sağolsun” dedirtmiyor.

Çelenk: “Uyursan, ölürsün” diyor komutan. Daha iki-üç ay önce bir teğmenin, emrindeki askerin eline, uyuduğu için pimi çekilmiş bomba verdiğini ve dört askerin bu yüzden öldüğünü hatırlayalım. Film, belki elinde olmadan, o olayı ve oradaki zihin yapısını da açık ediyor. Kimileri bu sahnenin diğer olayın meşrulaştırılması olduğunu da söylüyor, ama sonuç olarak bu kodu çözebiliyorsak, bu sahne de karşı okumaya, deşifre edilmeye açık demektir.

Kışanak: Sinema sektörü aynı zamanda para kazanılan bir alan. Yönetmenin her kesime seslenme çabası, ekonomik kaygıdan kaynaklanıyor olamaz mı? Yoksa hakikaten sistemin artık gizleyemediği bazı gerçekler, ellerinde olmadan beyazperdeye yansımış mı oldu?

Arslan: Yönetmen Levent Semerci aynı zamanda bir reklamcı. O yüzden de her ikisini birlikte düşünmek lazım.

İkisi de değilse? Gişe kaygısı ya da ordunun aczini kapatamamak, filmdeki “çok boyutluluğu” izaha yetiyor mu?

Arslan: Diğer ihtimal ne olabilir?

Ordunun bu savaştaki zaafalarını gerekçelendiren, halkı “yalnız bırakılmış” ordunun yanına çekmeye çalışan bir filme de benzemiyor mu? Sermayeye, entelektüellere, tabip teğmen üzerinden “tarafsızlara” verilen mesajlar bunu düşündürmüyor mu? Orduyu acz içinde gösteren bir film olsa, Başbuğ ve Büyükanıt’ın övgülerine nail olur muydu?

Arslan: Eğer öyle olsaydı, film kararlı bir biçimde, bizi de cezbeden pek çok soruyu sormadan ilerleyebilirdi.

Kışanak: “Nefes”, “bu savaş haklıydı, bundan sonra da böyle gitmeli” diyen bir film değil. Başta da söyledim, yenme-yenilme siyasetinin bittiği bir noktada olunduğu kabul ediliyor. Komutan, ölmekten önce eşine yazdığı mektubu Barış isimli askerine veriyor mesela.

Arslan: Milliyetçi izleyici Barış ismine çok takmış. “Neden bu askerin adı Barış ve neden çatışmada ölmüyor?”

Çelenk: Araya girip bir spekülasyon yapabilir miyim? Atatürk büstünün yere düşüp yuvarlandığı sahnede, asker büstü yerden kaldırdıktan sonra bir bebek gibi kucağına alıyor. Biz akademisyenler simge okumaya çok teşneyizdir, ama yine de bu spekülasyonu yapmak istiyorum. Askerin Atatürk büstünü bir bebeği tutar gibi kucağına alıp eliyle yüzünü silmesi, o şefkat başka bir şey anlatıyor aslında. Baba, kurtarıcı, kurucu Atatürk figürünü başka bir yere yerleştiriyor.

Tamam, Atatürk’ü seviyoruz ama, bu sevginin de artık ezberini terk etmesi, Atatürk’ün “insanî” yönlerine, zaafalarına da yer veren bir sevgiye dönüşmesi gerekir der gibi...

Arslan: Millî metaforlar gerçeklikle temas zorlandıklarında metaforların altını oyan maddî bağlar, gündelik, sıradan haller de yüzeye çıkıyor. Karakolun çatısındaki “Cesuruz, Güçlüyüz, Hazırız” yazısının “hazırız” kısmı bir süre sonra kadrajdan çıkıyor. Çatışma akşamı iki asker o çatıya çıkıp ateş ediyor, ama aşağıya yuvarlanıyorlar. Bu yazı da dahil olmak üzere filmdeki bütün millî semboller şayet bir metafor ise, film boyunca metaforun altı oyulmuş durumda.

Kışanak: Filmdeki acz halinin bir realite olarak kabul edilmesini ben de önemsemedim. Tartışmalarda zaman zaman, “bir mecburiyetten” bahsediliyor. Barışa mecbur olmak kötü değil ki! Bu, ölme - öldürme yaklaşımının bittiği yerdir. Ve

Extramücadele, “Bir Gün Öldürecek Kimse Kalmayınca”

Savaşı kirletmediklerini, yaralı PKK’liyi helikopterle hastaneye göndererek göstermeye çalışıyorlar. Oysa, paramparça edilmiş cesetlerin üzerine ayağını koyarak çektiirdiği fotoğrafı gazetelere gönderen askerler vardı.

iyi bir şeydir.

Arslan: Filmin seslerinden biri de bu belki: Lanet olsun ama barışa mecburuz! Milliyetçiler, PKK komutanı Doktor’un film boyunca yüzünün gösterilmeyişine çok tepki göstermişler. Belli ki kötü, çirkin bir yüz görmek istemişler.

Doktor’u heybetli kılan da film boyunca sadece karizmatik sesinin duyulması değil mi?

Arslan: O çok acayip. Sesinde hiç kararsızlık olmuyor. Hatta bir an, kısacık bir an, neredeyse bu sesin cazibesine kapılıyoruz: “Dilimi yasakladın, kendi toprağında beni sürgün ettin” dediği an.

Kışanak: Yani “devletin Kürtlerle bir sorunu yok, örgütle sorunu var” deniyor. Kürtlerin varlığı kabul ediliyor ama, Kürt sorunu kabul edilmiyor.

TSK içinde Kürtçe konuşmak yasak değil zaten.

Çelenk: Bunu hiç bilmiyordum.

Hiç Türkçe bilmeyen askerler var. Onlara askerlik boyunca Türkçe öğretiliyor. Dolayısıyla Kürtçenin inkâr edilmesi fiilen mümkün değil.

Çelenk: Nasıl yani, komutanın yanında Kürtçe konuşabiliyor mu bir asker?

Benim askerlik yaptığım yerde böyle

bir yasak yoktu.

Kışanak: Son dönemde yaşanan bir gelişme olabilir mi?

Hayır. TSK, iş işleyişince, pek çok farklılığı emen, kendi potasında eriten bir yapı. Aktütün saldırısı olduğunda bizim kışla komutanı tüm askerlere hitaben “benim birliğimde kimse kimseye milliyetçilik yapmayacak, Türk-Kürt ayrımı yapmaya kimse cüret etmesin” diye konuşma yaptı. Böylece Aktütün saldırısından kaynaklanan milliyetçi tepkilerin Kürt askerlere yönelmesine mâni oldu. Bu, TSK’nın mecburiyeti. Aksi halde kendi içinde çatışmalar, kutuplaşmalar yaşanır.

Kışanak: Başka türlü herkesi asker yapamaz. Kürtlüğü reddetmiyor, Kürt sorununu reddediyor. Mesela komutan, Doktor’a “dağda domuz gibi yaşayacağına, gelip şehirde doktorluğunu yap” diyor. Bu zaten devletin temel politikası. Herkes evine gelsin, eskisi gibi hayatına devam etsin. İyi de zaten insanlar eski hayatlarına isyan ettikleri için çıkmadılar mı dağa? Demirel de Kürt realitesini tanıyordu, ama savaş konseptini de uyguluyordu. Mesaj şu: Türk de olsak, Kürt de olsak, askeriz! Komutan Doktor’a diyor ki, “ay-yıldızlı bayrakta senin de kanın var”. Doktor da “ama siz yıldızın yanına hilâl koydunuz” diyor. Böylece sanki PKK tek yıldız, yani komünizmi savunuyor mesajı veriliyor. Burada da muhafazakâr Türklere mesaj veriliyor: Bakın bunlar komünistti, biz komünizmle de mücadele ettik.

AKP’nin “demokratik açılım” projesi, aslında Mahsun Kırılmaz’ın “Güneşi Gördüm”üyle başladı. O filmde de PKK militanlarıyla askerlerin “insanî” yönlerine dikkat çekiliyor ve savaşın anlamsızlığı vurgulanıyor. Kırılmaz’ın, filmi çekmeden önce hükümet yetkilileriyle görüşmeler yaptığı biliniyor. “Nefes” ise açılım sürecinin daha somut olarak tartışılmaya başlandığı bir dönemde gösterime girdi. Bu filmi de TSK kanadı açıkça destekledi. Bu iki filmin gösterimi arasında geçen sürede Türkiye siyasetinde yaşanan gelişmeler ilginç değil mi?

Arslan: “Güneşi Gördüm” de bir kararsızlığın filmiydi. Ancak orada da medyada veya Türklerdeki Kürtlere dair tüm imgeler tekrar üretiliyordu. Bir Kürt olarak Kırılmaz’den, meseleye daha farklı yaklaşmasını beklerken, Türklüğün aynasından baktığını gördük. “Güneşi Gördüm”ün Kürtleri Türkçe konuşuyor, kızlarını da “Haydi Kızlar Okula!” diyerek devlet anaya emanet etmeye gönüllü. Savaşın kötülüğü gösteriliyor, ama sebepleri irdelenmiyor. Fakat bundan hareketle, AKP’nin desteklediği filmle TSK’nın desteklediği film karşılaştırması yapıp her iki tarafın da Kürt sorununu irdelediklerini sonucuna gitmek yanlış olur. Eninde sonunda iki filmde söz ediyorduk. Tamam, her iki film de çözüme işaret etmiyor. Ama üçüncü bir yolumuz var, o da “İki Dil, Bir Baval”. (gülüyor)

Kışanak: “Nefes”te, artık bu işin savaş-

la gitmeyeceği mesajı var, peki ama nasıl olmalı? Buna dair ipucu yok. Çünkü yeni oluşturulacak çözüm yolunu da resmî ideolojiye göre şekillendirme hevesi var devletin. O yüzden ne hükümet ne de ordu savaşın sebeplerini dillendiriyor. Fakat Kürtler ne istediklerini çok iyi biliyor. Sorunun bir güvenlik sorunu değil, hak ve özgürlük sorunu olduğunu farkındalar. Dolayısıyla devletin yeni konseptinin hak ve özgürlük alanını genişletme yönünde olmaması, bizi yeni çıkmazlara sürükleyebilir.

PKK komutanının doktor olması, bir çapulcu veya cahil köylü olarak resmedilmemesi önemli değil mi?

Kışanak: Psikolojik savaş söylemi dağa çıkanların cahillerden, işsiz ve çaresizlerden oluştuğunu vurguluyordu. Filmde, bunun aksine, gerilla komutanının bir doktor olması, belki de Kürt sorununa işaret eden bir imge olarak düşünülmüş olabilir.

Çelenk: Filme köpüren çok fazla milliyetçi var. Karakol komutanının çatışma süresince dışarı hiç çıkmaması, karakola sinip kalması da büyük tepki yaratmış.

Kışanak: 1990'larda asker sürekli operasyon halindeydi, özellikle bahar ve yaz aylarında yüz binlerce asker, sürekli arazide operasyon halinde olur, köy baskınları düzenlerdi. Filmde ise askerler karakolda bekliyor, PKK'liler saldırı düzenliyor. Askerin savunma pozisyonunda olduğu ima ediliyor.

Sizce devlet neden Silopi'deki görüntülere o kadar tepki gösterdi?

Kışanak: Bence tıpkı bu filmin bazı yerlerinde olduğu gibi, orada da devletin hükmedemediği bir anlam kayması yaşandı. Devlet bu insanların sessiz sedasız inip evlerine dönmelerini bekliyordu. Devletin mantığı şuydu: Biz tutuklamazsak, gruplar halinde gelip evlerine dönecekler. Ee, bu insanlar zaten evlerindeydi. Devlet neye güvendi de Silopi'deki görüntülerin yaşanmayacağını düşündü, anlamıyorum. O insanlar, gerilla kıyafeti yerine sivil kıyafet giyse, dönüp evlerine gitse, bunun ne gibi bir politik değeri olacaktı ki! Gerillanın kıyafetleriyle gelmesinin ve demokratik siyaset kanallarının açılması halinde silah kullanmanın anlamsız olduğunu vurgulayan deklarasyonu yayınlamasının, "barışa hazırız" demesinin politik bir sonucu var. Eğer bu savaşın bitmesini istiyorsak, o insanların kendi kıyafetleriyle gelmesi süreci geriletmemeli, ilerletmeli. Çünkü simgesel olarak gerilla kıyafetiyle geliyor ve sonra sivil kıyafetler giyiyor. Bakın, kendiliğinden örgütten ayrılarak gelip teslim olanlar da var. Onlar evlerine gidiyor, ama çözümün tartışılmasına vesile olmuyorlar. Devletin son açıklamasına göre 620 kişi gelip teslim olmuş. Peki, bu bir politik sonuç doğurdu mu? Barışa ve çözüme bir katkı sağladı mı? "Nefes"te de Doktor'a diyor ki, "gel, evine git". Ee, o evine gittiğinde sen de konuyu kapatacak mısın, yoksa bir daha kimse dağa çıkmaz diye çözümü mü sağlayacaksın? "Nefes"in çözüm öngörmeyen anlatısı,

sürece çok denk düşüyor. Devlet, af yasaasına bile gerek duymadığını, gelen gerillaların sessizce evlerine gitmesi gerektiğini söylüyor. Bu yaklaşımla Kürt sorunu çözülmez.

"Nefes"te askerler hiç teslim ol çağrısı yapmıyor. Tam tersine, PKK'liler askerlere teslim ol diyor...

Kışanak: Aynı hikâye işte: "1990'larda örgüt bizi teslim almaya çalıştı, ama biz buna direndik" deniyor. Fakat filmde pusuya yatan askerler, iki gerillayı yakalayabilecekken vuruyor. Teslim ol çağrısını orada bile yapmıyorlar. Bu da belki Sevillay ve Tümay hocanın söylediği anlam taşımamasından kaynaklanıyor. Farkında olmadan, bu savaşın temiz olmadığını gösteriyorlar.

Filmde ağladınız mı?

Çelenk: Filmlerde çok kolay ağlarım. Bu kadar kan, ölüm ve duygusallığın olduğu "Nefes"te ise hiç ağlamadım.

Kışanak: Ben de ağlamadım.

Bu, filmin başarısızlığı mı?

Çelenk: Aslında filmde ağlatmak hiç zor değil. Bence bu film özellikle ağlatmıyor, ki bu da iyi bir şey.

Kışanak: Filmin ağlatamaması, başarısızlığını gösteriyor. Komutanın ilk sahnede ki ajitasyonu, sevgilisinin ölüm haberini almamak için kapıyı kilitlemesi...

Çelenk: Ağlatmayı başaramamak duru-

Filmde sürekli askerlere "uyursan ölürsün" deniyor. Ama aslında zaten uykuya devam edememe hali var. Uykunun kâbuslarla bölündüğü bir atmosfer var. Milliyetçi uykuyu zaten sürdürülemiyor. Film bunu itiraf ediyor.

mu olduğunu düşünmüyorum. Filmde öyle bir niyet yok bence. Hikâyeyi ağlatarak bitirmek, tüketmek istemiyor yönetmen. İzleyiciyi kendi rahatsızlığı ile baş başa bırakmak istiyor. Rahatlatmıyor yani. Bu nedenle olumlu bir şey bu.

Arslan: Filminden çıkan insanlara dikkat ettim, inanılmaz bir sessizlik hâkim. Kimse rahatlatarak filminden çıkmıyor.

Kışanak: Milliyetçilik, militarizm ve cinsiyetçilik, filmin pek çok yerine yayılmış. Asker ölümlerini veren spikerlere "boyalı karı" deniyor...

Çelenk: Komutan PKK'lı kadının boğazını sıkarken, arkadaki televizyonda da güzellik yarışması yapılıyor. Astteğmen doktor, komutandan televizyonu kapatmasını istiyor, ameliyata adapte olamadığını söylüyor. Komutan onun da boğazını sıkıp yere yatırıyor.

"Kahraman asker" imajının yerle bir edilmesini nasıl yorumluyorsunuz?

Çelenk: Askerlerin hiçbirinde "vatan sağolsun" duygusu yok. Acayip bir kayıtsızlık, bir an önce eve dönme isteği dışında hiçbir duygu yok. "Vatan sağolsun"un yalan tarafı orada ortaya çıkıyor. Hiçbir anne oğlunu askere gönderirken şehit olma ihtimali karşısında gerçek bir samimiyetle "vatan sağolsun" diyemez. Sadece, evladı şehit olmuş olan anneler söyleyebilir bunu, elinde kalan tek teselli odur çünkü. Böylece kaybına bir anlam atfeder. Askerlerin de 25 yıla yayılmış bir savaşta "vatan

sağolsun"u kararlılık ve çelişkisizlikle söyleyebileceklerine inanmıyorum.

Arslan: Filmin başlarında bir asker komutanına yalvarıyor; "sivilde kimse beni ipleniyor, çatışma bölgesine götürün de dönünce anlatacağım bir hikâyem olsun" diyor. Vatan için değil de, anlatacak bir hikâye için, önemsenmek için operasyona gitmek istiyor.

Kışanak: Hiçbir askerde "ben kahraman Türk askeriyim" hissiyatı olmaması benim de dikkatimi çekti.

Filmde savaş eleştirisi yapıldığını düşünüyor musunuz?

Çelenk: Bir Mozambikli izleseymdim, "savaş kötüdür" mesajı almış olurum. Ancak "özel olarak bu savaş kötüdür" gibi bir mesaj yok filmin.

Tek tek mesajların yorumundan ziyade, bir bütün olarak filmde nasıl bir sonuç çıkarıyorsunuz?

Arslan: Yıldızı düşmüş bir ideoloji. Bu ideoloji bir enkaz yaratmış durumda. "Uyursan ölürsün" lafı önemli, ama tersinden okunmalı galiba. Nazilerin sloganı "Almanya uyan!"dı. Adorno bu sloganı tersinden okumayı öneriyor: "Uykuya devam!" Filmde de sürekli "uyuma" deniyor, askerlere "uyursan ölürsün" deniyor. Ama aslında zaten uykuya devam edememe hali var. Uykunun kâbuslarla bölündüğü bir atmosfer var. Milliyetçi uykuyu zaten sürdürülemiyor. Film bunu itiraf ediyor. Astteğmen doktor, komutanına "dün gece uyuyamadım" diyor. Sevgilisi tarafından terk edilen asker uykudayken bir anda gözlerini açıyor. Yani bütün bu savaş süreci, milliyetçi histeri "huzurlu" bir uykuya şayet, o uykuyu artık devam edemiyor. Ayrıca şuna da dikkat çekmek istiyorum: Extramücadele'nin milliyetçi grafiklerle alay ettiği iki çalışmasıyla "Nefes"teki birkaç mesaj birbirine çok benziyor. Filmin afişinde, hilâlin üzerindeki yıldız dökülüyor. Extramücadele'nin "Bir Millet Uyanıyor" çalışmasıyla neredeyse aynı. Yine Extramücadele'nin "Bir Gün Öldürecek Kimse Kalmayınca" çalışmasındaki yırtık bayrağın altında oturan asker görüntüsüyle "Nefes"teki yırtık bayrak ve altında oturan asker karesi tıpatıp aynı.

Çelenk: İsmet Berkan başyapıt demiş, okuyunca inanmadım. Sinemayla özel bir ilişkisi olmadığı çok belli.

Arslan: "Nefes" iyi bir sinema örneği olarak değerlendirilemez bana kalırsa.

Kışanak: Tam bir "açılım" filmi olduğunu düşünüyorum. Her karesine, mutlaka siyasi bir mesaj yüklenmek için çok çaba sarf edilmiş. Semboller ve klişelerle dolu. "Artık eskisi gibi gitmiyor" diyen, geline nokta pek içine sindirmeden, çözüm yolu da önermeyen bir film. **Arslan:** Milliyetçilerin filme yaptığı bir eleştiri daha var: "Ne bu, karşımızdaki Amerikan askeri mi, bu kadar büyük bir savaş mı oldu?" Dolayısıyla, film yaşadığımız şeyin patolojileriyle, bunalımlarıyla büyük bir savaş olduğunu ortaya koyuyor. Ama, Gülten hanımın dediği gibi, bu savaşın sebepleri irdelenmiyor.

NUSAYBİN BELEDİYE BAŞKANI AYŞE GÖKKAN'LA KADIN FESTİVALİ VE ÖTESİ

Nusaybin modeli

Başka türlü bir Türkiye isteyenler, buyrun Nusaybin'e. Express 23-25 Ekim'de oradaydı, Demokratik Özgür Kadın Hareketi'nin bu sene Nusaybin'de düzenlediği –geçen seneki Silvan'daydı– Kadın Festivali'nin davetlisi olarak. Gördüklerimiz bir yana, belediye başkanı Ayşe Gökkan'dan dinlediklerimiz, buyrun “Nusaybin modeli”ne dedirtiyor.

Yüzde 82.4 oyla Nusaybin belediye başkanı seçilerek toplam 2948 belediye başkanı içindeki 27 kadından biri oldunuz. Bir kadın olarak, üstelik bu kadar yüksek bir oy oranıyla seçilmiş olmanız nasıl yorumluyorsunuz?

Ayşe Gökkan: Nusaybin'de bundan elli yıl önce üç kadın muhtar vardı. 1950'lerin ortasında Midyat'ın belediye başkanı kadındı. Buralarda kadınlar siyasi yaşamaya uzak değil. Bunda çok-kültürlü bir toplumda yaşamının da etkisi olmalı. HEP, DEP, HADEP, DEHAP sürecinde de kadınlar parti üyesi oluyor, yönetimlerde, mahalle komisyonlarında yer alıyordu. Siyasî faaliyetlerde, eylemlerde öncülük eden çok kadın var. 1992 Newroz'unda 70 yaşındaki kadından tutun 12 yaşındaki çocuğa, onlarca kişi panzerlerin altında ezildi; yani tüm toplum yaşamın ve siyasetin içinde, dolayısıyla da potansiyel suçlu olarak görülüyor. Bu “suçun” içinde yer alan kadın da doğal olarak sorguluyor, sorguladıkça tepkisini gösteriyor, tepkisini gösterdikçe politiklaşıyor. Gerillanın da çok etkisi var. Gözaltına alınmak, taciz, gözaltındaki baskılar dağları kadınlara açıyor, kadınlar oraya gidince onların etkisi buraya yansıyor. Dağa çıkan kadın buraya bir moral veriyor. Kendine güvenmenin morali bu. Nusaybin'de, kadınlar belediye meclisi üyeliklerinde, yardımcılıklarında yer almışlar, vekâleten belediye başkanlığı yapmışlardı. Dolayısıyla, “Nusaybin'de kadın belediye başkanı” olağanüstü bir durum değil.

DTP'nin kadın kotası uygulamasının da bunda etkisi var herhalde...

Kadın kotası etkili tabii. Bu oran HADEP döneminde yüzde 25, DEHAP'ta yüzde 33'tü. DTP'ye geldiğimizde yüzde 40'a çıktı. Kadın kotası milletvekilliğinde de uygulandı ve artık gelenek haline geldiği

Ayşe Gökkan

için “kota olsun-olmasın” tartışmaları pek yaşanmadı. Kota, kadınları sorumluluk almaya yöneltiyor, sorumluluk alan kadınlar diğer kadınlara karşı daha duyarlı hale geliyor.

Belediye başkanının kadın olması toplumsal ilişkilerde ne gibi farklılıklar yaratıyor?

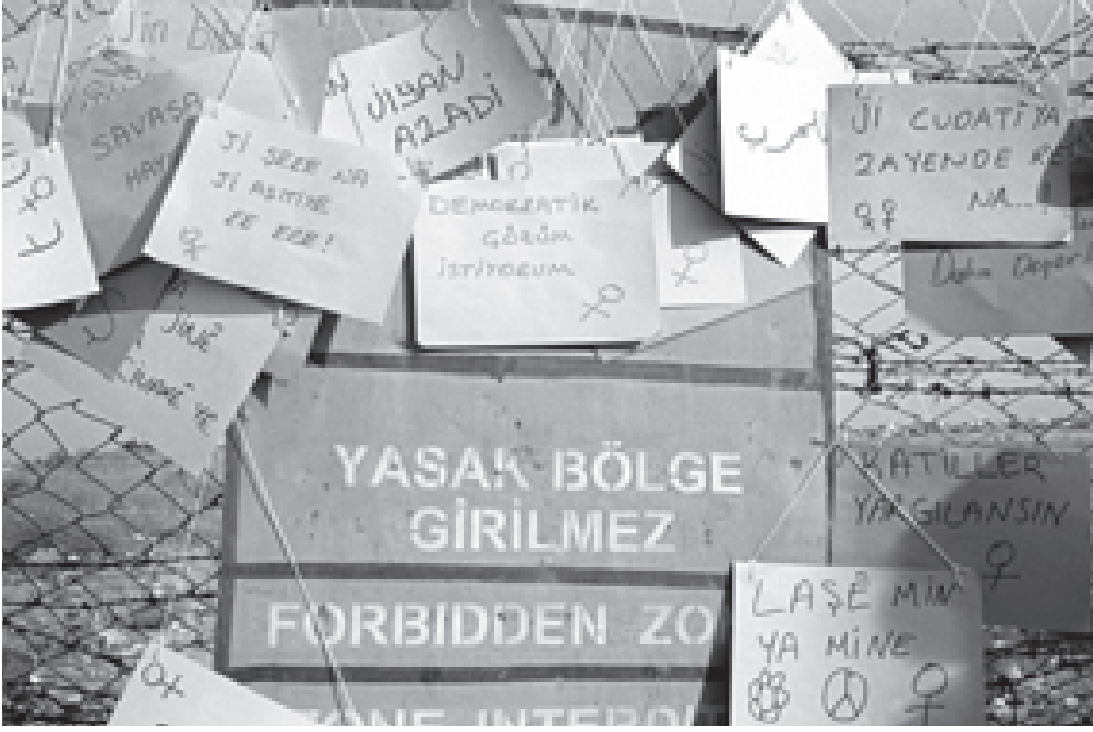
Öncelikle, kadınlar daha çok sorumluluk üstleniyor. Mesela, seçim döneminde neredeyse tüm propagandayı kadınlar üstlendi, broşürleri kadınlar dağıttı, afişlemeleri kadınlar yaptı, mitingleri kadınlar organize etti. Seçim sonrasında tabii ki belediye başkanı genelden sorumludur. Ama başkan kadın olunca kadınlar daha rahat davranıyor. Politik kadınlarda zaten problem yoktu, ama şimdi her kesimden kadınlar çok rahat iletişim kuruyor, isteklerini daha rahat belirtiyor. Tabii bazen “başkan bey”, “reis bey” gibi söylemler de oluyor. Yıllarca “başkan bey” diyen orta yaşın üstü müdürler “başkan bey” diyor. (gülüyor) Eskiden, sokağı için, kanalizasyonu için erkekler toplanıp gelirken şimdi kadınlar geliyor. Kadına yönelik şiddet konusunda daha rahat gelip şikâyetle bulunuyorlar. Yardım talebinde bulunduğunda karşısında kadının olması önemli oluyor, çünkü özellikle de yoksulluk söz konusu olduğunda kadınlar taleplerini direkt söylemiyor. Kadının kadını sahiplenmesi duygusu daha gelişmiş. Belediyenin mahalle çalışmalarına gidildiğinde, kadınlar hemen toplanır, kucaklar, öper, sıcak bir ilişki kurar. Daha önce de talepler belirtiliyordu, ama yerine gelmediğinde, sorgulama pek yapılmıyordu. Bu sefer sorunu bildiriyor ve takipçisi oluyorlar; sosyal sorunlara da müdahil oluyorlar.

Belediye hizmetlerinin Kürtçe de veriliyor olması kadınların ilişki kurmasını kolaylaştırıyor, öyle değil mi?

Belediyede rahatça Kürtçe konuşuluyor. Anonsları Kürtçe ve Türkçe yapıyoruz. Hizmetleri Kürtçe verdiğimiz için bir sahiplenme de oluyor. Mesela daha önceki çöp kutuları hep alınırdı, şimdi kutuların üstünde Kürtçe yazdığı için daha çok korunuyor, kendisine ait hissediyor insanlar. Festivalin açılışında sınırdaki tel örgülere dört dilde dövizler asmak anlamlı oldu. Süryani bir kadın “ilk kez bana bir davetiye geldi, çok heyecanlandım” diyor. Süryaniler şehir merkezinde yaşamıyor artık, köylerde yaşıyorlar, Yezidiler de öyle, merkezde Yezidilerin yaşadığı üç-beş ev kaldı. Etnik kimlik şiddetini en çok yaşayanlarındanız. Hem kadın olmanın hem de Süryani, Arap, Yezidi olmanın zorluklarını biliriz. Çok-kültürlülüğü canlandırmak, yaşama katmak bu nedenle biz kadınlar için çok önemlidir.

Nusaybin'de doğrudan kadınlarla ilgili sorunlar neler; bu konularda neler yapıyorsunuz?

Kadının maruz kaldığı şiddet çok derin bir sorun. Bunun yükünü hafifletmek için kadın evi açıldı. Aslında kadının kendi sorunlarını tartışıp çözme ve eğitim evi demek daha doğru olur. Kadın festivalleriyle, kültür-sanatla, atölye çalışmalarlarıyla görünmez olanı görünür kıl-

maya, farkındalık yaratmaya çalışıyoruz. Belediyede kadın sorunlarına ilişkin özel bütçe oluşturma çalışmaları var, kadın komisyonu kuruldu, eşitlik komisyonu oluşturuldu. Stratejik planda ayrı bir kadın bölümü oluşturuldu. Stratejik planla ilgili anketlerde görüşülenlerin yüzde 50'sinin kadın olmasına dikkat edildi. Kadınlar için ne yapılması isteniyor sorusuna, "maruz kaldığı şiddetin engellenmesi" cevabı çıktı. Ayrıca, iki eşlilik önemli bir sorun. Burası DTP'nin yüzde 82.4 oy aldığı bir yer. DTP iki eşli olanı partiden ihraç eder. Bu nedenle, iki eşlilik kısmen engellendi. Artık erkekler ikinci eş Suriye'den getiriyor, çünkü buradaki kadınlar ikinci eş olmayı kabul etmiyor. Bu sorun da kadın başkan olunca daha kolay dile getiriliyor ve çözüm isteniyor.

Erkeklerden cinsiyetçi tepkiler geldiği olmuyor mu?

Başkan kadın olunca erkeklerin de daha rahat davrandığını düşünüyorum. "Kadımdır işte" diye düşünüyorlar herhalde. (gülüyor) Başkan erkek olduğunda, onu bir otorite olarak görüyorlar, başkan kadın olunca o otorite ortadan kalkıyor, sorunlarını daha rahat ifade ediyorlar. Bu da olumlu bir şey. Çünkü erkek sadece kadın üzerinde egemenlik kurmuyor, kendinden güçsüz saydığı bir kesim erkeği ve gençleri de iradesizleştiriyor. Kadın, iradesi kırılmış, kendini ifade edemeyen erkeğin de kendini daha rahat ifade etmesine yol açıyor.

Kadın festivali fikri nasıl doğdu, nasıl geliştirildi?

Türkiye genelinde sanatla uğraşan kadınların, mücadele içinde bulunmuş, yaşamını kaybetmiş kadınların anısına yapılan bir festival bu. Her yıl farklı bir yerde yapılır ve organizasyonu benim de içinde bulunduğum Demokratik Özgür Kadın Hareketi (DÖKH) üstlenir. Her yıl bir kadına ithaf edilir, bu yıl Mizgîn'e ithaf edildi. Mizgîn, müzikle uğraşan, aynı zamanda kadın mücadelesinde yaşamını yitirmiş bir kadındı. Geçen yılki festivale yine

"Festivalin başlama noktasının sınır olması ayrı bir anlam katıyordu, çünkü burada sınırdan ötürü çok mağduriyet yaşıyor. Nusaybin'de 1500 engelli var; çoğu mayından dolayı sakatlanmalar. Kadın üzerindeki şiddetle ilgili, politik, toplumsal taleplerin yazıldığı dövizlerin sınıra asılması çok anlamlıydı."

müzikle uğraşan bir kadın olan Delila anısına yapılmıştı. Bu yıl festival çok heyecanlı geçti, Barış Grubu'nun buradan geçmesinin heyecanı da yansıdı. Tüm sanatçıların kadın olması, tüm etkinliklerin kadınlar tarafından organize edilmesi, katılımda kadın oranının çok yüksek olması ilgiyle karşılandı. Müzikten folklor, tiyatrodan sinemaya, fotoğrafa, sanatın değişik dallarında kadınları görmek, kadın konulu paneller kadınlarla yaratıcılıklarını gösterdi. Festivalin dengbejler bölümü çok ilgi çekti. Nusaybin'de cezaevlerinde çok sayıda kadın var; onların yaptığı ebru çalışmalarından "Sessiz Çığlık" adlı bir sergi açıldı. Bu sergi cezaevindeki kadınlar da aramızdaymış duygusu uyandırdı. Ceylan için uçurtma şenliği yapıldı. Sadece kadınların yer aldığı bir tiyatro fikri ortaya çıktı. Daha önce yazarlık atölyesi açmıştık, 53 kişi baş vurmuştu, 26'sı kadındı. Sonuçta, büyük bir ilgi, istek, heyecan, coşku var. Burası sanat konusunda eskiden daha gelişkin-

Burada tüm toplum yaşamın ve siyasetin içinde, dolayısıyla da potansiyel suçlu olarak görülüyor. Bu "suçun" içinde yer alan kadın da doğal olarak sorguluyor, sorguladıkça tepkisini gösteriyor, tepkisini gösterdikçe politikleşiyor.

di, mesela 1960'larda açık hava sinemaları vardı. 12 Eylül'le birlikte, her yerde olduğu gibi, burada da sanat ortamı ortadan kalktı. Şimdi yeniden bir canlanma yaşıyor. Festivalin başlama noktasının sınır olması da ayrı bir anlam katıyordu, çünkü burada sınırdan ötürü çok fazla mağduriyet yaşıyor. Nusaybin'de 1500 engelli var; çoğu mayından dolayı sakatlanmalar. Kadın üzerindeki şiddetle ilgili, politik, toplumsal taleplerin yazıldığı dövizlerin sınıra asılması çok anlamlıydı. Arapça burada konuşulan bir dil olmasına rağmen, en fazla şaşkınlıkla karşılanan Arapça dövizlerdi, çünkü Arapçaya hep dinî bir anlam yüklenmiş. Süryanice dövizler de vardı. Herkes "Süryani alfa-

besi böyle mi?" diye soruyordu. Uzun yıllar buralarda sosyal yaşamın içinde olan kültürler beyinlerden silinmiş.

"Festival, Barış Grubu'nun buradan geçmesinin de heyecanı yansıdı" dediniz. Barış Grubu Nusaybinliler için ne ifade ediyor?

Nusaybin bu savaşta çok acı yaşayan bir yer. Hemen her ailede bir faili meçhul cinayet var. Neredeyse her aileden bir kişi cezaevinde, neredeyse her aileden bir kişi dağda. Buranın halkı hep acıyla karşılaşmış, hep cenaze karşılamış. Barış Grubu'ndakilere herkes gelen amcası, dayısı, ablası, teyzesi, halası, kardeşiyim gibi, o sevgiyle baktı. Kendi yakınlarına ulaşmak için onları karşılamaya gitti herkes. Sanki karşılamaya giderse, kendi yakını da bir süre sonra gelecekmış gibi ya da büyüyen çocukların savaşa gitmeyeceğinin garantisi olacak gibi... Barış Grubu Mahmur'dan yola çıktığında herkes İpek Yolu'na çıkmıştı. Üç gün üç gece tüm kent ayaktaydı. Sabaha karşı yaşlı bir ana bana sarılıp diyor ki "buradan geçerken, sen onları durduracaksın, ben onlara sarılacağım, değil mi?" Onlara dokunmak, kendi çocuğuna ve barışa dokunmak gibi. Hep cenazeleri karşılamış, ilk kez canlı olarak geleni karşılayacak. Her aile kendi çocuğunu ve barışı kucakladığını hayal ediyor. O heyecanı tarif etmek, o duyguları anlatabilmek çok zor. O nedenle, devlet, hükümet, yargı, hepsi bunu doğru görmeli.

Karşılamalara "şov" denmesine ne diyorsunuz?

Bu karşılamayı kimse organize etmedi ki. Kimsenin gücü yetmezdi zaten böyle bir organizasyona. Buralarda Newrozlar, 1 Eylül ve 8 Mart mitingleri de çok coşkuyla geçer. Onlar organize, haftalar öncesinden hazırlıklar yapılır, bildiriler dağıtılır. Ama bugüne kadar hiçbirinde böyle bir coşku, böyle bir katılım olmamıştı. Bunu başka bir olay olarak değerlendirmek lazım: İnsanların otuz yıllık acılarının, üzüntülerinin bir umuda dönüşmesi. "Ya geçerler de görmezsem" korkusuyla, barışı kaçırmanın korkusuyla üç gün üst üste sokakta yatanlar vardı. Herkesin beklentisi, diğerlerinin de gelmesi ve savaşın durmasıydı. Sakın bir taşkınlık olmasın, yoksa gelişler engellenir diye "sakın olun" diye uyarılar vardı. Grup sabahın üç buçuğunda vardı Nusaybin'e, o saate kadar herkes İpek Yolu'nda bekledi. İpek Yolu, İpek Yolu olalı böyle karşılama görmemiştir. Bu halkın sevincinin, coşkusunun ne anlamı geldiğini, neyi talep ettiğini doğru okumak lazım.

Kürt kadın hareketinin gelişimini, geldiği noktayı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Biz uzun yıllar, yoğun çatışmaların olduğu dönemlerde her alanda mücadele ettik. Özgün kadın örgütlenmesi olmasa da, kadınların siyasal etkinliklerde yer almasının önemi biliniyordu. Hasan Cemal şöyle diyor: "PKK Diyarbakır cezaevinde kazandı, oysa Diyarbakır cezaevinin önünde kadınlar eylem yaptı." Bundan çok söz edilmez. Kadınlar günlerce

cezaevi kapısında protestolar yaptılar, cezaevindeki açlık grevlerine destek verdiler. Metropollerdeki birçok kadın bu direnişi fark etmiyordu. '90'larda, faili meğhul cinayetler, köy boşaltmalar, gö-zaltılar, süresiz işkence, tüm bunlar arada bir duvar örüyordu. Bu arada, Kürt kadınları örgütlendi, kendi sorunlarıyla uğraşırken politikleşti; erkekegemen zihniyetle, devletle, yoldaş olarak bildiği erkeklerle yoğun bir mücadele verdi. Kadınları eve geri götüren anlayışlar örgüt içinde de yaşanabiliyordu. Erkekegemen zihniyet, örgüt içinde ilk kadına müdahale ediyordu. Kadınlar bağımsız örgütlendiler, müdahaleye uğradıkça tepkilerini yükselttiler. Ataerkil toplum şunu farkettiler: Kendisinden büyük bir güç var ve o güç karşısında kadını koruyamıyor. Ataerkil zihniyette, "kadını koruyabilirim" düşüncesi vardı, özgüven fazlaydı. Ama bu sefer karşısında korkunç bir devlet gücü vardı ve hem erkeğe hem kadına saldırıyordu. Devletin yapısı da ataerkil olduğu için, erkekler gözaltına alındığında "konuşmazsan eşini, kızını, kızkardeşini getiririm" denirdi. Erkekler kendilerinden daha saldırgan olan bu büyük güç karşısında kadını koruyamayacağını böyle anladı. "Artık ben seni koruyamıyorum, git kendini dağlarda koru" dedi. 1999'da önemli bir gelişme oldu: Kürt hareketinin üzerinde kara bulutların dolaştığı korkunç bir dönemdi. Kadınlar hızla barış için örgütlendiler. Barış anaları inisiyatifi oluştu.

"Metropollerdeki birçok kadın direnişi farketmiyordu" dediniz. Feminist hareketin Kürt kadın hareketiyle ilişkisini nasıl görüyorsunuz?

Kürt kadınları kadın kimliğinden ve etnik kimliğinden dolayı üzerinde hem devlet baskısının hem de ataerkil toplum baskısının olduğunu farkına varmıştı. Ve örgütlenmeye çalıştı. "Örgütlü olamazsan özgür olmazsın, örgütlenmezsen başaramazsın" deniyordu. Ama Türki-

ye'deki kadınlar bunu önemli bir gelişme olarak görmeye çok yakınlık göstermedi. Tabii ki bütün kadınlar için söylemiyorum. Dayanışma içinde olduğumuz, birlikte ciddi çabalar sarfettiğimiz kadınlar da vardı, ama "batılı kadın - doğulu kadın" ayrımıyla bakan kadınlar ağırlıktaydı. Mesela, büyük kentlerde metres hayatı sık görülürken, küçük yerlerde kuma daha fazla. Metres konusunda hiçbir çalışma yapılmamıştır, ama çantayı sırtlayan, gidip kumayla ilgili araştırma yapar, buna da Kürt toplumuna özgüymüş gibi bakar. Mesela, toprağa dayalı yaşamda toprak bölünmesin diye evlilikler yapılır, batıda da şirketler parçalanmasın

Benim anadilde kendimi ifade edemiyor olmamın bir şiddet olduğunu görmeyen bir batılı kadın bilinci var. Anadilin kullanılamaması kadın üzerinde bir şiddettir, psikolojik baskıdır. Sırf Kürtçe konuştuğum için bir sürü dava açıldı.

diye yapılır. İstanbul'da da kadınlar öldürülür; onlar aşk, kıskançlık, flört cinayetleri olur, buradakiler töre, namus cinayeti. Aslında bu, kadın sorununun kılıf değiştirilerek başka bir isimle devam ettiğini görmeyen oryantalist bir bakıştır. Bu da doğal olarak iletişimi koparıyor. Nasıl erkek kadını, başarısını, yaratıcılığını görmez, yok sayar; batılı kadın da buradaki gelişmeyi küçümseyen bir yaklaşımdaydı. Bir de eylem ve etkinliklerde mutlaka Kürt kadınları olmalı düşüncesi vardı; onlar olmazsa eylem kitleselleşmez diye. Erkekler de bize öyle yapıyor. Onlar da etkinliklerde kitleselleşmeyi Kürt kadınları sağlar diye düşünüyordu. "Örgütlemeye kadın her kapıyı açar" diyorlardı. Kadınlar sadece "kapıyı açmak" içindi. Bizim içimizdeki demokrat erkekler bize nasıl egemen bir bakışla yaklaşıyorsa, batılı kadınlar da öyle yaklaşıyordu. Mesela, benim anadilde kendimi ifade edemiyor olmamın bir şiddet olduğunu görmeyen bir batılı kadın bilinci var.

Anadilin kullanılamaması kadın üzerinde bir şiddettir, psikolojik baskıdır. Sırf Kürtçe konuştuğum için bana bir sürü dava açıldı. Duygu dili olarak, sosyal yaşam dili olarak kendimi Kürtçe daha rahat ifade ettiğim ve seçmen de Kürtçeye daha hâkim olduğu için Kürtçe konuştum. Şimdi Kürtçe konuşmaktan sabıkalıyım. Bir insanın anadilini konuşmaktan sabıkalı olması büyük bir şiddettir. Ama bazı kadınlar bu sorunu dile getirdiğimizde "ulusal mücadele veriyorsunuz, bu kadın sorunu değildir" diye yorumladılar. Yaşanan tecrübeler itibarıyla belki de, Türkiyeli kadınlarla aramızda önemli bir farklılık daha var. Biz iktidarı çok daha fazla sorguluyoruz. Mesela, belediyeye başkanlığına iktidara gelmek olarak bakılıyor. Biz bu konumu sorguluyoruz, nasıl bir kadın bakış açısı yaratılacağını tartışıyoruz.

Silahların susması, barışın gelmesi kadının hareketini nasıl etkiler?

Kadın üzerinde iki egemen dinamik var, biri devlet, diğeri erkek. Kürt sorunu çözüldüğünde kadın sorunu çözülmüş olmayacak. Ama kadınlar bağımsız örgütleniyor, sorunlarının çözümleri için kafa yoruyor. Değişim çok hızlı. Ama toplumların tarihine bakıldığında, ulusal taleplerde, demokratik taleplerde, sınıfsal taleplerde belirli noktalara gelirse de cinsiyetle ilgili taleplerin çok daha geri kaldığını görüyoruz. Er ya da geç, Kürt sorunu çözülecektir, ama kadın sorunu farklı kılıflarla devam edecek. Kürt sorunu çözüldüğünde, Türkiye'de önemli bir kadın dinamiğinin yakanacağını düşünüyorum. Kadın sorunu alanında mücadele veren kadınlar, artık Van'daki, Hakkâri'deki, Batman'daki kadınların durumunu iyi biliyor. Ama örneğin, Yozgat'taki, Çorum'daki kadının nasıl yaşadığını bilmiyoruz. Önümüzdeki dönem bunları tartışacağız, deneyimlerimizi birleştireceğiz.

Söyleşi: Gülşin Ketenci

Dosya: Bedenimiz bizimdir

Cinsellik, doğurganlık, görüntü
"Vajinismus",
"Simone de Beauvoir'ın cinselliğe dair düşündürdükleri",
"Nasıl şey ediyorsunuz?"
ve başka yazılar...

- "Eviçi hizmetlerde çalışan göçmen kadınlar"
- "Kadınları 'gören' politikalarıyla IMF ve DB"
- "Travesti cezalarının ekonomi politikası"
- "Berçelan'da kadınlar"
- "Hangi tecavüz? Esmeray'ın son oyunu"

Ve her sayıda olduğu gibi, yuvarlak masa, "hiç şaşırmadık", bellek, kitap tanıtımı, "nasıl feminist oldum?" köşeleri...

Türkiye Türklerin değil, Türkiyelilerindir

O dört günde ne çok şey oldu: 10 Ekim’de Gül’le Sarkisyan “yumuşama protokolü”nü imzaladı, 12 Ekim’de Hrant Dink cinayeti davasının 11. duruşması yapıldı, 14 Ekim’de de Türkiye-Ermenistan maçı oynandı. Bütün bunlar Türkiyeli Ermenilerde nasıl yankılandı? “Hrant için adalet nöbeti” tutan Sayat Tekir, Tabita Toparлак ve Nişan Güreh’e kulak veriyoruz.

Hrant Dink cinayeti davasının 11. duruşmasında, “Hrant için adalet nöbeti” yazılı siyah tişörtlerle oturum sonuna kadar mahkemenin önünde 25-30 kişilik bir grup olarak beklediniz. Bu dava size ne ifade ediyor?

Sayat Tekir: Hrant Dink davasında sadece tetikçiler yargılanıyor, azmettiriciler ve cinayetin işleneceğini bildikleri halde önlem almayan kamu görevlileri hakkında yargı yolu açılmış değil. Katil zanlılarının Hrant Dink’in kardeşine “beş yıl sonra nasıl olsa çıkacağım, bu sefer seni

öldüreceğim” gibi korkunç tehditlerini gördük. Dink cinayetinin gündemde kalması için çeşitli gruplar önemli etkinlikler yaptı, bunlara da katıldık. İnsanların bu davaya duyarlılığını artırmamız gerekiyor. 10 Ekim cumartesi akşamı Taksim meydanında “uzatın elinizi, kaldıralım Hrant’ı yattığı kaldırımdan” pankartıyla bir eylem gerçekleştirdik. Duruşma günü ise iskele meydanındaki eyleme katıldıktan sonra, adalet talebimizin peşini bırakmayacağımızı belirtmek için tişörtlerimizle “adalet nöbeti” tuttuk. Davanın

sonucuna dair umudumuz giderek azalıyor, ama orada olmak önemliydi. O grupta sadece Ermeniler yoktu. Farklı etnik kesimlerden insanlar bir aradaydı. En önemlisi, birbirimizin acılarını paylaşmak.

Üzerinizdeki tişörtlerle kendinizi görünür kılmanızla, sesinizi yükseltmenizle bu cinayetin sizi sindirmediğini göstermek, siyasal olarak müdahil olmak gibi, davayı takip etmenin ötesinde bir anlamı yok muydu o eylemin?

Tabita Toparлак: Kesinlikle.

Sayat: Farklı etnik kesimlerden, farklı gelir düzeylerinden insanların bu davayı sahiplenmesi kıymetli. Orada genç Ermenilerin olması da çok önemli –bu, bir eşiği aşmaktır. Hrant Dink öldürüldükten sonra Ermenilerin alana çıkmaları, sokağa dökülmeleriyle önemli bir eşik atlandı.

Tabita: Ürün verebilmesi için buğday tanesinin yere düşmesi gerekir ya, Hrant Dink’in ölümü bana bunu çağrıştırıyor. Çok acı bir olay, ama insanların uyanışı gibi iyi bir sonuç verdi. Kendi çevremden görüyorum, Hrant Dink’in öldürülmesi Türkiye’deki halkı daha birleştirdi. Kürdün, Alevinin, Türkün bizimle beraber olması çok önemli. Sadece Ermenilerin bu davaya sahip çıkmasını devlet “bakın, biz ne kadar demokratik bir toplumuz, Ermeniler çıkıp tavır sergileyebiliyor” diye gösterebiliyor. Ama, daha kalabalık, daha öfkeli bir topluluğun bir arada durması bunun ötesine geçiyor.

Fotoğraf: Şahan Nuhoglu

Sayat Tekir, Nişan Güreh ve Tabita Toparлак

TÜRKİYE-ERMENİSTAN YAKINLAŞMASI

Devletler için büyük, halklar için küçük bir adım

Hrant Dink’in cenazesine Ermenistan’ı temsilen katılan dönemin Dışişleri bakan yardımcısı Arman Kirakosyan, “Türkiye’yle önkoşulsuz diplomatik ilişkiye hazırız” demişti. O sırada Ankara’nın kulak arkası ettiği bu açıklama, aradan üç yıl geçmeden gerçeklikteki karşılığını buldu. Birbirine küs olan iki toplum arasındaki kangren haline gelmiş sorunların çözülmesi için yaşamı boyunca didinen Hrant Dink, her şeyden önce, Türkiye ile Ermenistan arasında diplomatik, ekonomik ve kültürel ilişkilerin yeniden kurularak bir normalleşme sürecine girilmesi gerektiğini düşünüyordu. Geçen ay Türkiye ile Ermenistan arasında imzalanan ve diplomatik ilişkilerin başlatılmasını, sınırların açılmasını öngören protokoller, Sarkisyan’ın Gül’ün Erivan’a yaptığı ziyarete

cevaben millî maçı izlemek üzere Bursa’ya gelmesi ve sınırın sembolik olarak açılması, bu bağlamda, Hrant Dink’in düşlediği barış projesine dönük bir adım olarak kabul edilebilir. Bu protokoller, her iki ülkenin yasama organları tarafından onaylanmadan bağlayıcı olmasalar da, harekete geçirdiği sayısız dinamikle tarihsel bir dönüm noktasına işaret ediyor.

Ancak, alternatifsizliğin hüküm sürdüğü bir coğrafyada, ağır bir tarihin yüküyle yaşıyoruz. Millî maç sırasında kopan histeri fırtınası, bugünden yarına bir çözüm oluşmayacağını göstermeye yetti. Türk, Azerî ve Ermeni milliyetçileri Karabağ için sokağa döküldü. Diğer yanda, Ermeni diasporasının içinde, Sarkisyan’ı “soykırım davasına ihanet etmekle” suçlayan Taşnak milliyetçilerine karşı barış

yanlısı bir muhalefetin olduğu belirginleşti. Bütün bunlar, Ankara’nın bu defa “önkoşulsuz” masaya oturmayı kabul etmesinden kaynaklanan şokun etkisiydi. Ermenistan, “önkoşulsuz diplomatik ilişki kurmaya hazır olduğunu” 2005’ten beri dile getiriyordu. Ama Türkiye bugüne kadar diplomatik ilişkiyi ısrarla üç koşula bağladı: Karabağ sorununun çözülmesi, soykırımın tanınması çabalarından vazgeçilmesi, Kars Antlaşması’nın teyit edilmesi...

Ahmet Davutoğlu’nun Dışişleri Bakanlığı’na gelmesiyle hızla uygulamaya giren yeni dış politika anlayışı, “komşularla sıfır sorun” ilkesine dayanıyor. Komşularıyla “en iyi çözümün çözümsüzlük olduğu” kronik sorunlar yaşamayı esas alan bir dış politika geleneğinden gelen Türkiye, geçtiğimiz aylarda bunun artık değiştiğini

uluslararası camiaya göstermek için daha önce benzerine rastlanmamış bir diplomatik performans gösterdi. Değişimi inandırıcı kılacak en önemli unsur elbette Ermenistan’dı. Öyle ya, “Ermenistan’la bile barışan” Türkiye, üstelik BM Güvenlik Konseyi ve NATO üyesi büyük bir ülke olarak, “bölgesine istikrar getirecek projelere” liderlik edebilirdi. Davutoğlu’nun imzaladığı protokoller, götürüsünden çok getirisini olan bir hamle olarak tasarlandı: 1. Karabağ önkoşulunu dayatmayarak Azerbaycan’la dostluğunu sözde “riske atan” Türkiye, Ermenistan üstündeki yaptırım gücünü artırarak Karabağ konusunda eskisinden çok daha fazla söz sahibi olduğu bir konuma geldi. 2. Ermeni diasporasının Türkiye aleyhine kullandığı soykırım kartı olabildiğince etkisizleştirildi. 3. Ermenis-

Nişan Güreh: Her ezilenin sadece kendi davasını sahiplenmesi değil, diğer ezilenlerin yanında olmak çok önemli. Asıl mesele birbirine destek olmak, dayanışmak. Bir Ermeninin ya da bir eşcinselin kendi davası için sesini çıkarmasının ötesinde, bütün ezilmişlik durumlarına karşı birlikte ses çıkarabilmek önemli. **Sayat:** Herhalde kilit kelime “dayanışma”. Türkiye’nin farklı kesimleriyle birlikte Adalet İçin Dayanışma inisiyatifi oluşturarak bu eylemlilik sürecini koordine ettik. Hrant Dink’in davasını izlemeye gelen Ermeni olmayan halklar olduğu gibi, cinsel kimliği, mezhepsel, dinsel ya da sınıfsal farklılıkları yüzünden ezilenlerin davalarına, uğradıkları adaletsizliğe karşı Ermenilerin de onlarla dayanışmaya gitmeleri gerekiyor; o taraf biraz eksik kaldı gibi görünüyor.

Ermeni toplumu içinde, sizin kuşağınızda bir politikleşme, siyasî eylemlere katılma, sesini yükseltme eğilimi görüyor musunuz?

Sayat: Diğer halklar gibi, Ermeni toplumu bu toprakların yerlileri olduğu için, tarihsel olarak ülke gündemine politik anlamda müdahil olmak istemişlerdir. Bu, 1908’de de böyleydi, 1968’de de, 1978’de de böyleydi. Ermeni toplumunun politizasyonu, Türkiye toplumunun genelinin politizasyonundan bağımsız değil. 1980 askerî darbesinin toplumsal muhalefeti ezmesiyle, Ermeni toplumunun siyasallığında da bir yavaşlama oldu. Solun, muhalif hareketin güç kaybetmesiyle Ermeni toplumunda da muhalifler azaldı. Ama, Hrant’ın katledilmesi Ermeni gençler adına bir politizasyon sürecini yeniden başlattı.

Tabita: Bir uyanış oldu.

Sayat: Aslında, olay sıcaklığı sıcakmayken daha fazla bir bilinçlenme, harekete geçme vardı. Devam eden süreçte, tekrar eski korkular hatırlandı. Bu politizasyon sürecinin grafiği önce bir anda yukarı

Fotoğraf: Vartan Estukyan

çıktı, sonra biraz aşağı düşüp yatay bir seyir izledi ve giderek düşmeye başladı. Ama, artık tanımadığımız, bilmediğimiz genç Ermeniler, özellikle de Hrant’la ilgili konularda alanlara çıkabiliyorlar, bu

Hrant’ın katledilmesi Ermeni gençler adına bir politizasyon sürecini başlattı. Konuşuyoruz, hak istiyoruz, sesimizi yükseltiyoruz, bu ülkede bir şeylerin değişmesini istiyoruz, hem kendimiz için hem de başka ezilen gruplar için.

da az değil. Türkiye toplumunun geneli haklarını ne kadar ararsa, adaletsizliğe karşı ne kadar bağırırsa, Ermeni toplumu da o kadar bağıracaktı.

Tabita: Hrant Dink öldürüldükten sonra Ermeni toplumunun, o cinayetle istendiği gibi sindirildiğini düşünmüyorum. Açıkçası, çok öfkeli insanlar vardı. Öfkelenmekte haklıydılar da. Acıların unutulması kötü bir şey. Hrant Dink’in öldürül-

düğü gün burada kaç yüz bin kişi toplandıysa, dava on yıl da devam etse, o kadar insanın toplanmasını beklerdim. İnsanların haklarını aramaları, var olduklarını duyurmaları, yaşadıklarını başka insanların bilmesini istemeleri için bu kadar acı olayların olması gerekmiyor. Bir dava olduğunda, yirmi kişilik bir genç grubu olacağına, seksen kişilik hem yaşlı hem gencin olması önemli. “Öldü, artık yapılabilecek bir şey yok” tavrını doğru bulmuyorum. Gençler daha çok öne çıkıyor. Ben Getronaganlıyım, kendi okulunda böyle bir tavır görüyorum: Konuşuyoruz, hak istiyoruz, sesimizi yükseltiyoruz, bu ülkede bir şeylerin değişmesini istiyoruz, hem kendimiz için hem de başka ezilen gruplar için.

Nişan: Bir cesaretlenme, hak arama duvarı var. Ama, çekinme de var. Bazı kesimlerden gelen çeşitli tehditler, okullara karşı bombalı tehditler doğal olarak in-

tan imza attığı protokolle Kars Antlaşması’nda belirlenen Türkiye’nin doğu sınırlarını zimnen tanıması oldu.

Bu süreçte Ermeni politikasının aktörleri arasında oluşan kırılma dikkat çekiciydi. Diaspora Ermenileri soykırımın tanınması yönündeki politikalarını sürdürürken, Ermenistan’da yaşayan Ermeniler önceliklerinin Karabağ sorunu olduğunu açıkça gösterdi. En güçlü Ermeni diasporasının ABD ve Fransa’da değil, Rusya’da bulunduğu düşünülürse, yaşadığı ülkeye göre politika belirleyen diaspora Ermenilerinin aralarında yeni anlaşmazlıklar çıkması kaçınılmaz görünüyor. ABD ve Fransa’daki Ermeniler küresel kapitalizme entegre olmuş Batı yanlısı bir anavatan düşerken, Putin’in Avrasyacı politikalarına destek veren Rusya diasporası devlet kapitalizmini ve SSCB’den miras kalan bölgesel statükoyu korumaktan yana tavır alıyor. Karabağ’ı Rusya’nın desteğiyle işgal eden ve oradaki askerî varlığını Ermenistan’daki Rus üssü sayesinde sürdüren Erivan hükümetleri, Batı’yla yakınlaşırken Moskova’ya

kızdırmamaya özen gösterdi. Ama bu öteleme politikası artık sürdürülemez duruma geldi. Küresel bloklar arasında sıkışıp kalan Ermenistan, bir seçim yapmaya zorlanmaktan bunaldı.

Geniş Ortadoğu coğrafyasında bütün dengelerin alt-üst olduğu bir dönemden geçiyoruz ve Kafkaslar bundan fazlasıyla nasibini alıyor. Protokol aşamasına gelmeden önce, Türkiye, Kars Antlaşması’na taraf olan öteki iki ülke, Gürcistan ve Azerbaycan ile birlikte, Ermenistan’ın çevresini enerji koridorları, ulaşım ağları ve 21. yüzyılın İpek Yolu’nu kurma hülyasıyla kuşattı. ABD, AB ve NATO’nun desteğiyle yapılan Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı ve entegre projeler, aynı zamanda Rusya’nın karakolu olmayı sürdüren Ermenistan’ın burnunu sürtmeyi amaçlıyordu. “Uslu” bir Ermenistan, çöküslü sermayenin Kafkaslar ve Orta Asya enerji pazarına girmesine yardımcı olur, böylece boru hattının kendi topraklarından geçmesini sağlayabilirdi. Kendine özgü açmazları olan Ermenistan’ın izolasyona itildiği bu süreçte,

benzer bir kaderi yaşayan İran’la yakınlaşması ilginç bir gelişmeydi. Şii İran, Tebriz’de çoğunluğu elinde tutan Azerî ayrılıkçılara destek veren Şii Azerbaycan’a karşı Hristiyan Ermenistan’la işbirliği yapıyordu. Tebriz, Karabağ, Güney Osetya, Abhazya, Çeçenistan... Güneyden kuzeye Kafkaslar’ın bütün kriz noktaları gergin durumda. Yeni dengeleri, bu krizlerin nasıl çözüldüğü belirleyecek.

Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin resmen başlaması, sadece Batı’nın değil, Rusya’nın da desteğini aldı. Ermenistan’ın Kafkaslar’da gerçekleştirilen projelerde yer almak istediğini her yerde tekrarlayan

Sarkisyan’a, Putin, Türkiye’nin doğu illelerinde kurulacak fabrikalarda üretilen tekstil ürünlerinin Ermenistan üstünden Rusya’ya pazarlanmasını öngören bir ticaret köprüsü projesiyle arka çıktı. Aynı Rusya, geçen ay kendi enerji hegemonyasına karşı kurulan BTC boru hattına petrol verebileceğini açıklamıştı. Herkesin ikiyüzlü olduğu bu oyunda, bayrağının stada alınmasına kızan Azerbaycan’ın canhıraş biçimde Bakü’deki şehitlikteki Türk bayraklarını kaldırıp bayrak direklerini söktürmesi, başka bir deyişle metaforik bir ölçüsüz şiddet uygulaması, ister istemez Aliyev’in duruma göre yüzünü tekrar Rusya’ya dönüştürdüğünü düşündürdü. Velhasıl, tamamen tekinsiz, puslu günlerden geçiyoruz.

Hrant Dink, “tarih, devletlere değil, halklara aittir” diyordu. Bu sürecin getireceği en büyük kazanım, halklar arasındaki örselenmiş ilişkileri yeniden kurmak olacaktır. Aksi takdirde iki devletin attığı bu büyük adım, insanlık için küçük bir adım olarak kalır.

– Erdir Zat

10 YENİ KİTAP

KRİZ YÖNETİMİ
DERLEYENLER: HALUK SUMER
HELMUT PERNSTEINER
760 Sayfa, ISBN: 978-605-399-101-4

Kriz öncesinde veya içinde olan şirket yöneticilerine destek olmak ve olası kriz dönemini sağlıklı kararlarla gidermek için öneri ve çözümler sunan, konuya farklı dinamiklerden bakmayı hedefleyen kitap, krizin sadece ekonomistlerin tartışma alanında kaldığı, kriz yönetiminin ise sadece firmaları ilgilendirdiği ekonomik düzleme bir eleştiri niteliğinde...

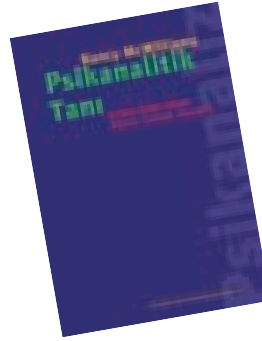
21. YÜZYILDA KÜLTÜREL ANTROPOLOJİ
İNSANIN DOĞADAKİ YERİ
DANIEL G. BATES
560 Sayfa, ISBN: 978-605-399-124-3

Bu kitap, dinsel ve siyasal inanç ve uygulamaları, hatta akrabalık sistemlerini bir bütün içinde ele alarak, modern dünyada insan uyulanmasını anlamaya dair bir başlangıç sunuyor. Yazarı Daniel Bates tarafından güncellenerek Türkiye'ye uyarlanan ve çevirisi antropolog Suavi Aydın başkanlığında bir grup antropolog tarafından gerçekleştirilen bu çalışmanın, Türkiye'de bu alandaki akademik okuma kitabı eksikliğinin giderilmesine katkı sağlayacağına inanıyoruz.

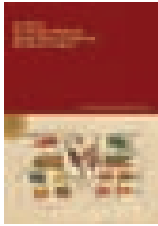
LAİKLİK
TUTKU İLE AKIL ARASINDA
1905-2005
JEAN BAUBÉROT
280 Sayfa, ISBN: 978-605-399-106-9

Bir "Fransız icadı" olan laikliğin Fransa'da tartışılan biçimiyle nüfusunun büyük bölümü müslüman olan Türkiye'de tartışılma biçimi birbirinden çok farklı. Cumhuriyet temelinde Türkiye'de laikliğin kapsayan mı yoksa dışlayan mı bir yaşama zemini sunduğu, toplumsal hayatta sınırlayıcı mı yoksa düzenleyici mi bir uygulama olduğu gibi sorulara cevap bulmaya çalışırken, Baubérot'nun bu kitabında aktarılan sürecin ve tartışmaların bizlere de yeni düşünce ufukları açacağını düşünüyoruz.

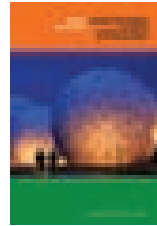

PSİKANALİTİK TANI
KLİNİK SÜREÇ İÇİNDE KİŞİLİK YAPISINI ANLAMAK
NANCY MCWILLIAMS
520 Sayfa, ISBN: 978-605-399-105-2

Psikanalitik terapi ve kavramsallaştırma için bir giriş niteliği taşıyan kitap, klinik hikâyelerle ele alınan temel kavramlara yaşam kazandırırken yalnızca dinamik psikoterapistler için değil, tüm meraklılar ve öğrenciler için önemli bir kaynak.

İKİ HİZBİN HİKÂYESİ
OSMANLI MISIRI VE YEMENİ'NDE
MİT, BELLEK VE KİMLİK
JANE HATHAWAY
272 Sayfa, ISBN: 978-605-399-113-7

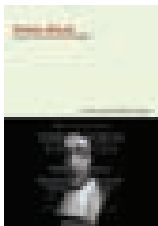
CONNECTING EUROPA
INFORMATION SOCIETY IN THE EU AND TURKEY
MIYASE CHRISTENSEN
210 Sayfa, ISBN: 978-605-399-116-8

PSİKANALİZDE İLİŞKİSEL KAVRAMLAR
BİR BÜTÜNLEŞME
STEPHEN A. MITCHELL
350 Sayfa, ISBN: 978-605-399-117-5

INTRODUCTION TO CULTURAL POLICY IN TURKEY
EDITED BY: SERHAN ADA – H. AYÇA İNCE
270 pp, ISBN: 978-605-399-122-9

SPİNOZA GÜNLERİ
TEOLÖJİK-POLİTİK İNCELEME ETRAFINDA
CEMAL BÂLİ AKAL
138 Sayfa, ISBN: 978-605-399-115-1

LONDRA/LONDON METROPOL VE MİMARLIK
METROPOLİS AND ARCHITECTURE
DERLEYEN: İHSAN BİLGİN
164 Sayfa, ISBN: 978-605-399-125-0

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI'NDAN YENİ BASKILAR

MODERN SİYASAL İDEOLOJİLER 3. BASKI • İLKÇAĞ FELSEFE TARİHİ-1 3. BASKI • HUKUKA GİRİŞ 5. BASKI
INTRODUCTION LAW 2.BASKI • MODERN VE ÖTESİ 2.BASKI • TANZİMAT'TAN 21. YÜZYILA 3. BASKI

sanlarda gerginliğe, tedirginliğe, korkuya sebep oldu. İnsanlarda, birliktelik ve politizasyon güçlü olmadığı için de geri çekilme oluyor. Bu anlaşılır bir şey.

Tabita: Cesaret, kendini ölüme atmak değildir.

Nişan: Evet, kendini ölüme atmak değil, ama onurlu bir duruş sergilemek gerek. Esas mesele şu: Bir kişi ya da bir grup kendi kültürünü, kendi varlığını sürdürmek için tek başına bir şey yapamaz, artık birlikte tavır almak gerek; bu, dayanışmayla olacak bir şey. Hem düşünsel anlamda, hem yaşamsal anlamda herkeşe yönelik bir saldırı var. Bu saldırıya karşı birlikte bir şey yapamazsak, şuursuz varlıklar olacağız.

Sayat: Ermeni toplumunun hepsi düşüncelerini beğense de, beğenirse de, Hrant Dink bir ses olmuştu, o çıktığı zaman hepimiz televizyonları açıyorduk, ne dediğine kulak veriyorduk. O sesin susturulması insanlarda “yeter” duygusu uyardı. Apolitik insanlar, büyükanne, büyükbabalar o gün Ağos’un önüne akın etti. Herkesin orada olduğunu görmek onlara cesaret verdi. Ama, Ermeni toplumu da sadece muhaliflerden, aydın insanlardan oluşmuyor, Ermeni toplumunun muhafazakâr kesimleri de var. Hrant Dink’in öldürülmesinden sonra, “bir an önce gündem değişsin” diyenler, hatta “isterse deprem olsun da gündem bizden çıksın” diyecek kadar tedirginlik duyanlar da vardı.

Cenaze günü toplanan eşi görülmemiş kalabalığın giderek sönmesi bir hayal kırıklığı yaratıyor mu?

Sayat: Şüphesiz hayal kırıklığı yaratıyor, ama 23 Ocak’ın verdiği umut da kolay kolay yok olmaz. O gün toplanan insanların zamanla azalması ırkçı, faşizan, şovenist “hepimiz Mehmediz”, “hepimiz Türküz” karşı atağıyla oldu. Medya da bu manipülasyonu çok güzel uyguluyor. Hrant Dink öldürüldükten sonra, neredeyse bütün gazeteler “aman Avrupa Birliği’nin gözünde Türkiye’nin prestiji gitti” derken, bazı gazetelerin, özellikle sosyalist solun gazetelerinin “kardeşimizi kaybettik” demeleri önemliydi. Ama ağır basan bakış, “prestijimiz sarsılıyor”du. Dolayısıyla, insanların sayısının, tepkinin azalması doğaldır. Belki bu kadar hızla azalması beklenmezdi; duruşma günleri daha kalabalık olması beklebilirdi.

Anne-babalarınızın kuşağıyla karşılaş-tırdığınızda, bugün Türkiye’de Ermeni olarak yaşamak sizce daha mı kolay, olumlu bir gidiş var mı?

Sayat: Türkiye Ermeni toplumu açısından daha rahat bir dönemde olduğumuzu düşünüyorum, çünkü Türkiye’de artık daha çok şey konuşulabiliyor. Bizim kuşağımız, tarihsel bir tedirginlik olarak sadece Hrant Dink’in öldürülmesini gördü. Ama, bizden önceki nesil hem kendisi daha çok şey gördü, hem de kendisinden öncekilerin birebir yaşadıkları daha tazeydi. Biz üçüncü nesiliz, bir sürü tabumuzu artık konuşabiliyoruz. İnsanlar Ermeni olduklarını açıklayabiliyorlar. Tedirginlik hiç yok değil tabii, ama geli-

nen bir nokta da var. Ama bu iyiye gidişler dönemsel olarak değişebiliyor. Kapitalizmin ilk büyük krizinde ne olacağını hiçbirimiz bilemeyiz. Sonuçta, 1980 askerî darbesinin 24 Ocak kararları uygulan-sın diye yapıldığını da biliyoruz; o süreçte bütün özgürlükçü seslerin kısıldığını, sendikaların, derneklerin kapatıldığını biliyoruz. Kapatılan dernekler arasında Ermeni dernekleri de var. Yine geriye dönüp başa sarmak da mümkün olabilir.

Tabita: Benim aksanımdan anlıyorlar Türk olmadığımı. “Nerelisin” diye soruyorlar. İnsanların gözlerinin içine baka baka Ermeni olduğumu söylüyorum. “Türkiye’de yaşayan herkes Türktür, hepimiz Türküz” diye bir inanış var ya, onu yıkıyorsun; epey bir şaşırıyorlar. Ama şimdi üniversitede hazırlıkta, sınıf temsilcisi bile seçildim, o kadar da kabullenebiliyorlar yani.

Ermeni olmak, “yabancı” olmak, başka bir yerden, sonradan gelmiş olmak olarak mı görülüyor genelde?

Tabita: Tabii canım. Bizi Ermenistan’dan

Bizi Ermenistan’dan buraya gelmiş “yabancılar” olarak görüyorlar. Babam Bitlisli, anam Kastamonulu... Kuyruk muyruk hikâyelerine inanıyor insanlar. Geçen yıl dersanede bir arkadaşım “siz adet görüyor musunuz?” diye sormuştu!

buraya gelmiş “yabancılar” olarak görüyorlar. Geçenlerde, Çanakkale savaşı hakkında konuşuyorduk sınıfta, “bütün Galatasaray Liseliler savaşa gitti, 15-16 yaşında çocuklar öldü” diye anlatıyordu birisi coşkuyla. Ben de “bir toprak parçası için insanlar ölüyor, yazık” dedim, öylesine geyik yapıyorduk. “Liseyi bırakıp da hayatta savaşa gitmem kardeşim” dedim. Arkadaşım hayret etti: “Onlar vatanları için gittiler, sen Ermenistan için gitmez misin?” “Hayır” dedim, “niye gideyim Ermenistan için savaşa, benim babam Bitlisli, anam Kastamonulu...” Niye ben Ermenistan için savaşa gideyim ya! İnanmazsın, kuyruk muyruk hikâyelerine inanıyor insanlar. Daha geçen yıl dersanede bir arkadaşım “siz adet görüyor musunuz?” diye sormuştu. Gerçekten! Çok komik, ama böyle...

Sayat: Bitlis ve Kastamonu da süper ikili! (gülüyor)

Tabita: Evet ya, sorma!

Sizin aileleriniz ne taraftan?

Sayat: Benim baba tarafı Sinop, anne tarafı İzmit.

Nişan: Benim baba tarafı Yozgat, Kayseri, anne tarafı Sinop, Boyabat.

Sayat: Toplumun içinde kendini gizleme gereği duyan, ismini değiştiren, Ermenice adına benzeyen Türkçe ad varsa onu kullananlar şüphesiz var. Bunun nedeni daha çok ekonomik olabiliyor. Ermeni toplumunun bugün etnik konulardan ziyade ekonomik mevzulara öncelik verdiğini düşünüyorum. İnsanlar günlük hayatlarını idame ettirecek gereksinimlerini karşılayamayınca, kimlik konusu geride kalıyor. Türkiyeli Ermenilerin zengin olduğu önyargısı vardır ya, ama birçoğu orta sınıf ve orta sınıfın altıdır.

Tabita: Kesinlikle böyle bir önyargı var.

Sayat: Çünkü Osmanlı burjuvazisinin içinde birçok Ermeni var. Ama o dönemde de Ermenilerin birçoğu köylüdür, marabaddir, zanaatkardır. Yine de böyle bir zenginlik algısı oluşmuş ve hâlâ devam ediyor. Ermeni denince ilk akla gelen “hain”dir, “arkadan vuran”dır, bir diğeri de “zengin”dir.

“Zengin” de, genellikle olduğu gibi hayranlık duyulan, övülen bir zenginlik değil, hınç duyulan bir zenginlik, öyle değil mi?

Tabita: “Bizim paramızla zengin olmuşlar” gibisinden...

Sayat: Esasında Türkiye toplumu ekmek derdinde olan ve bu konularda pek bilgisi olmayan insanlardan oluşuyor; milliyetçiliği gazetelerden, televizyonlardan öğreniyorlar. Okuduklarını, duyduklarını sorgulayacak imkânları yok. Aslında bu da 1980’e bağlanıyor, sonuçta bir toplum mühendisliğinin ürünü. Bu hatta Osmanlı döneminden beri devam eden bir şey, fakat arada kırılmalar yaşanmış. ‘80’den sonraki ezbercilik, verilenle yetinme, araştırmama gibi özelliklere dayanan eğitimin sonuçlarıyla karşılaşılıyor. Basının ağırlığı da buradan geliyor, insanlar basından edindikleri önyargılarla konuşup tartışıyor. Ermenilerin yılan ya da kuyruklu olduğu gibi inanışlar daha uç noktalar tabii, karikatürize boyutlar... Ama en yaygın kanı, Ermenilerin “yabancı” olduğu. Bunun da nedeni, gerek Osmanlı’nın son dönemlerinde, gerek cumhuriyetin ilk dönemlerinde Anadolu’daki Ermeni kültürüyle ilgili mirasın yok edilmesi. Siz o mirası silince, birçok insan Ermenilerin buralı olmadığını düşünebilir tabii.

Ermenilere yönelik bir de tipik “övgü” sözleri var: “Ah eskiden ne güzel Ermeni komşumuz vardı, ne şahane meze yaparlardı, topiğe bayılırdım...” Bu övgülerde sinir bozucu bir yan yok mu?

Tabita: Bunlar bana pozitif ırkçılık gibi geliyor: “Siz topiği iyi yaparsınız, topik yapan insanlar olarak kalın... Dolma yapın, topik yapın, susun oturun...” O nedenle bu iltifatlar hiç sıcak gelmiyor.

Sayat: Topik yapmanın, kuyumcu olmanın, zanaatkar olmanın, “ah eskiden Ermeni komşularımız vardı”nın romantizmi güzeldir. Ama bu insanların şu anda burada olmamasının realist bir yanı da var. Hatta bazen “misafirimizsiniz” gibi sözler duyuyoruz. Bunları iyi niyetle söylediklerini düşünüyoruz, ama bu insanların niye burada misafir olmadığını ve niye şu anda burada bu kadar az olduklarını da realist bir şekilde anlatmak gerekiyor. O romantikliğin içinde kaybolmamak lâzım. İnsanlar genel olarak yaşadıkları topraklara yabancılaştırılmış durumda. Bu Ermeniler için de geçerli. Ermeni toplumunda da ciddi bir İstanbul-Anadolulu ayrımı, sınıfsal bir ayrım, bazı küçük burjuva refleksleri görülebiliyor.

Küçük burjuva refleksinden ne kastediyorsun?

Sayat: Daha Batılı, Avrupaî olma arzusu, Anadolu’dan gelen insanları küçümseme, onların konuştuğu Ermeniceyi be-

ğenmeme gibi... Türkiye’de şu anda Batı Ermenicesi olarak İstanbul Ermenicesi var. 1915 öncesinde ise 200’e yakın farklı lehçe vardı. Bunları kaybettik, bunun pek bilincinde değil insanlar. Toplumun içinde, özellikle de yöneten elitlerden kaynaklanan bazı sınıfsal çelişkiler var şüphesiz. Bunda Türkiye Ermeni toplumunun kendi vakıflarına, kilisesine, gazetesine, okullarına yeterince sahip çıkmamasının da payı var.

Tabita: Evet, Ermeniler kendi kurumlarıyla ilgilenmiyorlar, umurlarında değil. **Umursamıyorlar mı, sahip çıkacak imkânlardan mı yoksunlar?**

Tabita: Bence ikisi de eşit derecede.

Sayat: Umursamamanın nedenini düşünmek lâzım. Toplumun içinde değişmezlik algısı çok güçlü. Osmanlı döneminde, Ermeniler iç ilişkilerinde özerkti. Müslüman eşraf “padişahım çok yaşa” derdi, Ermeniler “padişahım çok yaşa”nın yanında, patriğe de “patriğim çok yaşa!” derdi. Osmanlı’nın son döneminde Ermeni devrimci hareketleri ortaya çıkınca, bir bilinçlenme ve bu hareketlere destek arttı ama, tarihsel olarak yaşananlar insanları bir şeyin değiştirilemeyeceği duygusuna itmiş olabilir.

Nişan: Bence Ermenilerin kurumlarına sahip çıkıp çıkmaması, destek olup olmaması Türkiye’deki demokrasi hareketiyle paralel bir süreç. Kendi kurumlarına, bunların yönetimlerine ne kadar hesap sorabildiğin, ülkedeki diğer yöneticilere hesap sorabilenle paralel. Kurumların yönetimleri demokratik bir şekilde seçilmiyor; bu, Türkiye’deki her yer için geçerli. Aynı insanlar kırk yıl aynı vakıfları ya da sendikaları yönetiyor ve kendi çıkarlarını gözetiyor sadece. Bu da güvensizlik yaratıyor, muhalif bir çaba olunca da susturuluyor.

Sayat: Türkiye toplumunun geneli bu gidişin değişmeyeceğine inanıyor, Ermeni toplumu da öyle. Bu biraz da sürekli vurulan, dayak yiyen olmakla alakalı. Sadece Ermeniler için geçerli değil bu, bir Türk işçi için de böyle, Kürt için, Alevi ya da farklı cinsel kimlikte olan biri için de böyle.

Nişan: Ermeni toplumunun temsiliyeti patrik üzerinden kuruluyor. Bu aslında bir sorun.

Sayat: Ermeni kilisesi çok eski kiliselerden biri, şüphesiz kültürün çok önemli bir parçası. Ama sonuçta, dogmaların olduğu bir alandan, dinden bahsediyoruz. Türkiye Ermeni toplumu, dayak yiyen bir boksör gibi. Tarihsel süreçte sürekli trajedilere uğramış, bu trajedilerden dolayı dayak yiyen boksör gibi gardını alıyor. Gardını alan boksör kapanır, küçülmeye çalışır ki, daha az hedef haline gelsin. Ermeni toplumu kapandıkça muhafazakârlaşmıştır. Bu muhafazakârlık da iyi bir şey değil. Muhafazakârlığı en çok besleyen de kilisedir sonuçta.

Medyanın etkisinden söz ediyordunuz, Türkiye-Ermenistan futbol maçını medyanın yansıması nasıl geldi?

Sayat: Yine “Türkiye’nin prestiji” devreye girdi. Anaakım medya “aman bir olay olmasın, prestijimiz zedelenmesin” üslû-

Sayat Tekir ve arkadaşları Bursa’da, Türkiye - Ermenistan maçında

bundaydı. Maçta olanı, olmayanı gördük: “Ayağa kalkmayan Ermeni olsun” gibi tezahüratlarla da karşılaştık. Gerçi, Türkiye’de futbol maçlarına giden biri için doğal bir şeydi bu. Türkiye’de malesef Ermeni kelimesi belli bölgelerde küfür olarak kullanılıyor; eskiden Ermenilerin yaşadığı bölgelerde küfür olarak kullanılması da başka bir ironi.

Grup halinde iki otobüs olarak Bursa’ya maça gittiniz. Bu maç simgesel olarak nasıl bir önem taşıyordu? Bu tür karşılaşmalar sizce toplumdaki yargıların değişmesinde fayda sağlar mı?

Türkiye Ermeni toplumu uğradığı trajedilerden dolayı dayak yiyen boksör gibi gardını alıyor. Gardını alan boksör kapanır, küçülmeye çalışır ki, daha az hedef haline gelsin. Ermeni toplumu kapandıkça muhafazakârlaşmıştır.

Nişan: Teknik açıdan, alt tarafı iddiasız bir futbol maçıydı. Ama duygusal açıdan bakarsak, ilk defa Türkiye’ye bir Ermeni takımı geliyor. Biraz duygusallık işte. Birkaç defa daha Ermenistan maçı olsa, o şartlar altında bir daha gitmem.

Tabita: İlk defa Türkiye’de böyle bir karşılaşma olması ister istemez bir heyecan yaratıyor.

Sayat: Bir barış ortamı duygusu veriyor. Bursa’daki maça gitmek için küçük bir organizasyon yaptık. Maça gideceğimiz Bursa’daki Emniyet’e, Futbol Federasyonu yetkililerine bildirilmişti. Tabiri caizse, stattaayken yanımızda kuş uçurtulmadı. Tribünlerde “elit” bir ortam vardı, stada girenlerin büyük çoğunluğu seçilmişti. O seçilmişliğe rağmen, Ermenistan millî marşının yuhalandığını gördük. Sonuçta, bunun bir futbol müsabakası olduğunu unutmamak gerek. Maçın sonucu ne olursa olsun, bence bu sefer dostluk kazandı.

10 Ekim’de Zürih’te imzalanan Türkiye-Ermenistan protokolü hakkında ne düşünüyorsunuz?

Sayat: Enerji yollarıyla ilgili sorunların giderilmesi adına bu protokolün mutlaka imzalanması, Ermenistan-Türkiye sınırının açık olması gerekiyordu. “Büyük abiler” bunu istiyordu. Daha pragmatik, faydacı ülkelerin anlayışlarının bir sonucu protokol. Ermenistan için mühim olan, ki bence de öyle, sınırın açılması. Çok büyük işsizlik ve ekonomik kriz var. İki tarafta da protokolü protesto edenlerin sayısı çok değildi. Bu da bize halkların aslında bu sorunun artık çözülmesini istediğini gösteriyor.

Tabita: İki halk da hak etmiyor bu durumu. Bence her sınırı açsınlar, siyasi harita görmek istemiyorum ben. Dünya hepimizin. Açsın sınırlar, millet mutlu mesut yaşasın.

Nişan: Ermenistan’da çok iyi yaşayan küçük bir kesim var, ama çoğunluk çok fakir. Protokolün imzalanmasından bir gün önce Ermenistan’daydım, bir karşı yürüyüş olmuştu, ama insanların çoğunluğu sınırın açılması ve ilişkilerin normalleşmesinden yanaydı.

Sayat: Sınırların açılması ekonomik açıdan çok da umurumda değil, asıl önemli olan, sınırların açılması sayesinde insanların rahatça buraya gelebilmeleri, buradan oraya gidebilmeleri ve önyargılarını kırabilmeleri. İstanbul’un belli semtlerinde yaşamıyorsanız, bir Ermeniyle karşılaşma şansınız yok Türkiye’de. Normal insanı muhabbete geçebildikten sonra, tarihsel problemlerimizi de çözebileceğimizi düşünüyorum. Barış sürecine baktığımızda, uzun zamandır AB’nin Türkiye’den komşularıyla istikrar ve sınırsızlık aradığını, Rusya’nın ve ABD’nin de bu konuda bastırdığını görüyoruz. İstikrar kavramını bizim algılamamızla kapitalistlerin algılaması çok farklı. İstikrar, onlar için, malların ve emek gücünün rahat rahat taşınmasıdır. Tarihten de biliyoruz ki, kapitalizmin barıştırdığı halklar, kapitalizmin ilk krizinde birbirine girmiştir. O bakımdan, bundan sonra bu ilişkileri nasıl kopmayacak şekilde bir araya getirmeliyiz, ona bakmalıyız. Türklerle Ermenilerin tarihi bin yıldır keşiyor, bin yıldır birlikteler, ama son yüz yıldır ilişki bıçak gibi kesildi. Tekrar o günlere dönmek için yapmamız gereken, iki tarafı önyargılardan arındırmak olmalı.

Siz Ermenistan’a gittiniz mi?

Tabita: Geçen temmuz-ağustosta biz Sayat’la beraber Ermenistan’daydık.

Gitmeden önce Ermenistan’ı nasıl tahayyül ediyordunuz, orada ilginizi çeken en çok ne oldu?

Tabita: Valla gitmeden önce benim için Ermenistan herhangi bir ülkeydi. Özel bir ilgi yoktu. Ama şu anda çok özlüyorum, oradaki ilişkileri, yanında kaldığım aileyi... Çok güzeldi! Ama, “ay benim yerim, evim” gibi de olmadım. Her yerde Ermenice duymak güzeldi, ama orada Doğu Ermenicesiyle konuşuyorlar, bizim buradaki Ermeniceyle konuşulduğunu duyduğumda çok mutlu oldum. Yine de

güzel tabii, köpeğe mesela git derken Ermenice söylemek! (gülüyor) Onun dışında, normal Doğu insanları, burada Doğu kültürüyle yetişmiş insanlar nasılsa, öyle, çok cana yakın, yardımsever insanlar. **Sayat:** UNESCO'nun da açıkladığı gibi İstanbul Ermenicesi, yani Ermenicenin Batı lehçesi, kaybolan diller arasında ilk yirminin içinde. Türkiye'de yaşayan ve asimilasyon sürecinin içinde olan bir topluluğun üyesi olarak Ermenicenin yaşayan bir dil olduğunu görmek, reklamların, yol işaretlerinin, duvarlardaki yazıların Ermenice olması, onları okumaya çalışmak değişik bir duygu. Onun dışında, gerçekten birbirimize benziyoruz, Doğu toplumu olmak belki, belki de bin yıldır bir arada yaşamının getirdiği bir şey. Benzemememiz garip olurdu zaten. Ermenistan tarih müzelerine gittiğinde, Anadolu'yu görüyorsun, TRT-GAP'ı izler gibi...

Doğu Ermenicesi çok farklı geldi mi?

Sayat: Kelime hazneleri bize göre çok zengin. Bizim burada gündelik hayatta kelime dağarcığımız çok dar. Dilin sesi de çok farklı, onlarda kalın t, kalın r gerçekten kalın. Biz daha Türkçeye benzer bir fonetikle konuşuyoruz.

Tabita: Bizimki daha düz, vurgusuz.

Sayat: Kelimelerin anlamlarıyla ilgili farklılıklardan kaynaklanan bazı komik şeyler de geldi başımıza tabii.

Tabita: İlk toplu bir yemeğe gitmiştik, oradakilerden biri bana "masayı kaldır" diyor. Anlamıyorum, niye masayı kaldıracam, "sofradakileri ye" demek istiyormuş meğer... (gülüyor)

Sayat: Bir şey "ye" demek için "kaldır", "faydalan" diyorlar, bizde "götür" denmesi gibi... (gülüyor)

Tabita: Burada topluluk içinde anlaşılmasını istemediğimiz bir şey olduğunda Ermenice konuşuyoruz, orada herkesin ortasında bağıra bağıra Türkçe konuşuyorduk anlaşılacak için. (gülüyor)

Sayat: Esasında, ne kadar Türkiyeli olduğunuzu Ermenistan'a gidince anlıyorsunuz. Ne kadar benziyorsan da, aynı dili konuşuyorsan da, orada fark ediyorsun ki, senin için memleket orası değil. So-

nuçta, farklı bir kültür, farklı tarihsel ve ideolojik geçmişler. Evet, hoş bir yer, dilini biliyorsun... Ama ben gerçekten Türkiyeli olmanın ne olduğunu orada anladım. Burada birileri sürekli size "git" diyor, "ya sev ya terk et" diyor, "defolun buradan" diyor... Bunları duydukça bir muğlaklık yaşıyabiliyorsun, ama orada anlıyorsun ki, buralısın.

Ermenistan Türkiye ilişkisinin kopmasının sebebi de 1915'te yaşanan soykırım. İmzalanan protokol, 1915 olaylarının araştırılmasını tarih komisyonuna havale ediyor. Topluların ne düşüneceğini tabii ki komisyonun kararı belirlemeyecektir, ama yine de bu komisyo-

Ben gerçekten Türkiyeli olmanın ne olduğunu Ermenistan'da anladım. Burada birileri sürekli "ya sev ya terk et" diyor, "defolun buradan" diyor... Bunları duydukça bir muğlaklık yaşıyabiliyorsun, ama orada anlıyorsun ki, buralısın.

nun kurulmasını rencide edici bulanlar var. 1915 bugün sizin için ne anlam ifade ediyor? Bu konuda ne yapılmalı?

Sayat: Bir taraf için Karabağ var, diğer taraf için 1915... Komisyondan esas olarak rahatsızlık duyan, diasporanın aşırı milliyetçileri. Konuşabilmek önemli, bence bu olgunluğa sahibiz. Tarih komisyonu bir karar alabilir ya da almayabilir; bazen, biliyoruz, öyle kararlar alınır ki, karar almamaya eşdeğerdir. Esas olan, hal-kın ne söylediğidir. Sınırların açılarak insanların birbirlerini tanımasıdır önemli olan. Politikacılar ucuz milliyetçi politikalarla burada oradakilere, orada da buradakilere küfrederek oy kazanabiliyorlar. Ermenilerle Türklerin kötü yanları da birbirine benziyor. Bundan dolayı, birbirimizle konuşabilmemiz lâzım. Hrant Dink'in dediği gibi, bizim panzehirimiz yine biziz.

Tabita: Ben geçmişte yaşananları unutamam diye düşünmüyorum. O anları yaşamış insanları tanıdım. Önünde annesinin boğazı kesilen bir kadınla tanıştım mesela. Bunlar zaten unutulmaz. Ama zaman ileriye akıyor, geriye dönüp de kaybedilenleri geri getirme, olanları olmadı yap-

ma imkânı yok. Biz şunlar oldu, bunlar oldu diyoruz, bağınıyoruz, anlatıyoruz, kendimizi yırtıyoruz. İstiyorum ki, gelip de omzumuza dokunsular, "ya kardeşim ne oldu sana, gel oturalım, beraber konuşalım, ben seni anlıyorum" desinler. Ben iki tarafın da birbirini anlamasını istiyorum.

Sayat: Şüphesiz tarihle hesaplaşmamız gerek, tarihle hesaplaşmadığımız sürece benzer şeyleri hep yaşıyoruz. Ama kendimizi sadece tarihle de var etmememiz gerekli. "Tarihi tarihçilere bırakalım" diyen, sonra da tarihçileri 301'le yargılayan zihniyet var ya, ben o görüşte değilim. Tarihi insanlara bırakın, insanlar onu nasıl ele alacaklarını bilir. Önemli olan, insanların tarihle hesaplaşması.

Nişan: Esasında, iki halk aralarındaki ilişkiyi normalleştirebilir, ama bu normalleşmeyi engelleyecek bir hadise her zaman çıkar. Bizim onurlu bir davranış sergileyerek, Türkiyeli ya da bir Ermeni olarak ilişkilerin normalleşmesi için elimizden geleni yapmamız önemli. Bunu yapamazsak daha beter olur durum, ya da tamamen birbirinden kopar.

Bu topraklarda yaşayan nüfusun üçte biri Ermeniydi, bugün 50 bin civarında Ermeni kalmış durumda. Merkezî olarak alınmış bir karar, bir nüfus politikası, sistematik bir uygulama ve bir sonuç var ortada... Olanların adını koymak önemli değil mi?

Sayat: Tarihle hesaplaşmak adına isim vermek belki önemli, ama şu anda o insanların burada olmaması daha önemli. O dönemin Türkleştirici, tekleştirici, ırkçı düşüncesi devam ettiği ya da tekrarlandığı sürece verdiğiniz adın bir anlamı ya da faydası olmayacak ki. Aslolan, acıların tekrarlanmamasıdır. "Türkiye Türklerindir" anlayışı yerine, Türkiye Ermenilerindir de, Lazlarındır da, Kürtlerindir de, Alevilerindir de diyebilmekle, Anayasadaki Türklük kavramının ne kadar muğlak olduğunu anlayıp onu değiştirmekle aşılabılır bu. Milliyetçi bir anlayıştan, enternasyonalist bir anlayışa geçmek gerekiyor.

Söyleşi: Siren İdemen

KESK TARİHİ-1
1915-1995
KESK
1995

SAVAŞ VE ASKERLİK ÜZERİNE
İlk atışı kalabalığın başları üzerinden havaya yapmanı emrediyorlar. Ancak kalabalık dağılmıyor. Bu kez doğrudan kalabalığın ortasına ateş etmeni emrediyorlar... Ne yapman gerekiyor? O an ateş etmeyi reddedebilirsin, ama yarın yine aynı şey olacak... O zaman seni kardeşlerine ateş etmek zorunda bırakan asker sıfatını sorgulaman gerekiyor...

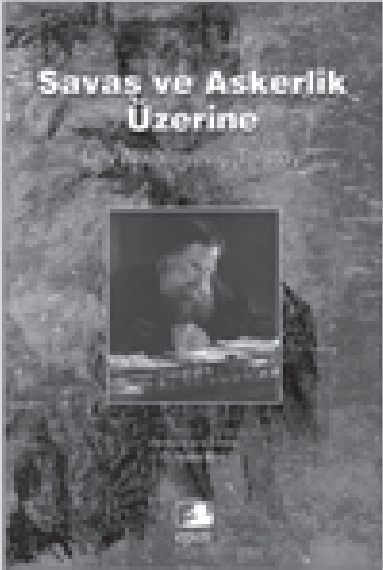
KESK TARİHİ
Bu kitap büyük fedakarlık, emek, akıl ve duyguyla bugünkü KESK'i oluşturanların tarihidir.

TÜRKÇEDE İLK KEZ

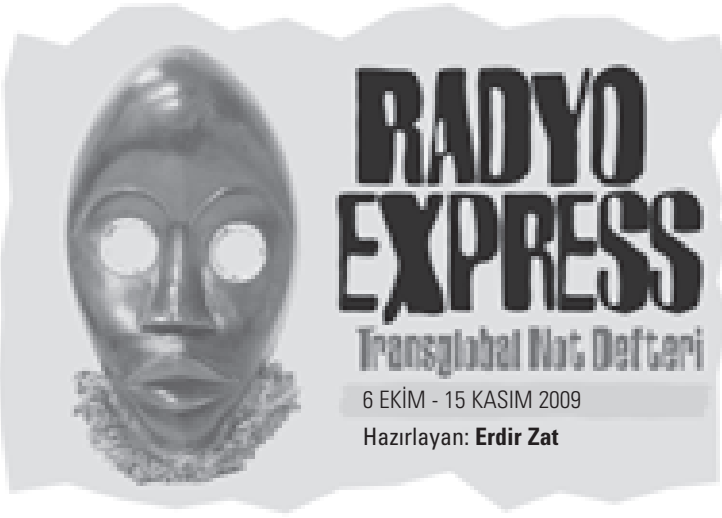

epos
YAYINLARI

Tel : 0 312 232 14 70
Fax : 0 312 229 98 21
eposkitap@eposyayinlari.com

Savaş ve Askerlik Üzerine

6 EKİM - 15 KASIM 2009
Hazırlayan: **Erdir Zat**

Demokrasi maya tutmuyor

AFGANİSTAN Tacik kökenli aday Abdullah Abdullah'ın "özgür ve adil bir seçim olamayacağı" gerekçesiyle ikinci turdan çekilmesinden sonra, Hamid Karzai otomatikman yeniden devlet başkanı oldu. Karzai'nin seçim dolandırıcılığının ortaya çıkmasının üstüne düzenlenen bu ikinci tur seçiminde, yolsuzluk batağındaki Karzai rejimini "demokratik" olarak uzaklaştırmak amacıyla Abdullah'ı destekleyen ABD'nin planı böylece suya düşmüş oldu. Obama yönetimi Afganistan'a takviye kuvvetler göndermek için Amerikan kamuoyuna başka bir bahane uydurmak zorunda kalacak.

Karşılıklı bombalar

PAKİSTAN Ordunun Güney Veziristan'daki Taliban güçlerine karşı sürdürdüğü hareketin şiddeti arttıkça Pakistan'ın yoğun nüfuslu kentlerinde daha fazla intihar bombası patlıyor. Son olarak, Peşavar'da, bir hafta içinde düzenlenen bombalı saldırılarda yüzden fazla insan öldü. Saldırıların biri Pakistan istihbarat servisi ISI binasına düzenlendi. Bajaur'da hükümet kuvvetleriyle işbirliği yapan aşiret şeyhi Malik Şir Zaman, Taliban militanlarınca öldürüldü. Taliban, Pakistan ve Afganistan'da baş vurduğu kanlı eylemlerde, yabancı personeli özellikle hedef almaya başladı.

TÜRKİYE "Müslüman, soykırım yapmaz"

Erdoğan, El-Beşir'i böyle savundu. Ve Batı'nın sert tepkisiyle karşılaştı. "Bizden uzaklaşıyorsunuz" dediler. Geniş Ortadoğu'daki "stratejik derinliğini" ortaya koyan Türkiye, geçtiğimiz günlerde AB'ye onsuz olmanın kâbusunu tattırdı, İsrail'i çileden çıkardı. Barış adamı Obama'nın "büyük açılışı" yaklaşıyor olmalı...

ARTIK ok yaydan çıktı. Bölgesinin süper gücü olmayı hedefleyen Türkiye, Gazze saldırısından beri restleştiği İsrail'e karşı ısrarlı bir sertleşme politikası izlerken nükleer programı yüzünden Batı tarafından abluka altına alınan İran'a destek vererek, hem Türk dış politikasının geleneksel seyrini, hem de Ortadoğu'nun dengelerini değiştirdi. Geçtiğimiz haftalarda Batı basını, artık Avrupa Birliği'nden çok Ortadoğu Birliği'nden söz eden Türkiye'nin yeni rotasıyla ilgili kaygıları anlatan yazılarla doldu. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun getirdiği yeni Osmanlı vizyonunun Batı'yı dışladığına, Türkiye'yi AB çizgisinden uzaklaştırıp "şer eksenine" yaklaştırdığına ilişkin görüşlerin ardı arkası kesilmedi. Gelişmeler, köklü tarihsel dönüşümlerle kıyaslandı. Sözgelimi, Türkiye ve Suriye'nin Öncüpınar'daki sınır bariyerini sembolik olarak kaldırması, Batı'ya, 1989'da Avusturya-Macaristan sınırının açılmasını hatırlattı.

Öte yandan AB'ye tam üyelik sürecinin tavasmasından sıkılan Türkiye, Batı'nın bu ruh hâlini depreştirecek hamleleri art arda sıralamaktan çekinmedi. On yıl önce PKK'ya yataklık ettiği gerekçesiyle savaş tehdidinde bulunduğu Suriye ile sorunlarını çözmekle kalmadı, bölgesel entegrasyonu hedefleyen bir stratejik yakınlık kurdu. Ama Şam yönetimini asıl sevindiren, Türkiye'nin bütün bunları yaparken aynı zamanda İsrail'e posta koymasıydı. İsrail'in bu yıl Anadolu Kartalı tatbikatından çıkarılması ve TRT'de yayınlanan "Ayrılık" dizisindeki "bebek katili" görüntüleri, Türkiye-İsrail ilişkilerini ivmeyle tırmanan bir krize soktu. TSK tatbikatın "teknik gerekçelerle" ortak yapılamayacağını açıklasa da, Erdoğan sonradan bunun gerçek sebebini söyledi: "Gazze'deki Filistinlilere karşı kullanılan savaş uçaklarının Türk hava sahasında uçuşuna izin veremeyiz."

"One Minute" dizisinin yeni bölümünde Türkiye'nin "komşularla sıfır problem" esaslı dış politika açılımları devam etti. Dokuz bakan, çok sayıda milletvekili, bürokrat, teknokrat ve elli kadar işadamıyla Bağdat'a çıkarma yapan Erdoğan, Maliki

ile toplam 48 mutabakat imzaladı. Davutoğlu, sınır kapısının üçe çıkarılacağını ve İstanbul-Bağdat arasına demiryolu inşa edileceğini açıkladı. Pek yakında Suriye'nin de katılımıyla üç ülke arasında sürdürülecek bu entegrasyon süreci, şimdiden çevredeki öteki müslüman ülkelerin de potansiyel üye kabul edildiği "Bağdat Paketi" olarak anılmaya başlandı.

Kendi topraklarındaki Kürt sorununu çözmek için bir açılım başlatan Türkiye, Irak'ın kuzeyindeki ve İran'ın kuzeydoğusundaki eyaletlerin resmi adının "Kürdistan" olduğunu kabul etmiş görünüyor. Hariciyenin IKBK (Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi) kısıltılarına içyazışmalarda kullanmaya başladığı yazıldı. Ülkeye yaptığı son ziyarette Basra ve Musul'dan sonra IKBK'nin fiili başkenti Erbil'e giden Davutoğlu, burada Irak Kürtlerini tanıma anlamına gelen tarihî bir görüşme yaptığı Barzani'ye Türkiye'nin Erbil'de başkonsolosluk açacağını müjdeledi. Ardından Türkiye ile IKBK arasında "serbest ticaret bölgesi" kurulacağı açıklandı.

Erdoğan'ın enerji işbirliği antlaşmaları yaptığı İran ziyareti ve peşinden Ahmedinecad'ın İSEDAK toplantısı için İstanbul'a gelmesiyle hızlanan Türkiye-İran yakınlaşması, Kum kentindeki ikinci uranyum zenginleştirme tesisinin ortaya çıkmasıyla gerilen Batı tarafından dikkatle izlendi. Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu başkanı Muhammed El Bara-

dey'in, Türkiye'nin arabuluculuğunu ABD ve Avrupa'nın İran'ın nükleer faaliyetleri konusundaki kaygılarını azaltacak bir faktör olarak önermesi önemli bir sıcak gelişmeydi.

Darfuri soykırımı sırasında işlediği suçlar yüzünden hakkında tutuklama kararı bulunan Sudan devlet başkanı Ömer El Beşir'in İSEDAK toplantısına katılacağını duyurulması ise, Batılıların sabrını taşırdı. Ankara'ya dört koldan "tutuklamak zorundasın" baskısı yapmaya başladılar. Erdoğan'ın çıkıp El Beşir'i savunması bu esnada gerçekleşti. Fakat Medeniyetler İttifakı toplantılarında tutturduğu post-911 retorikini bu kez Sudan için kullanınca tepki çekti. "Müslüman soykırım yapmaz" dedi Erdoğan; egosantrik ruh hâlini yansıtarak, Darfur'a gittiğini, orada soykırım izine rastlamadığını anlattı, yetmedi, Darfur ile Gazze'yi kıyasladı. Konuştuğu batıyordu.

Davutoğlu'nun ideolojik farklılıkları dikkate almadan Osmanlı mirası stratejik derinlik alanlarına nüfuz etme politikasının ince karnı, çıkarıcılığın kendi çıkarına zarar vermeye başladığı bu kırılma noktası olmalı. Erdoğan'ın sözleri Sudan'da, ulusalcı diktatörler tarafından yönetilen öteki Afrika ülkelerinde ve genel olarak İslâm coğrafyasında bir kahramanlık destanı kıvamında okunuyor. Bu ülkeler aynı zamanda Türkiye'yi BM Güvenlik Konseyi'ne sokan oyların bir kısmının sahibi. Ancak Türkiye'nin bu role NATO üyesi bir müslüman ülke olduğu için soyunabildiğini gözden kaçırıyorlar. Afrika Birliği ve BM Güvenlik Konseyi'nde veto hakkı bulunan Çin ve Rusya, NATO'nun Darfur bahanesiyle Afrika'ya girmesini engellemeye çalışırken, Türkiye bu işi kolayca halledebileceğini gösterdi.

Türkiye'nin Avrupa'dan uzaklaştığı söylenbilir, ama İran ve Sudan ile kurduğu ilişkilere bakıp ABD'den uzaklaştığı söylenemez. New York Times son olarak "Türkiye'nin Yükselişi ve Yükselişi" başlıklı bir makale yayınlamaya bütün bu hamleleri övdü, Batı'nın yüreğine su serpti. Davutoğlu'nun Dışişleri Bakanı olmadan önce ABD'de tam iki ay kaldığını, görüşmedik yetkili, think-tank veya çıkar çevresi bırakmadığını unutmamalı. Henüz dünyaya bir barış göstermediği halde, sadece "barış sözü" verip avans olarak Nobel Barış Ödülü almış siyah bir ABD başkanı Beyaz Saray'dayken, Türkiye başına buyruk davranamaz. Tam tersine, Türkiye özenle Obama'nın Ortadoğu projesinin uygulanabileceği siyasal zemini hazırlıyor. İsrail'in asıl sorunu Obama... E.Z.

Ahmedinecad ile Erdoğan, İstanbul

Uygur isyancılara infaz

ÇİN Geçen yaz Uygur özerk bölgesi Şin-can'da (Doğu Türkistan) çıkan ayaklanmalara karıştığı gerekçesiyle yargılanan 21 Uygur eylemciden dokuzu hakkında verilen idam cezası süratle infaz edildi. Çin yönetimi infazları bölge halkına cep telefonlarına gönderilen SMS mesajlarıyla duyurdu. Uygurlar ile Han kökenli Çinlilerin kanlı çatışmalara girdiği olaylar sırasında en az 197 kişi ölmüş, 1700 kişi yaralanmıştı. Çin, zengin hidrokarbon ve mineral yataklarının yanısıra Orta Asya'nın enerji koridorlarıyla bağlantısı bulunan Şin-can'ın özerkliğine son vermek için demografik baskı politikaları uyguluyor.

Lugo darbecileri affetmedi

PARAGUAY "Kızıl rahip" devlet başkanı Fernando Lugo, kendisine karşı darbe hazırlıkları yürüten genelkurmay başkanı ve ordu komutanlarını görevden aldı. Karar, generallerin muhalif sağcı politikacılarla düzenli toplantılar yaptığına ilişkin söylentilerin kanıtlanmasının ardından geldi. Muhalifler daha önce Lugo'nun rahiplik yaptığı dönemde üç kadını hamile bıraktığı iddiasını ortaya atmıştı. 35 yıl diktatörlükten sonra 1989'da demokrasiye geçen Paraguay'ı "iki-partili sistem" ile yönetmeye devam eden cuntacı oligarşinin siyasî hegemonyasına geçen yıl Lugo son vermişti.

Netanyahu "uyardı"

İSRAİL Filistinli başmüzakereci Saib Erekat, barış sürecinin yeniden başlaması konusunda herhangi bir ilerleme sağlanamadığı için BM Güvenlik Konseyi'nden bağımsız bir Filistin devletini tanımamasını isteyeceklerini bildirdi. Bunun üstüne Netanyahu, Filistinlileri "bağımsızlık yolunda tek taraflı adım atmamaları" konusunda uyardı ve "böyle bir adım, İsrail ile Filistinliler arasında geçmişte imzalanan antlaşmaları geçersiz kılar" dedi. Altyapı Bakanı Uzi Landau ise tek taraflı bir adım atılması hâlinde Batı Şeria'da Yahudi yerleşimlerinin bulunduğu bölgeleri ilhâk etmekle tehdit etti.

Nijer Deltası'nda barış

NİJERYA Çokuluslu petrol şirketlerinin işlettiği zengin petrol yatakları bulunan Nijer Deltası'nda yaşayan yerli halklarının bağımsızlık mücadelesini simgeleyen en büyük gerilla örgütü MEND, son bildirisinde devlet başkanı Umaru Yar'Adua ile sürdürdükleri barış sürecinin "olumlu geçtiğini ve umut vaat ettiğini" açıkladı. Nobel ödüllü romancı Wole Soyinka'nın da arabuluculuk yaptığı barış süreci, geçen haziran'da gerillaların genel af karşılığında silah bırakmasıyla ciddileşmişti. Görüşmelerde petrol gelirinin adil paylaşımı, eğitim, sağlık ve istihdam konuları ana eksen oluşturuyor.

El-Beşir tutuklama emrinden sonra Darfur'da yaptığı mitingte soykırımı yürüten atlı Cancavid milislerini selamlıyor

SUDAN "Müslüman, iş bağlar!"

Darfur'da işlediği insanlık ve savaş suçları yüzünden hakkında tutuklama kararı bulunan Sudan devlet başkanı Ömer El-Beşir'in son iki yılda Türkiye'ye yapacağı üçüncü ziyaret son anda engellendi. Peki Türkiye'nin neoliberal İslâmcıları uğrunda Batı'yla çatışmayı dahi göze aldıkları El-Beşir'i neden bu kadar seviyor?

ASLINDA tartışmalar ekim ayının sonunda başlamıştı. AKP hükümetinin başbakan önderliğinde Türkiye'nin doğusuna yaptığı çıkarmalar, özellikle İran Başbakanı Ahmedinecad'dan "dostum" diye söz etmesi, Batı medyasında "Türkiye Batı'dan uzaklaşıyor mu?" temalı yazıların ardı ardına sıralanmasına yol açmıştı.

5 Kasım Perşembe günü Reuters'in Hartum muhabirinin geçtiği bir haber, bu yazıların toplamının koparabileceği kıyametten kat kat fazlasını kopardı. Avrupa'nın dört bir yanından diplomatlar, Türkiye'deki meslektaşlarına Sudan devlet başkanı Ömer El-Beşir'in Türkiye'ye gerçekten davet edilip edilmediğini sordular. Dışişleri Bakanlığı aynı gün bilgiyi doğruladı, El-Beşir Türkiye'ye İslâm Konferansı Örgütü'nün davetlisi olarak üçüncü kez geliyordu. Yalnız, bu gelişin diğerlerinden hukuksal bir farkı vardı: El-Beşir, Uluslararası Ceza Mahkemesi hakkında insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarından dava açıp tutuklama kararı çıkarıldığı mart ayından beri, dünyanın yarısında yakalanır yakalanmaz tutuklanacak bir kanun kaçağı. Türkiye bu ülkelerden biri değil, çünkü henüz Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne taraf değil, ki bu da Afrika liderlerine armağanlar dağıtarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin geçici üyelik koltuklarından birini kapan

bir ülke için utanç hanesine atılmış bir çentik.

AKP hükümeti kopacak olan kıyametin büyüklüğünü öngörebilecek siyasî yeteneğe sahip olmadığı için, iki gün boyunca tepkiler büyüdü, büyüdü ve Dışişleri Bakanlığı kucaklarında patlamaya hazır bir bomba buldu. Henüz birkaç hafta önce başlayan "Türkiye'nin Batı'dan uzaklaştığı" yorumları üzerine bir de El-Beşir'in Türkiye'ye gelmesinin yaratacağı görüntüyü hesaplayamayan Dışişleri bürokrasisi, Reuters'in haberinin yarattığı şok etkisinden 48 saat sonra ancak uyanabildi. Dışişleri bürokrasisi El-Beşir'in Türkiye'ye gelmesini engellemek için Sudanlı yetkililere nazikçe dil dökerken, cumhurbaşkanı Avrupa Birliği'ne furca atmakla, başbakan da "Müslüman dediğin soykırım yapmaz" demekle meşguldü. Sonuçta El-Beşir'in gelişini engellendi, ancak Türkiye'nin dünyada kendini nerede konumlandığına dair sorular, bundan sonra çok daha fazla sorulacak.

AKP hükümetinin El-Beşir'e karşı bu kadar nazik olmasının ardında iki neden var. İlki, El-Beşir'in aleyhine açılan davanın ardında Batı'nın Sudan'daki petrole el koyma çabalarının bulunduğu dair samimi kanı. Bunun argümanı ise, aynı mahkemenin İsrail gibi ABD tarafından kollanan bir ülke söz konusu oldu-

ğunda elinin kolunun bağlanması. Bunda haklılık payı yok değil, sonuçta tüm uluslararası yapılarda Hobbes'çu bir anlayışın iyice yerleştiği bir dönemden geçiyoruz: Birleşmiş Milletler bir şaka, Avrupa Birliği darmadağın, amacı neoliberal düzeni korumak olan Dünya Ticaret Örgütü çatırıyor, IMF bugüne kadar bir kere bile tutturamadığı reçeteler yüzünden alay konusu. Ancak El-Beşir'in küresel paylaşım kavgasında zurnanın son deliklerinden biri olduğunu söylemek başka, süttten çıkmış ak kaşık olduğunu söylemek bambaşka.

İkinci neden ise en az ilki kadar güçlü. Türkiye'nin neoliberal İslâmcıları, özellikle Gülen cemaati, "stratejik derinlik" çerçevesinde Sudan'la iş bağlantılarını alabildiğine artırdı. Cemaatin Sudan'da iki okulu var, etkinlik alanı ise yalnızca "eğitim"le sınırlı değil. Gülen cemaati üyelerinin işadamları derneği TUSKON'un Sudan İşadamları ve İşverenleri Federasyonu ile ikili işbirliği anlaşması var. Aynı örgüt, daha geçtiğimiz ay 150 işadamı ile Sudan'ı ziyaret etti (Birgün, 7 Kasım 2009). Bunun da ötesinde, Sudan'ın otoyollarını "bağlamayı" becermiş bir isim, Tayyip Erdoğan'ın danışmanlarından birinin milletvekili / müteahhit babası. Ayrıca, Türkiye'de 28 Şubat sürecinden sonra çanına ot tıkanan Kombassan Holding, Sudan'da faaliyet göstermeye devam ediyor.

İslâmcı basının El-Beşir'in ziyaretini ve yaratabileceği fırtınayı görmezden gelmesi, bu "duygusal" nedenlerden dolayı anlaşılabilir. Örneğin Zaman gazetesinde El-Beşir'in ziyareti belli olduktan sonra dahi, üç gün boyunca ziyaretle ilgili tek satır çıkmadı. Daha da ilginç var: İslâmcıların başvurduğu haber sitelerinden biri olan Aktif Haber'de yayınlanan bir analizde, Ömer El-Beşir, emperyalizme ve siyonizme karşı kahramanca direnen bir lider olarak sunuldu.

El-Beşir'in bu ziyarete önem vermesi anlaşılır: Tutuklama kararı çıktıktan sonra ziyaret ettiği ülkelerin hiçbirisi (Eritre, Mısır, Libya, Katar, Suudi Arabistan, Etiyopya ve Zimbabve), Batı dünyasına Türkiye kadar yakın değil. Meydan okumayı seven bir liderin -kendisi Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne kararlarını "yemelerini" söylemişti- AB adayı ve komşusu bir ülkeye gelip Ahmedinecad ve Beşar Esad'la kol kola fotoğraf çekirtmesinin simgesel anlamı büyük olacaktır. Yalnız El-Beşir için değil, Türkiye için de. AKP'nin basiretsiz dış yönetimi, son anda bir krizi daha, ancak bu kez epey hasar görerek, atlattı. Olsun, para akıyorsa sorun yok, değil mi? **Ertan Keskinsoy**

İLK RAUND PEPE'NİN Solun yeni sınavı

URUGUAY Başkanlık seçimlerinin ilk turunu Uruguay solunu bir araya getiren iktidardaki Geniş Cephe (Frente Amplio) partisi kazandı. Geçen seçimde tarihî bir başarı elde ederek ülkenin geleneksel iki sağ partisinin egemenliğine son veren Geniş Cephe'nin sosyalist başkan Tabare Vazquez'in yerine aday gösterdiği "Pepe" lakaplı eski gerilla lideri Jose Mujica, oyların yüzde 47.5'ini topladı. Ancak Pepe yüzde 50'nin altında kaldığı için başkanı

29 Kasım'da yapılacak ikinci tur belirleyecek. Seçimlere Ulusal Parti adayı olarak katılan eski başkan Luis Alberto Lacalle, aldığı yüzde 28.5 oyla Pepe'nin ikinci turdaki rakibi olmaya hak kazandı. Yorumcular, yüzde 16.6 oyla üçüncü gelen sağcı Colorado Partisi'nin daha önce olduğu gibi sola karşı birleşerek Lacalle'yi destekleyeceğini öne sürüyor. Bu da Pepe'nin zafierinin kolay olmadığını ortaya koyuyor. Parlamentoda istediği çoğunluğu tekrar yakalayan Geniş Cephe'nin iktidarda bulunduğu sürede sosyal programlar ve ABD ile ilişkiler konusunda ürkek davranması sol kesimlerin eleştirilerine hedef oldu.

KOPENHAG Atmosfer: Ortak mülkümüz

BM İklim Konferansı, 7-18 Aralık'ta, Kopenhag'ta toplanacak. Bir anlamda Kyoto Protokolü'nün karnesi çıkarılacak. Ama taraf ülkelerin notlarının kırık olduğunu şimdiden biliyoruz. Sera gazı salımlarının azaltılması şöyle dursun, artış söz konusu. Konferans öncesinin verileri ürkütücü bir tablo çiziyor...

PEK çoğu Avrupa ülkesi olan bazı gelişmiş devletlerin sera gazı salımları üzerinde yetersiz sınırlamalar getiren Kyoto Protokolü'nün birinci taahhüt dönemi artık ömrünü tamamlıyor. 1992 tarihli BM İklim Değişimi Çerçeve Antlaşması üzerine inşa edilen 1997 tarihli protokol 2005'te yaptırım gücü kazanmıştı ve antlaşmaya taraf gelişmiş ülke salımlarının 2008-2012 taahhüt dönemi içerisinde, 1990 seviyelerine göre yüzde 5.2 azaltılmasını öngörüyordu.

Kyoto'nun işlerlikte olduğu dünyada, 1990 temel alındığında küresel salımlar 2006 yılı itibarıyla yaklaşık yüzde 25 arttı. Kyoto'nun birinci taahhüt döneminin sonuna geldiğimizde bu artış yüzde 30'lara varacak.

İklim değişimi, fosil yakıt ekonomisinin sistemik bir sonucu olduğu için, konu hakkındaki bilimsel bilgi ve öngörüler geçtiğimiz yüzyıl boyunca ısrarla gözardı edilmişti. 20. yüzyıl kalkınma ekonomisinin bu "kirli sırrı" ancak 1992 tarihli Çerçeve Antlaşma ile güncel siyasetin zorunlu bir bileşenine dönüştü. Çerçeve Antlaşma'nın temel hareket noktası, (1) sorunun kabulüne, (2) erken sanayileşen ülkelerin öncelikli sorumluluğuna dayanıyordu.

Kyoto Protokolü, o günlerin baş kirleticisi ABD'nin (artık baş kirleticisi Çin) oyunbozanlığı da işin içine girince, en başta kapsamı itibarıyla cılız bir anlaşmaya dönüştü. Küresel salımların sadece yüzde 40'ını kapsayabildi, diğer yüzde 60 ise gönlünce artmaya devam etti. Örneğin Türkiye, 1990 temel alındığında küresel salımlarını 2006 itibarıyla yüzde 95 artırdı. Sonuçta Kyoto bugün, küresel salımların yüzde 40'tan da azını kapsar hale geldi.

Bu durumun taahhüt veren taraflar arasında gönüllülüğe yol açtığını görmek zor değil. Kyoto'nun yürürlükte olduğu dönemde, taahhüt altındaki tarafların toplam salımlarının antlaşmanın ılımlı şartlarını sağlayacağı görülüyor, fakat sahte bir gerekçeyle: Taahhüt altındaki eski Doğu Bloku ülkeleri (eski geçiş ekonomileri) salımlarının yarısını post-sosyalist dönemde içine

düştükleri ekonomik buhran nedeniyle yitirdikleri için. Merkez kapitalist ekonomiler ise Kyoto'nun temel aldığı 1990 sonrasında salımlarını ortalama yüzde 10 artırdılar. Yani Kyoto'nun yürürlükte olduğu dünyada, sadece kapsam dışı olanlar değil, kapsam içinde olanlar da pek iyi bir iş çıkaramadılar.

Kyoto'nun tahripkâr zaafırları

Yüzde 5.2 indireceğim deyip yüzde 10 artırmak, buna karşın -birkaç ülke hariç- yaptırım riskine girmemek nasıl mümkün olabiliyor? Kyoto enstrümanları denen "salım ticareti" ve "temiz kalkınma" mekanizmalarının suiistimale açık uygulamaları sayesinde. Küresel adalet veya yeryüzü demokrasisi perspektifinden bakıldığında insanlığın ortak mülkü olan atmosferin az sayıda şirkete peşkeş çekilmesi sonucunda. Ayrıca, salım indirimi muafiyeti sağlayan ve taahhüt vermemiş taraf ülkelere

yapılan temiz kalkınma yatırımları nedeniyle.

BM iklim değişimi gündeminin tüm tantanası altında son on yıldır yapılanlar, iklim değişimi gerçeğini kavramaktan çok uzak. Üstelik bilimin öngörülleri sürekli değişip sunduğu reçeteler giderek daha acı bir tat alırken, BM Çerçeve Antlaşması altında yapılanlar insanlığın sorumsuz geçmişini hatırlatmaya devam ediyor. Örneğin, çerçeve antlaşma imzalandığında küresel ekosistemi geri dönüşsüz bir çöküşten koruyabilecek atmosfer-karbon istikrar seviyesini 450-500 ppm bandında görüyorduk. Günümüzde özellikle iklim geribeslemelerini de içeren modeller sayesinde (buzulların erimesi sonucu yerküre yansıtmasının azalması, Sibiry'a gibi ülkelerdeki permafrostun erimesi sonucu toplu metan çıkışı, karasal ve okyanussal karbon yutaklarının doyması vb.) hem bu istikrar seviyelerinin hem de bu seviyeleri yakalamak için gerekli olan salım indirimlerinin yetersiz olduğunu anlıyoruz. İklim değişiminden söz edildiğinde adı sıkça zikredilen James Hansen'in görüşleri dikkate alındığında, 400 ppm'in altında bir istikrar bandı zorunlu ve bunu yakalamak için yüzyıl ortasında sera gazı salımlarının yüzde 80 azaltılması, daha sonra da yaklaşık tümüyle tasfiyesi gerekli.

Dikkate alınmayan yalnızca doğabilimsel öngörüler değil. Kyoto'dan beri köprü'nün altından ne sular aktı diye düşündüğümüzde, 2007 tarihli Stern Raporu ve yine 2007 tarihli BM Kalkınma Teşkilatı raporları önemli bir yerde duruyor: İklim değişiminin, ciddi önlem alınmaması halinde oluşacak maliyetlerini, geciktikçe maliyetlerin de artmakta olduğunu ve bu maliyetlerin özellikle yoksulların aleyhine eşitsiz dağılımını hatırlattıkları için.

Kopenhag'da, 2012-2020 yılları için geçerli taahhütlere karar verilirken, bilimin öngörülerini ciddiye almak ve Kyoto'nun zaafırlarından ders çıkarmak durumundayız. Sürdürülebilir bir dünya ve sürdürülebilir bir iklim anlaşması için, (1) ölçülebilir, küresel, yeterli salım indirim hedefleri ortaya koyan, (2) bu indirim hedeflerini tüm dünya topluluğuna hakkaniyetle paylaştıran, (3) maliyetleri azaltmak için önerilen malî /yönetel enstrümanları, bu hedefleri sulandırmak üzere kullanamayacak şeffaf idarî mekanizmalar ve yaptırımlar getiren bir antlaşmaya ihtiyacımız var. Reel politika bizlere bu işlerin daha uzun süre kör topal yürüyeceğini gösteriyor. Fakat böylesi bir antlaşmaya yarın, bugün olduğundan çok daha fazla ihtiyaç duyacağız. **Ali K. Saysel**

Gayrimeşru meşruiyet

HONDURAS Ülkesine dönüp Brezilya Konsolosluğu'na sığınan devrik başkan Manuel Zelaya'nın siyasi krizi çözmek için darbe hükümetiyle sürdürdüğü görüşmeler başarısızlıkla sonuçlandı. Aslında taraflar ülkeyi seçime götürecek ortak bir hükümet kurma konusunda anlaşmıştı. Ama Zelaya, Kongre'nin başkanlık makamına dönmelerini oylamaması durumunda anlaşmadan çekileceğini, aksi takdirde 29 Kasım'da yapılacak seçimlerin meşruiyet kazanamayacağını bildirdi. Ardından fiili devlet başkanı Roberto Micheletti geçici hükümette Zelaya'nın vekillerinin bulunmayacağını açıkladı.

Ya kabul et ya da çekil

FRANSA Fanatik biçimde uygulanan "Ermeni Soykırımı Yasası" anti-demokratik bir uygulamaya dönüştü. Baskın Oran'ın kızı Sırma Oran Martz, kendisine 2008 seçimlerinde yapılan "ya soykırımı kabul et ya da adaylıktan çekil" baskısını adalete taşıdı. Lyon kentinin Villeurbanne kasabesindeki yerel seçimlerde sosyalist ve Yeşillerin meclis üyeliği için aday gösterdiği, ancak 1915 olaylarıyla ilgili Ermeni iddialarını tanımadığı için sosyalist belediye başkanı tarafından adaylıktan çekilmeye zorlanan Martz'ın "ayırıcılık" suçlamasıyla açtığı dava Lyon mahkemesinde başladı.

Suu Kyi diyalog arıyor

BURMA Ev hapsindeki muhalif lider Aung San Suu Kyi, cunta lideri General Than Shwe'ye gönderdiği mektupta ikili görüşme çağrısında bulundu. Halkın çıkarına olan konularda askerî yönetimle işbirliği yapmak istediğini söyleyen Suu Kyi'ye, ASEAN zirvesine katılan Obama'dan destek geldi. Burma temsilcilerinin de bulunduğu zirvede konuşan Obama, Suu Kyi ve öteki siyasî tutukluların serbest bırakılması ve azınlık üstündeki baskılara son verilmesini istedi. Ayrıca zirvenin sonuç bildirgesinde, Burma'da 2010'da yapılacak seçimlerin hür, adil ve katılımcı olması gerektiği vurgulandı.

Kirli polis mahkûm edildi

ABD 2004'te Bush tarafından İç Güvenlik Bakanlığı'na aday gösterilen eski New York polis şefi Bernard Kerik, Beyaz Saray'a yalan beyanat vermek, vergi kaçakçılığı ve çeşitli yolsuzluk suçlarından suçlu bulundu. 61 yılı kadar çıkabilecek cezası bir sonraki duruşmada verilecek. 11 Eylül sırasında ulusal kahraman hâline gelen Kerik'in kabine adaylığı, evinde Meksikalı bir illegal göçmeni dadı olarak çalıştırdığı ve vergi kaçırıldığı New York Times tarafından ortaya çıkarılınca düşmüştü. Kerik'in bu sırada Beyaz Saray'a kendiyile ilgili yanlış bilgiler verdiği tespit edildi.

BREZİLYA Rio'ya da geçmiş olsun

Lula ve ekibi büyük bir diplomatik efor sarfederek 2016 Olimpiyat Oyunları'na Rio'nun evsahipliği yapmasını sağladı. Ancak geçmişteki olimpiyat deneyimleri, Rio'nun seçilmesini sevinç gösterileriyle kutlayan yoksul yığınların beklentilerini boşa çıkaracak gibi görünüyor. Olimpiyat yapıldığı kenti silindir gibi ezip geçiyor...

"BİZ daha çok istediğimiz için kazandık" diyor Brezilya Olimpiyat Komitesi Başkanı Carlos Roberto Osório. Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nce 2 Ekim'de yapılan oylamada, 12 milyonluk Rio de Janeiro metropolünün 2016 yılının olimpiyat şehri seçilmesinde en çok pay sahibi olanlardan biri de Brezilya devlet başkanı Luiz Inácio Lula da Silva. En güçlü rakip Şikago için ABD başkanı Barack Obama sadece iki dakikasını ayırırken, yanına efsanevi futbolcu Pele, dünyaca ünlü yazar Paulo Coelho gibi starları alan Lula, seçimin yapılacağı Kopenhag kentine iki gün önceden gitmekle kalmadı, aynı zamanda komitenin 106 üyesinin her birine özel mektup göndermeyi de ihmal etmedi.

Bu diplomatik zaferin ardından Brezilya cephesinden gelen açıklamalar ise, Olimpiyat Oyunları tarihinde benzerlerine çok rastladığımız türdendi: Başkentliği Brazil'e kaptırdığından beri düşüşte olan Rio'nun yıldızı parlamaya çıktı, şehrin altyapısında önemli iyileştirmeler yapılacak, turistik yatak kapasitesi ikiye katlanacak, yeni konut alanları oluşturulacak, kısaca devlet tarafından öngörülen 14 milyar dolarlık bütçeye, beklenen 50 milyar dolarlık dolaylı yatırım da eklediğinde Rio'nun gençleşmesinin yolu açılacaktı. Oysa yakın zaman olimpiyat tarihinde yapılan kısa bir gezinti, bu süslü lafların şehirlerin yaşamında neye tekabül ettiğini görmeye yetiyor da artıyor. Gelin, Konut Hakkı ve Tahliyeler Merkezi COHRE'nin dünya olimpiyat şehirleri hakkında yerel araştırmacılara yaptırdığı bir dizi rapora göz atalım.

Olimpiyat = Toplumsal yıkım

Diktatörlüğün sultasında başlayıp 1987'de demokrasi talebiyle gerçekleşen ayaklanmaların gölgesinde devam eden 1988 Seul Olimpiyatları hazırlıkları, Güney Kore'nin en büyük kentini bir finans merkezi yapmak için maharetle kullanıldı. 1983-88 yılları arasında 48 bin bina yıkılıp yaklaşık 270 bin kişi zorla evlerinden tahliye edilirken, toplumda ortadan kaldırılan mahalle sayısı 95'e ulaştı. Altyapı namuna üç metro hattı devreye girerken, bu hatların orta-üst sınıf mahallelere uzanması ve yeni inşa edilen olimpiyat

köylerinin orta-üst sınıflar için geniş otoyollarla donatılması şehrin ulaşım alışkanlıklarında köklü değişiklikler yarattı.

1992'de Barselona'nın bir dizi semtini tekrar tasarlayan "olimpiyat ruhu", doğrudan tahliyelere pek soyunamasa da, kent kültüründe köklü değişikliklere neden oldu. 600 aile günümüzde bile alınamadıkları çeper mahallelere taşınırken, esas sorun hazırlık sürecinde ev fiyatlarının yüzde 240, kiralara ise yüzde 145 artmasından kaynaklandı. Olimpiyat sonunda 59 bin aile barınma giderlerini karşılayamadığı için şehri terk etmek zorunda kalırken, kamu-özel ortaklığıyla inşa edilen olimpiyat konutları sonradan inşaat şirketlerine devredildiğinden emlak spekülasyonu tetiklendi. Olimpiyat köyü etrafına yapılan ring yollar trafiğe ayrıca yük getirdi.

1996 Atlanta Olimpiyatları kentin yoksul kesimini ayıklamak için bir fırsat olarak kullanıldı. 2000 sosyal konut yerini özel sitelere bıraktı, çoğu fakir siyahlardan oluşan 30 bin kişi konut hakkını kaybetti. 1990'da ABD'nin en ayrımcı dördüncü şehri seçilen Atlanta'da, çıkan özel yasalar sayesinde güvenlik güçleri fazladan yetkilerle donatıldı. Sadece 1996'da 9 bin evsiz tecrit edilirken, Olimpik Vicdan Grubu gibi aktivist örgütlenmelerin girişimleriyle yaklaşık 2 bin evsiz özgürlüğüne kavuşabildi.

Rio'yu neler bekliyor?

Yumuşak soylulaştırmanın yaşandığı 2000 Sydney Olimpiyatları ise şehrin 26 bin 676 evsizine kâbus yaşattı. Boş alanlar ve parklar özelleştirilirken, kamu alanlarında uyumak ya da uzun süre dinlenmek yasaklandı. Yüzde 53'ü kiracı olan 4 milyonluk kentin New South Wales

bölgesinde mukimlerin yüzde 59'u barınma giderlerini karşılayamaz hale gelirken, hazırlıkların sürdüğü altı yılda ev fiyatları ikiye katlandı. Sonuçta 160 bin aile şehir merkezinden ayrılmak zorunda kaldı. Bu arada toplumsal örgütlerin önceki olimpiyatların şedit sonuçlarını fark edip sürüyle protesto düzenlemesi anti-olimpiyatçılığın mihenk taşlarından biri olarak tarihe geçti.

2004 Atina Olimpiyatları'nın başat mağdurları ise Romanlardı. 2700 Roman evsiz kalırken, aslında olimpiyatla alâkası olmadığı sonradan anlaşılacak Asypropyrgos gibi Roman mahalleleri oyunlar bahane edilerek yıkıldı. Dünya emlak stokunun şişmesinin yansımaları Atina'da da yankı bulurken, spekülâtörler ev fiyatlarını ancak yüzde 62 arttırabilirdi. İşçi Barınma Örgütü'nün çabalarıyla olimpiyat köyünün 3 bin daire si sübvansede edilen işçi konutlarına çevrildi. İlk aşamada 17.800 yoksul aile bu konutlara başvursa da, oyunlar sonrası ulaşım zayıflatıldığı, çöp hizmetleri verilmediği ve gündelik alışveriş imkânları sağlanmadığı için kurayı kazanan aileler haklarından feragat etmeye başladı.

2008 Çin Olimpiyatları ise, her alanda olduğu gibi evsizleştirme konusunda da Çin ölçeğini dünyaya tanıttı. 3.6 milyonu sözleşmeli göçmen olan 16 milyonluk megapolde Olimpiyatlar bahanesiyle 1.5 milyon kişinin evi yıkıldı. Şehir nüfusunun yüzde 10'u toplu ulaşımın zayıf olduğu üçü köşelerle aktarılırken, bütçenin bir kısmı zengin mahallelere 150 kilometre hafif metro hattı döşenmesine harcandı.

Rio'nun geçmişten ders alıp almayacağını, nüfusunun altıda biri yoksulluk sınırının altında bulunan, yüzde 40'ı altyapı yatırımlarına muhtaç favelalarda yaşayan Cariocas'ların (Rio'lulara verilen ad) 2016 Olimpiyat Oyunları yüzünden cefa çekip çekmeyeceğini zaman gösterecek. Ancak karineler olumlu yönde değil. Olimpiyat kompleksinin yapılması düşünülen, son yirmi yılın yükselen değeri alışveriş merkezleriyle dolup taşan Barra Da Tijuca üst sınıf mahallesini, turist cenneti İpanema'ya bağlamak için bir metro ve 13.5 kilometrelik bir otayolun planları açıklandı bile. Yolda hangi mahallelerin "temizleneceği" ise meçhul. Ayrıca senede 2 bin cinayetin işlendiği megapolü daha güvenli bir olimpiyat köyü haline getirmek için ekim sonunda güvenlik bütçesinin artırılmasına karar verildi. Zaten yarı yarıya boş duran turistik yatak kapasitesi iki katına çıkarılırken, söz verdiği toprak reformunu hayata geçiremeyen Lula hükümetine mahallelerin tepkisi merakla bekleniyor. Ancak öyle gözüküyor ki, "oyunlar" devam ediyor. **Ulus Atayurt**

SLOVAKYA Milliyetçi oy pompaları

Macaristan'da faşistlerin Romanlar ve öteki azınlıklara uyguladığı baskılar henüz gündemdeyken, Slovakya'daki Macar azınlık benzer duruma düştü. Seçim arifesinde ibretlik nasyonalizm manzaraları: Slovakyalılaştıramadıklarımızdan mısınız?

Slovakya hükümeti yaz aylarında Azınlık Dilleri Yasası'nda yaptığı değişiklikle kamusal alanlarda ve kamu hizmetlerinde azınlık dillerinin kullanılmasını yasakladı. 5.4 milyonluk ülkedeki 500 bin kişilik Macar azınlık ve temsilcileri değişikliğe tepki gösterdi. Ancak hem değişikliğin içeriği, hem de gösterilen tepkiler konusunda halkın kafası karışık. Avrupa'nın federasyona dönüşmesini savunan ve bu amaçla kültürel değişim programları düzenleyen Slovak Dream Team ekibinden Ivana Hucíková'ya bağlanıyoruz.

Anlaşılan Slovakya gibi küçük sayılabilecek bir ülkede bile kültürel farklılıklar sorun olabiliyor. Kamusal alanda azınlık dillerinin kullanımını yasaklayan bu yeni yasayla ilgili ne düşünüyorsunuz?

Ivana Hucíková: İlk olarak bir-iki noktayı düzelterek başlayayım: Slovakya'daki azınlıkların dillerini kullanmasını yasaklayan yeni bir yasa söz konusu değil. Söz konusu olan, mevcut bir yasada değişiklik yapılması. 1999'da çıkartılan azınlık dilleriyle ilgili yasada şunlar yazıyor: "Devlet kurumları, belediye idaresi kurumları, kamu idaresinin diğer organları, söz konusu kamu otoritelerinin kurduğu tüzel kişiler ve kanunla kurulan tüzel kişiler resmî iletişimlerinde devlet dilini kullanır; söz konusu hüküm, resmî iletişimde azınlık dillerinin kullanımına hâle getirmeksizin ayrı bir yönetmelikle uygulanır." Buna dayanarak çıkartılan yönetmelikte yazdığına göre de, "azınlık halkının yaşadığı yerdeki oranı yüzde 20 veya daha yüksekse, kamusal işlerde azınlık dilinin kullanımını serbesttir". Bunu daha insanî kelimelerle ifade edersek, azınlıkta bulunan halklar, gerekli şartlar yerine getirilirse kendi dilini kullanabiliyor... O zaman sorun nerede? Kanımca, yasa veya değişiklikte çok önemli bir sorun yok. Yasa azınlıkları ne sınırlıyor, ne de onlara ayrımcılık uyguluyor. Sorun, politikacılar "sahneye çıkınca" başlıyor. Gelecek yıl Slovakya'da genel seçimler var ve siyasal partiler yeni seçmenler kazanmak ve mevcut seçmenlerini kaybetmemek için yeni bir fırsat yakaladığını hissediyor. Medya da bu sürece yardımcı olmuyor. Sürekli olarak gazetelerde ve televizyonda yasa değişikliğiyle ilgili, insanların kafalarını karıştıran yanlış açıklamalar yayınlanıyor. Yasayı ve değişikliğini düzgün anlatmadıkları için halkın ve özellikle azınlıkların kafasında yasanın ayrımcı olduğuna dair bir düşünce doğuyor. Yasanın gerçekte neden bahsettiği bilinmiyor. Ancak bu tam da politikacıların istediği bir durum. Çünkü daha sonra onların haklarını ve adaleti savunan büyük kurtarıcılar olarak ortaya çıkacaklar. Bu küçük tiyatronun azınlıkların haklarını savunmakla uzaktan yakından alâkası yok. Olan, yeni genel seçimlerde oy için savaşıacak politikacıların yasayı kendi çıkarları doğrultusunda sunmalarından başka bir şey değil. Yasa değişikliğiyle ortaya çıkabilecek en büyük problem, yasanın ihlâl edilmesi hâlinde verilecek cezalar. İhlâl cezaları 1999'da iptal edilmişti, ancak şimdi

yeniden yürürlüğe girdi. Kişisel olarak, yasayı ihlâl edenlerin nasıl cezalandırılabilceğini tahmin etmekte zorlanıyorum.

Yasa değişikliğinin içeriği ne? Hedef yalnızca güneydeki Macarlar mı, yoksa başka hedefler de var mı?

Yasa değişikliğinin hedefi Macarca değildi; tabii Macaristan'daki bazı radikaller aksini düşünüyor olabilir. Değişiklik, bütün azınlıkları ilgilendiren azınlık dilinin kullanımıyla ilgili yasada yapıldı, ama yalnızca Macar politikacılar buna tepki gösterdi. Slovakya'daki tek azınlık Macar halkı değil. Ülkedeki en büyük azınlık topluluğunu oluşturdıkları doğru (yüzde 9.7 – 520 bin kişi), ancak yalnız değiller. Romanları (yüzde 7), Çekleri (yüzde 0.8), Rusları (yüzde 0.4) ve Ukraynalıları (yüzde 0.2) da saymak gerekir. Bu nedenle, kanımca yasa medyada sunulduğu kadar tartışmalı ve ahlâkdışı değil. Bunun yanında, yasanın medya tarafından görmezden gelinen kısımları da var. Örneğin yasa değişikliğinin ardından, artık azınlıklar, resmî dile çeviri zorunluluğu olmadan anadillerinde yayın yapabilecek. Değişiklikten önce böyle bir hakları yoktu. Azınlıklarla aramızdaki ilişkide geçmişten gelen korku ve gerilimin daha da artması için halkın dikkati gereksiz yere böyle konulara çekiliyor. Bundan her iki taraf da sorumlu.

Slovakya'da azınlıklara karşı nasıl bir siyasal atmosfer var? Madem fark getirmeyecekti, neden hükümet tepki toplaması muhtemel bir değişikliğe gitti?

Slovaklarla Macarlar arasında her zaman bir gerilim yaratılmıştır. Gazetelerde veya televizyonda her zaman bu gerilimle ilgili bir şeyler bulmak mümkündür. Ama her defasında kendime sorarım: Bunlar neden bahsediyor? Ne gerilimi? Kişisel olarak Slovakya'da veya bu güzel dünyanın herhangi bir yerinde yaşayan

hiçbir Macarla hiçbir problemim yok. Çevremde tanıdığım kimseler de böyle. Gerçekten bu sorun, parlamentoda oturan ve bizi temsil ettiği söylenen bazı iğrenç politikacıların yarattığı kirli bir balondan başka bir şey değil. Medyanın SNS (Slovak Milliyetçi Partisi) lideri Ján Slota'ya geniş yer verdiğini görünce iğreniyorum. Bu adam saygısızın teki, ne zaman rastlasam Macarlara saldırıyor. İnanın, onlar için sarfettiği kelimeler ancak batakhanelere yakışır, parlamentoya değil. Ülkemin politikacılarından utanıyorum. Bu sadece SNS ile ilgili değil. SMK (Macar Koalisyonu Partisi) de bünyesinde bazı fanatikleri barındırıyor. Bu iki parti, azınlıklarla ilgili konulardaki radikal düşüncelerini medyada tartışıyor! Ve bizler, sokaktaki vatandaş, nasıl olup halklar arasında sorun olmadığını anlayamadıklarına şaşırıyoruz... Güzel bir örnek vereyim: Lisede, sınıfımızda, Slovakya'nın güneyinden gelen bir arkadaşımız vardı. Kızın babası Macar, annesi Slovaktı ve her iki dili de konuşabiliyordu. Birlikte geçirdiğimiz beş yıl boyunca hiç kimsenin kendisiyle yarı-Macar olmasından kaynaklanan bir sorunu olmadı. Hiçbir sınıf arkadaşım ona bu nedenle saldırmadı veya arkadaş grubundan dışlamadı. O da iki ulus arasında herhangi bir nefret veya gerilim hissetmiyor. Günlük hayatta kimse hükümetin ne yapmaya çalıştığını anlamıyor. Herkes hayatını Macarlarla barış içinde geçiriyor. Elbette her iki tarafta da radikal milliyetçiler var. Neyse ki halkın çoğunluğu onlar gibi düşünmüyor.

Son genel seçimlerden sosyal demokrat SMER partisi zaferle çıktı. Ama hükümeti kurabilmek için aşırı milliyetçi SNS ile koalisyon kurmak zorunda kaldı. Bu yasa değişikliği SNS'in hükümetteki etkisiyle açıklanabilir mi?

Hayır. 2006'daki erken seçimlerde SMER oyların yüzde 29.14'ünü, SNS ise sadece yüzde 11.73'ünü aldı. Rakamlara baktığımızda hükümette kimin baskın olduğu çok açık. SMER'in hükümette geniş bir egemenliği var. Parlamente gelen her şeyin SMER'in onayından geçmesi gerekiyor. Üstelik bu değişiklikten sorumlu olan Kültür Bakanlığı da SMER'in kontrolünde. Bence yasa değişikliğinde SNS'in etkisi yok. Bu olaya 2006'daki sonuçlar üzerinden değil, 2010'daki genel seçimler üzerinden bakmak gerekiyor. Ortaya atılan bazı fikirlere göre, SMER, seçim kampanyası döneminde SNS'in değişikliklerle ilgili düşüncelerini savunacak ve böylece onun oylarını çalacak. Tam bir tiyatro oyunu.

Peki yasa değişikliğine halk nasıl bir tepki gösterdi? Macar azınlığın güçlü olduğu bazı bölgelerde gösteriler yapıldığını biliyoruz. Bu gösteriler SMK tarafından mı örgütleniyor, yoksa Slovaklarda da bir tepki var mı?

Gösterilerle ilgili çok fazla bilgim yok. Kaldı ki, bize aksettirildiği kadar büyük ve radikal oldukları konusunda da şüphelerim var. Yakınlarda Dunajská Streda'da Macar Koalisyonu tarafından oldukça büyük bir miting yapıldı. Ancak bu mitingin provokatif olduğunu düşünüyorum. Çünkü gerçekten Macar azınlığın hakları için yapılmış olsaydı, Macarların ikinci partisine de söz verirdiler, ama çağırmadılar bile. Bence, SNS ve SMK birbirlerine muhtaç iki milliyetçi parti. Sürekli görünür olmaya çalışıyorlar. Bunun için, ikisi de bazı problemleri büyütürken kendilerine siyasal rant ve kredi sağlamak peşinde. Söyleşi: **Serkan Köybaşı**

FRANSA Eğitim piyasasına karşı

Geçen yıl öğrenci eylemlerinden sonra çark eden Sarkozy, eğitim reformunu çıkartma ısrarından vazgeçmiş değil. Ama üniversitelere “finansal özerklik” sağlayarak eğitimi özelleştirme planı gene direnişle karşılaşacak. Eylemler yeniden başlıyor...

GEÇEN yıl, Fransız hükümetinin yapmayı planladığı ve eğitimin özelleştirilmesinin yolunu açan reform büyük tepkiyle karşılanmıştı. Ülke genelinde liselerde başlayan, ardından üniversitelere yayılan, Yunanistan’daki olaylarla iyice kuvvetlenen öğrenci hareketinin eylemlerini unutmak mümkün değil. Bazı bölgelerdeki liselerde neredeyse yıl boyunca ders yapılamadı, üniversite işgal ve grevleri aylarca sürdü, yapılan yürüyüşlerde polisle şiddetli çatışmalara girildi. Yunanistan’daki gençlik ayaklanmasının Fransa’ya sıçramasından korkan hükümetin reformu ertelediğini açıklaması ve öğretim döneminin sona ermesiyle öğrenci hareketi duruldu.

Ancak yeni öğretim dönemi başlarken Sarkozy’nin reformları başka kılıflarla açıklaması, hareketi yeniden ateşledi. Aslında öğrencilerin eyleme her an hazır olmasının temel sebebi hükümetin planladığı reformlar değil. Yeniden harekete geçmek için yapılan toplantılarda reform tasarılarının yanısıra ekonomik kriz ve bunun öğrencilerin hayatına etkileri, işsizlik ve geleceğin belirsizliği de konuşuluyor.

“Her şey piyasa için”

Sarkozy, 2007’de eğitim reformunu ilk kez duyururken “ana eksenimiz üniversitelerin özerkliği” diyordu. Kulağa ilk başta hoş gelen bu söz, reformun aslı astarı ortaya çıkınca mücadelenin başlangıç sebeplerinden biri oldu. Sarkozy özerklik derken “finansal özerkliği” kastediyordu. Varolan yasal çerçevede devlet bir üniversiteye ayıracağı bütçeyi öğrenci sayısına göre hesaplıyor. Bahsi geçen reform ise devletin üniversiteye ayıracağı bütçeyi yalnızca başarılı öğrenci sayısı üzerinden hesaplamasını öngörüyor. Öğrenci başarısız olduğu zaman tekrar okuyor, ama bu sefer devlet onu kelimelerin tam anlamıyla “adamdan saymıyor” ve ayırdığı bütçeye onu katmıyor. Ama üniversitenin o öğrencinin eğitimini sağlayacak paraya olan ihtiyacı devam ediyor. Üniversite bu durumda birkaç şey yapabilir: Kayıt ücretlerini yükseltmek, bağış toplamaya başlamak, okulun belli yerlerini şirketlere kiralamak...

Böylece, üniversitelerin özelleştirilmesine kapı açılmış oluyor. Belki sermaye açıkça buyur edilmiyor, ama arka kapıdan içeri alınıyor. Hükümet yetkilileri, “üniversitelere destek olmak isteyen çok işadamı olduğuna eminiz” diyor. Öğrenciler, “ülke genelinde eşit eğitim ilkenize ne oldu” diye soruyor. Çünkü anlatılan durum hayata geçerse, eğitimde eşitlikten söz edilemeyeceğinin herkes farkında. İlk aşamada şehirler ve üniversiteler arasında eşitsizlik doğacağı aşikâr. İşadamları hangi üniversitelere yardım edeceklerini seçerken, bu yardımın nasıl bir geri dönüşü olacağına bakacaklardır muhakkak. Modern ekonominin prensipleri bunu öngörür.

Ardından bölümlerarası eşitsizlikler ortaya çıkacak. İşadamlarının “işlerine yarayacak” bölümlere yardım edeceğini tahmin etmek zor değil. Yasa, üniversiteye yardım yapan şirket-

lere, üniversite yönetim kurulunda bir de yer ayrılmasını öngörüyor. Yani, üniversiteye öğrenci kabul kriterleri, öğretim görevlilerinin seçimi, ders programlarının oluşturulması gibi meselelerin tartışıldığı ve karara bağlandığı odada bir de parayı veren şirketin yetkilisi bulunacak... Öğrencilerin dilinde olan söz şu: “Yardım diyerek kendimizi kandırmayalım, bahsi geçen şey açık bir yatırımdır. Bu, parasız eşit eğitim hakkının sonudur.”

Büyük balık ile küçük balık

Ancak öğrenci sendikaları meseleyi bu yönden görmüyor, “özerklik” sözcüğünün güzelliğine kapılıyor. Bu yüzden öğrenciler tarafından sermayeyle işbirliği yapmakla, temsil görevlerini yerine getirmemekle suçlanıyorlar. Sendikaları destekleyen öğrenciler de bu sistemin iyi olacağını, başarı oranını artıracaklarını ve şirket bağlantıları sayesinde iş bulmanın kolaylaşacağını savunuyor. “Başarı oranına göre bütçelendirme öğrencileri başarı için motive edebilir” diyorlar. Öte yandan, bu durum öğrenciler arasında yeni rekabetlerin doğması demek. Öğrencileri bölmek için her yönüyle uygun bir reçete: Üniversitelerarası, öğrencilerarası, profesörlerarası kıyasıya rekabet...

Kapitalizm en temel haklarımızı dahi ancak “rakip”lerimizi alt ederek almamıza izin veriyor. Herkes “hak ettiğini” alır diyor, hak etmek içinse hep birilerini yenmemiz, ezmemiz gerektiğini söylüyor. “Büyük balık küçük balığı yer” diye kahkaha atıyor. En temel mücadele, insanın bencilliğine ve değişmezliğine inanan bu zihniyete karşı veriliyor.

Hükümet 2007’den beri reform yönünde adımlar atıyor, yasalar çıkarıyor, öğrenciler ayaklanıyor, sözler geri alınıyor, “düşüneceğiz” deniyor, ama asla vazgeçilmiyor. Kazanç büyük olacak çünkü. Bütçeden oldukça büyük bir parça “kurtarılmış” olacak, büyük sermaye sahiplerine yeni yatırım alanları açılacak, şirketler gelecekteki çalışanlarını istedikleri gibi

yetiştirme şansına sahip olacak. Sözde “özerk” üniversiteler maddi bağımlılıkları sebebiyle her yönden bağımlı hale gelecek; ders programlarını belirleme, öğretim görevlilerini seçme vb. gibi birçok alana şirketler dâhil olacak. Sonuçta eğitim de sermayenin kontrolüne girmiş, kapitalizm hoşuna gitmeyen sesleri kısabilmenin başka bir yolunu daha bulmuş olacak.

Çokyönlü mücadele ajandası

Ancak öğrenciler bunun peşini bırakacak gibi görünmüyor. Geçen yıl yapılan eylemlere rağmen hükümetin vazgeçmemesi birçok öğrenciyi hayal kırıklığına uğratmış olsa da, bir o kadarını daha çok mücadele etmenin gerekliliğine inandırdı. Hareketin etkinliği, yaygınlığı ve sürekliliği açısından çok faydalı bir sistem oturtmuşlar. Her üniversite, istediği sıklıkta, istediği konu hakkında genel kurul düzenliyor. Üniversitenin tüm öğrencileri, öğretim üyeleri ve diğer çalışanlarının genel kurula katılmaya ve genel kurul için çağrı yapmaya hakkı var. Genel kurulda seçilen üç-dört delege, her ay düzenlenen il genel kuruluna gidip üniversitelerarası iletişimi sağlıyor. İl genel kurulları da diğer illerle temasa geçiyor, böylelikle sürekli iletişim halinde olan grupların yürüttüğü süreç daha kolay ve paralel ilerleyebiliyor. Bu sistemi gördükten sonra, geçen yıl yapılan eylemlerin sürekliliğini ve etkisini anlamak daha kolaylaşıyor.

Şu günlerde, hangi fraksiyondan olursa olsun sol gençlik hareketleri birlikte mücadeleyi yeniden başlatmaya çalışıyor. Arada anlaşmazlıklar çıksa da, hem zorunluluktan, hem de kimse “meydan”ı diğerlerine bırakmak istemediğinden ortak bir noktada buluşuyorlar. Örneğin Maocular “hiçbir şey değişmedi, reform yürürlükte” diyerek geçen yıl yapılan eylemlerin başarısızlığından dem vursalar da aktif olarak hareketin içindeler. Troçkistler ise başarısızlığın söz konusu olmadığını, anlık kazançların değil, sürekliliğin önemli olduğunu öne sürerek vazgeçmeye meyledenleri yeniden mücadeleye katmaya çalışıyorlar. En kalabalık öğrenci sendikası UNEF, harekettan çekilmese de, bahsi geçen özerkliğin güzel bir şey olduğunu düşünen üyeleri yüzünden epey sıkıntı çekiyor. Şimdilik gruplararası anlaşmazlıklar gözardı edilmiş vaziyette, herkes birlikte mücadele etmenin öneminden bahsediyor. Ayrıca işçi sınıfıyla kurulacak birliğin gerekliliği dile getiriliyor.

Yakınlarda öğrenci ve öğretmen sendikaları, siyasi parti ve gruplardan oluşan bir platform tarafından ülke genelinde iki eylem çağrısı yapıldı. İlki 17 Kasım’da yapılacak üniversite eylemi. Ardından, 24 Kasım’da anaokulundan üniversiteye kadar bütün eğitim basamaklarının üyelerini kapsayacak ikinci eylem yapılacaktır. Öte yandan Avrupa’nın çeşitli ülkelerinde de benzer öğrenci eylemlerinin başlaması bekleniyor. Nitekim ekim ayının son günlerinde Avusturya’da öğrenci işgalleri yaşandı.

Kapitalizmin yapısal krizi her hayata ayrı temas ediyor, yaşamayı her geçen gün zorlaştırıyor. Krizle birlikte artan emek sömürüsü, işten çıkarma, maaşları ödememe, sigortasız çalıştırma, şiddet, ayrımcılık, kadın sömürüsü, işsizlik ve açlık toplumsal hareketlerin dünya çapında direniş geçmesine yol açtı. Fransa’da öğrenciler tarihe seyirci kalmayı reddetmiş görünüyor. Ancak alternatiflerinin ne olduğu ve bunun için hangi yolları izleyecekleri henüz tam olarak bilinmiyor. **Serra Torun**

çizim: Aydan Çelik

X - KÜTÜPHANE

- Alex Callinicos** Tarih Yapmak –Toplum Kuramında Etkinlik, Yapı ve Değişim (Doruk)
- **Alişan Çapan** Güle Güle ki Tarif Edemem (Adam)
- **Ayşe Gül Altınay - Fethiye Çetin** (der.) Torunlar (Metis)
- Cemal Bali Akal** Spinoza Günleri (Bilgi Ün.)
- ✱ **Claude Lévi-Strauss** Hüzünlü Dönenceler (YKY)
- Elsa Morante** Ve Tarih Devam Ediyor (Can)
- Etgar Keret - Samir El-Youssef** Gazze Blues (Siren)
- Haruki Murakami** Sahilde Kafka (Doğan)
- Korkut Boratav** Bir Krizin Kısa Hikâyesi (Arkadaş)
- Lale Müldür - Seyhan Özdamar** Medine ve Kavun Likörü (Artshop)
- Max Horkheimer** Alacakaranlık (Kırmızı)
- Melinee Manouchian** Bir Özgürlük Tutsağı: Manuşyan (Aras)
- Murat Menteş** Korkma Ben Varım (İletişim)
- ▲ **Ömer Özgüner** Başkasını Seviyorum (Doğan)
- Robert Musil** Üç Kadın (Helikopter)
- Sevilay Kaygalak** Kentin Mültecileri
- Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme (Dipnot)
- Slavoj Zizek** Hitchcock (Encore)
- Tarık Ali** Ayna Korkusu (Agora)
- Umberto Eco** Çirkinliğin Tarihi (Doğan)
- Yusuf Atılgan** Aylak Adam (YKY)

“Louis Bonaparte’ın 18 Brumaire’i ya da “Ekonomi-politiğin Elestrisi”nden birkaç sayfa okuyarak zihnimi açmadan, bir sosyoloji ya da etnoloji problemi ile uğraşmaya pek eender girişim. Ayrıca, önemli olan, Marx’ın tarihin şu ya da bu gelişimini doğru öngörmüş olup olması değildir. Rousseau’nun ardından Marx, nasıl fizik duyuşsal veriler üzerine kurulamıyorsa, toplumsal bilimin de olaylar düzleminde kurulamayacağını bence kesin biçimde göstermiştir. Amaç bir model kurmak, özellikleri ve laboratuvar da ne türden tepkiler gösterdiğini incelemek ve sonra bu gözlemleri, önkestirimlerden çok farklı olabilen görgül olaylara uygulamaktır. Marksizm, bir başka gerçeklik düzleminde jeoloji ve kurucusunun kendisine verdiği anlamda, psikanaliz ile aynı yoldan gitmektedir: Üçü de anlamın, bir ilişki türünü bir başka ilişki türüne indirgemek olduğunu kanıtlamaktır. Doğru gerçekliğin hiçbir zaman en kolay görünen gerçeklik olmadığını, hatta doğruluğun kendini gizleme eğiliminde varolduğunu ortaya koymaktadır. Hepsinde aynı sorun ortaya çıkmaktadır: Duyulur olanla ussal olan arasındaki ilişki.

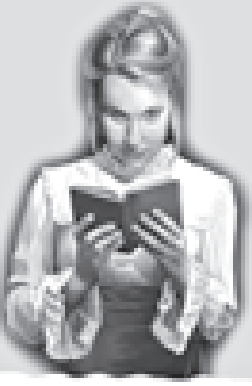
“Modern antropolojinin babası”
lâkabını hakkıyla edinen
Claude Lévi-Strauss, 30 Ekim’de,
100 yaşında dünyaya gözlerini
yumdu. Saygıyla, sevgiyle
uğurluyoruz...

Evde oturuyorduk. Anneannem o sıra İstanbul’daydı. Annem odama geldi, masamda “Anneannem” kitabını gördü. “Aa, bu bizde vardı” dedi. Anneanneme almış meğer, anneannemdeymiş. Annemin göbek ismi Nadire, anneannesinin ismi. Nefret eder bu isimden. Ona Nadire denirse tüyleri diken diken olur. “Anneannemin adı Nadire değil, Agavni’ymiş” dedi. Ben de “nasıl yani?” dedim. Oturdu, anlatmaya başladı. Anneannemin annesi Nadire ismiyle yaşamış, ama gerçek ismi bu değilmiş. Annem de meğer bu yüzden Nadire ismini sevmiyormuş. Bunları öğrenince şaşırım, “bunu bana neden söylemediniz yıllarca?” diye... 21 yaşındayım, 21 yıl boyunca bilmiyordum bunu. Ki dedem Ermenileri hiç sevmez, soyadımız tam bir Türk soyadı. Tamamen Türküz diye düşünüyordum. Hiç öyle değilmiş. Ben daha önce köklerimiz araştırma çalıştım, sordum onlara, “biz nereden geliyoruz, nereliyiz?” diye. Ama hiçbir şey söylenmiyordu. Anne tarafım da Amasyalı, baba tarafım da. Ben de soyadımızdan dolayı Türküz diye düşünüyordum. Lisede edebiyat dersinde hocam tek Türke benzeyen, kemik yapısı Türke benzeyen olarak beni örnek göstermişti. En Türk surat benim suratıymış. (gülüyor) (...) Sonra işte anneannemle konuştum; gözleri doluyor zaten anlatırken... O akşam çok şey öğrendim. Anneannem de zaten on yaşına kadar tanımış annesini. Çok erken kaybetmiş. Çok kalabalık bir aileymiş, en küçüğü benim anneannem. Kaybettikleriyle beraber beş-altı kardeşler. Anneannemin iki çocuğu olmuş, annem ve teyzem. Ailedeki tek torunum, bayağı şanslı bir çocuğum...

“Ooooo” diyor Naci abi kapının eşğinde, “yeğenim gelmiş”. Bailey’s’i görünce, “hemen içelim şunu” diyor. “Lale, herife bak, Noel baba gibi geldi” diyor. “Nobel olmasın da abi!” diyorum. Makaraları koyuyoruz. Üçümüzün arasına Bailey’s fazla dayanmıyor, viskiye dönüyoruz. Naci abi iyice kafayı bulmuş, Giresun türkileri kasetini koyuyor. Eşlik etmeye başlayınca, “ne olur abi” diyorum, “bize acımıyorsan, şu güzelim türküler acı”. Oralı bile olmuyor, kafasında çoktan Giresun’a varmış bile. Orhan Çufla, Naim Tiralı ve İdris Küçükömer Giresun’dan arkadaşları. “İdris’in evini ellerimizle yaptık” diyor, “Nuri de vardı. İdris ne yaman çocuktu, hep sefalet içinde geçti hayatı. Akıl alır şey değil o kadar parlak bir adamın o kadar sürünmesi!” Hayatımda bir kere Büyükaada iskelesinde gördüğüm İdris Küçükömer’in lacivert gözleri geliyor gözümün önüne, sivri beyaz bıyıkları. Olanca ciddiyetiyle “parasızlıktan belimizi doğrultamadık be Cevatçım” dediğini hatırlıyorum, “hâlâ sürünüyoruz”. Yıllar sonra bir öğrenci dergisini karıştırırken şu satırlara rastlıyorum: “Değerli öğrenci arkadaşlarım, bugünlerde ağzınızdan devrimci mükadele, işçi sınıfıyla dayanışma gibi laflar eksik olmuyor. Unutmayınız ki bahsettiğiniz laflar ancak sizler gerçekten öğrenci olduğunuz takdirde bir anlam ifade eder. Öğrenci olmanız içinse, gerçek bir üniversiteniz olmalıdır. Bugün üniversite diye bildiğiniz yerin aslında üniversiteyle uzaktan yakından ilişkisi yoktur. Bugün yapabileceğiniz en devrimci iş üniversitenize sahip çıkarak, onu gerçek bir halk üniversitesine dönüştürmektir. Gerisi boş laftır.”

Etap Marmara’nın Taksim’e bakan spor salonundayım, bir yıllık aboneliğin sadece on gününü kullandığım salonda. Buraya üye olmak duygusu yetiyordu. Her seferinde bulmayı becerdiğim bahanelerle kaçmıştım spora gitmekten. Aslında spor sonrası kendimi iyi hissediyordum. Önce bulduğum bütün ağırlıkları filan kaldırıyordum. Sonra bir hocadan, belli bir ritimde kırk dakika yürümem gerektiğini öğrendim. Kırk dakika hızlı tempoda, beş dakika da hafif tempoda. Tek sorun sıkılmamandı. Bir-iki defa yürürken kitap okumaya çalıştım, olmadı. Gözüm sürekli zamanı gösteren elektronik aletteydi. Zorla olmuyordu, gelenlerin çoğunun vücudu defoluydu. Salonun müdavimleri de vardı, defoluların arasında. Herkese yaramıyordu demek ki. Bir de spora başlayınca, bütün hayatını değiştirmen gerekiyordu, yeşil salataya dayanman yani. (...) Zulme dönmüştü spor bizim için. Eminim, Taksim Meydanı’nı geçenler arasında, taşak kebabı yaparak spor salonunda vakit harcayanlara bir ağız dolusu küfredenler vardı. Onların spor yaparak sağlıklı ve uzun bir ömrü düşünecek halleri yoktu. Eski Yavuz geçseydi meydana, camların arkasında zinde biçimde yürüyüş bandında gezinenlere basardı küfrü, oradan biliyorum...

Dumanı üstünde

Modernliğin yazarı

Robert Musil - **Niteliksiz Adam**
çev: Ahmet Cemal (YKY)

A İman yazar Thomas Mann, bir günlük notunda o sıralar Robert Musil'in "entelektüel romanını" okumakta olduğunu dile getirir. 20. yüzyılın en büyük romanlarından sayılan, kimilerine göre "Ulysses" ve "Kayıp Zamanın Peşinde"yle beraber anılması gereken "Niteliksiz Adam", böylelikle bir başka büyük yazarın kaleminde ilginç bir tarife kavuşur: "Entelektüel" roman. Mann bununla bir takım düşüncelerin romanı baştan sona kuşattığını ve imgelere, karakterlere ya da olaylara göre daha büyük bir ağırlığa sahip olduğunu vurgulamak ister gibidir. Gerçekten, "Niteliksiz Adam"ın ilk birkaç sayfasını okumak bu romanın başrolünde insanların değil, fikirlerin bulunduğu hissini uyandırabilir bizde. Ancak burada fikirlerin nasıl işe koşulduğu ve hangi "romansal" etkilere hizmet ettiğini görmek büyük önem taşır. "Niteliksiz Adam"da fikirlerin merkezde olması, yazarın bu romanı kendi fikriyatını aktarmak üzere yazdığı, karakterlerin de bu fikirlerin "temsilcisi" olarak orada bulunduğu anlamına gelmez. İşin doğrusu, böyleli fikriyat

romanlarına genelde "entelektüel" değil, basitçe "kötü" ya da "acemice" sıfatları yakıştırılır. Böyle eserlerde kendi düşünsel konumlarına dair neredeyse insanüstü bir bilinçle donatılmış temsili karakterler, büyük bir tutarlılıkla yazarın iletmek istediği şu veya bu fikri dillendirmek üzere bir araya gelirler. Ancak "Niteliksiz Adam"da olup biten bambaşka bir şeydir. Romanın ana örgüsünü oluşturan fikirler hiçbir şekilde egemen bir "fikriyat"ın unsurlarına indirgenemez. Bu fikirler çok daha dinamik ve canlıdır, zira her şeyden önce şu veya bu kişinin şu veya bu verili durumdaki mücadelesini yansıtır. Böyle bakıldığında, "Niteliksiz Adam"da fikirlerin ön planda olduğu, olayların ise onlara vesile olmak üzere kurgulandığı kesinlikle söylenemez. Hatta bu romanda fikirlerle olaylar arasında net bir ayrım yapmak dahi zordur. Zira "Niteliksiz Adam"da her fikir aynı zamanda bir olaydır.

Roman, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce, Robert Musil'in memleketi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda (karmaşık yönetim sistemi nedeniyle Musil'in "İmpkralya" adını verdiği ülkede) geçer. Romanın (daha doğrusu, romanın şu ana kadar Türkçede yayınlanmış olan ilk iki cildinin) ana gövdesini, derin siyasî ve toplumsal boyutlara sahip bir mesele oluşturur: İmparator Franz Ferdinand'ın tahta çıkışının 70. yıldönümü için kapsamlı bir kutlama gerçekleştirilecektir. Viyana sosyetesinin gözdelelerinden Diotima'nın evi, toplumun önde gelen simalarının kutlamalara ilişkin fikir alışverişi yaptıkları toplantılara sahne olur: Romana adını veren "niteliksiz adam" Ulrich başta olmak üzere, Alman entelektüel işadamı Arnheim, muhafazakâr asilzade Kont Leinsdorf ve general Stumm von Bord-

wehr gibi çok sayıda seçkin insan bu toplantılarda bir araya gelir ve fikirlerini ortaya dökerler. Ancak tartışmaların kapsamı elbette ki kutlama etkinliklerine dair fikir alışverişinin ötesine geçer. Hem bu toplantılara katılanlar, hem de romanın diğer temel karakterleri (Ulrich'in metresi Bonadea, Nietzsche düşkünü Clarisse ile kocası Walter, hatta hapiste idam edilmeyi bekleyen katil Moosbrugger) el yordamıyla yaşadıkları zamanı anlamlandırmaya ve bu yolla hayatta kalmaya çalışırlar. Bir bakıma, romanın merkezinde Foucault'nun büyük felsefi önem atfettiği şu ele avuca sığmaz soru vardır: "Şimdi nedir?" Başta Ulrich olmak üzere tüm karakterler yoğun bir ironinin gölgesi altında bu sorunun ve bundan türeyen binlerce başka sorunun cevabını bulmaya çalışırlar. Düşünceler birbiriyle çatışıp dağılır, dallara ayrılıp yeniden birleşir, çıkmaz sokaklara girip geri döner.

Belki de "Niteliksiz Adam"da asolan karakterlerin ne düşündüğü değil, nasıl olup da bu düşüncelere kapılıp gittikleridir. Onların yaşadığı "şimdi" -ki genellikle "modernite" adıyla anılagelmiştir- onları belki de örneğine zor rastlanacak türden bir düşünce anaforuna çekivermiştir. Niteliksiz adam Ulrich ve diğerleri hayatı sil baştan anlamlandırmaya çabalamakta, bu yolla "nitelikli" adamlar ve kadınlar olarak yaşamayı ummaktadırlar. İşte bütün bu düşünce olayları, bu çabanın ürünü olarak ortaya çıkar. Robert Musil'in "fikriyatı" diye bir şey varsa eğer, onu tek tek kahramanların düşüncelerinde değil, bütün bu düşünce macerasının kendisinde aramak gerekir. İşte bu nedenle Robert Musil sadece modern bir romancı değil, belki de diğer tüm yazarlardan farklı bir anlamda "modernliğin yazarı"dır.

- Kerem Eksen

Kurtarıcı öyküler

Nadine Gordimer (der.) - **Dile Kolay**
-Oyunlar / Masallar (Pan)

Bugüne dek pek çok dilde basılan "Dile Kolay" (Telling Tales) nihayet Türkçeye de kazandırıldı. Apartheid karşıtı mücadelede çok etkin olan, son zamanlarda özellikle Afrika'yı kırıp geçiren AIDS'le mücadeleye kendini adan, 1991'de Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülen romancı ve hikâyeci Nadine Gordimer'in girişimiyle hazırlanan ve onun eliyle derlenen hikâyelerden oluşan kitaptan sağlanan gelir, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de AIDS'le Savaşım Derneği'ne ve çeşitli etkinliklere aktarılacak. Kitabın Türkçesini Beril Eyüboğlu hazırlamış, Kitap Çevirmenleri Meslek Birliği'ne bağlı çevirmenler de her bir hikâyeye el atmış. Kimler yok ki derlemeye katkıda bulunanlar arasında: Artık aramızda olmayan Susan Sontag, Arthur Miller, Es'kia Mphahlele ve John Updike başta, Woody Allen'dan Margaret Atwood'a, Günter Grass'tan Amos Oz'a, Hanif Kureishi'den Michel Tournier'ye, Marquez'den Saramago'ya tam yirmi usta, yirmi usta işi hikâye. Güzel okuma, faydalı hediye... - M.E.

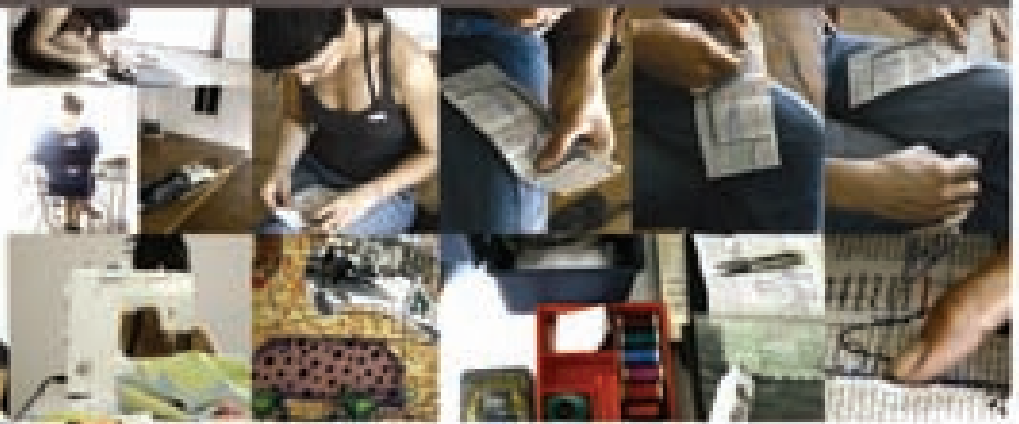
Fesuphanallah!

İllallah! -Ajanda 2010 (Metis)

Çoktan klasikleşmiş bulunan Metis ajandalarının 2010 mahsulü, kabaca, din işlerine ayrılmış, "kendisine dinsel kimlik dayatılmasından illallah diyenlere" sunulmuş. Bol miktarda alıntıyla, inanma ve inanmama hakkına yönelik tecavüzlerin yüzyıllara yayılan dökümüyle Metis Ajanda'ya yazıp çizmeye kıyamazsanız, bizim gibi iki tane alınız...

panzehir
deniz@kulaktelefonu.com

^aSegment numbers: 1000000-1000000000, 1000000000-10000000000.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

BİENALİN FİKİR BABALARINDAN BRIAN HOLMES'LA SANAT VE MUHALEFET ÜZERİNE

Yönetici sınıfın şebekesi

11. İstanbul Bienali, 9 Kasım itibariyle bir ibret vesikası olarak tarihteki yerini aldı. Dikkatli okurlar hatırlar, “Kapitalizm Neyle Yaşar?” kapaklı eylül sayımızdaki söyleşide, bienalin küratörleri esin kaynaklarının sanat teorisyeni Brian Holmes olduğunu söylüyordu. İşte o Brian Holmes, geçtiğimiz günlerde, yeni kitabı “Aşırı Kodlamadan Kaçış: Denetim Toplumunda Aktivist Sanat”ı başlık yapan bir panele katılmak üzere WHW’nin davetlisi olarak İstanbul’daydı. Merak ettik, Holmes bir bakıma fikir babası olduğu bienal hakkında ne düşünüyordu? Bu, sadece bu bienale dair bir merak değildi, eylül sayımızda WHW üyeleriyle yaptığımız söyleşinin açılış sorusu, “Sanat neyle yaşar?”a ve Holmes’un bu konuda yazıp çizdiklerine dairdi aynı zamanda...

“DIY Geopolitics” (Do It Yourself / Kendi Göbeğini Kendin Kes Jeopolitiği) adlı kitabınızda, “kurumsal sanat ortamının dışındaki toplumsal ağlar içinde serpilecek kolektif estetik pratiklerin, yeni dünya haritasını hem anlamak, hem de değiştirmek isteyen iki yönlü arzunun ana istikametlerinden olabileceğini” söylüyorsunuz. Bunu da “DIY jeopolitiği” olarak tanımlıyorsunuz. Ancak, 1990’lardan beri DIY pratiğini sürdürenler hep şuna tanık oluyor: Tam da otonom bir ağ ve alan kurulduğu anda, hızla normalize olup kurumsallaşma tehlikesi beliriyor. Otonom, kolektif sanatsal etkinlikler, piyasa - kurumsal yapılar - devlet girdabına kapılmadan varoluşlarını nasıl sürdürebilir?

Brian Holmes: Alıntı yaptığınız metin, hareketli toplumsal ağlar döneminin sonunda, 2003 civarında, karşı küreselleşme hareketinin tepe noktasında hissettiğimiz coşkuyu özetlemek için yazıldı. O dönemde birçok önemli deneyim yaşanmıştı, ben de bunların bazılarını “Unleashing The Collective Phantoms” (Müşterek Hayaletleri Salıvermek, 2007) adlı kitapta toplanan makalelerde ve daha yakın tarihli “DIY Geopolitics” isimli kitabımda kayda geçirmeye çalıştım. Tabii bunu, eylemciliğin oportünist taklitlerinden geçilmeyen sanat ortamlarında ve müzelerde yapamazsınız. Öte yandan, örneğin, 1990’lar boyunca sanatı ve muhalif eylemciliği bir araya getiren, İngiltere’den dünyaya yayılan Reclaim The Streets (Sokakları Geri Alalım) adlı sokak işgal gruplarının örgütleyicilerinden biri olan John Jordan’a bakalım. Jordan, bir yandan “sanatçı” kimliğine bürünüp ders vermeye ve sergiler yapmaya soyunuyor, diğer yandan da CIRCA (Gizli İhtilalci Asi Palyaço Ordusu) gibi virütik ve kalabalık protestolarla yeni estetik teknikler yaratmayı sürdürüyor. Alex Foti gibi aslen sanatçı olmayan birinin de, Avrupa çapında 500 bin güvencesiz hizmet sektörü işçisini bir araya getiren

İstanbul Bienali serüveninden mahcubiyet duyuyorum. Bizim dışımızdaki güçler tarafından belirlenen ve Koç Grubu tarafından eklenen ulusalcı-faşist unsurlarla şekillenen çerçevesi katıksız bir neoliberalizmden başka bir şey değil.

İstanbul Bienali serüveninden mahcubiyet duyuyorum. Bizim dışımızdaki güçler tarafından belirlenen ve Koç Grubu tarafından eklenen ulusalcı-faşist unsurlarla şekillenen çerçevesi katıksız bir neoliberalizmden başka bir şey değil.

Brian Holmes

EuroMayday hareketinde benzer bir etkisi olmuştu. Yani sanatmış, değilmiş, kimin umurunda? Mühim olan şu: Daha önceki buluşlar formatlanmış, amacından saptırılmış ve aşırı kodlanmış olarak geri döndüğünde, yeni deneylere girişmek. Yeni kitabım “Aşırı Kodlamadan Kaçış”ta bunu anlatıyorum. Asla eski hamura takılı kalamazsın, sistem onu elinden alır. Yine de, sanat ortamının radikal ve sofistike estetik pratikler ve kuramlar geliştirmek için elverişli bir alan olduğunu düşünüyorum. Yayınlarıma ücretsiz ulaşıyor, kolektif çalışmalarda yer alıyorum, protestolara katılıyorum ve elimden geldiğince düzeni hurpalamaya çalışıyorum.

Makalelerinizde, kitaplarınızda otonomi meselesine, kolektif sanat pratiklerine odaklanıyorsunuz. Bir sanat eleştirmeni olarak pozisyonunuzu nasıl tarif ediyorsunuz?

Eleştirmenliğe, 1994’te, küreselleşmenin en güncel Marksist yorumlarını irdelediğimiz ve neoliberal yeniden yapılanma sürecindeki krizleri, işgücü kaybını, açgözlü şirketleri ve küresel oligopolleri tartışmak için toplumun her kesiminden insanları çağırdığımız Beaux-Arts’da (Paris Güzel Sanatlar Fakültesi) Jean-François Chevrier tarafından düzenlenen kamuya açık seminerlere katılarak başladım. 1995’te ‘68 Mayıs’ından beri gerçekleşen en uzun ve geniş katılımlı grevlerle Fransa’da kriz iyice su yüzüne çıktı. Yani eğilimin bir nebze önünde gidiyorduk, çalışmamız doğrudan gündemle alakalıydı. Beaux-Arts’daki seminerler, 20. yüzyılın ikinci yarısına dair retrospektif bir bakış sunan 10. Documenta sergisinin kitabıyla sonuçlandı. David Harvey’le yaptığım uzun bir söyleşinin de yer aldığı o kitap iktisada özel bir vurgu yapıyordu. O çalışmanın sanatın toplumsal dönüşümlerle ilgili birçok araştırmayla melezleşmesinin önünü açtığını söylebilirim. Beaux-Arts döneminde, Paris’in kızıl banliyölerinden Ivry-sur-Seine’de yer alan komünist grafik sanatlar grubu Ne Pas Plier’ye dahil oldum. Ne Pas Plier’de aktivist sanatçıların yanı sıra sosyologlar, işsizler ve Ivry mahallesinin sakinleri de vardı. Ne Pas Plier, 2001’deki Amerika zirvesine giden süreçte çok etkili müdahaleler gerçekleştirdi. Beaux-Arts da, Ne Pas Plier de otonom pratiklerdi. Ancak ikisinde de hem sanat dünyası, hem de komünist ideoloji açısından otonominin bir sınırı vardı. Documenta’dan hemen sonra Beaux-Arts’ı bıraktım. Ardından, 2001’de, Ne Pas Plier’den ayrıldım. 2005’ten beri New Yorklu sanatçı kolektifi 16 Beaver’la beraberim. “Continental Drift” (Kıtasal Cereyan) başlıklı bir faaliyet yürütüyoruz. Continental Drift, 1990’larda Beaux-Arts’da geliştirilen özgürlükçü modeli olarak, onu daha katılımcı, kente açık, sanat-aktivizm-sosyal kurama odaklanmış, eleştirel ve muhalif, tüm hiyerarşik saçmalıkların dışında ve alenirli kurumsal basamaklardan muaf bir hale dönüştürüyor.

Fransız kuramcı Jacques Rancière, sa-

NÜKLEERLE YAŞAMAYA HAZIR MISINIZ?

Nükleer santreller, teknolojisi eskimiş, tehlikeli kontrolsüz enerji kaynaklarıdır. Bugün tüm gelişmiş ülkeler, nükleer santrellerden bir bir kurtulmaya çalışıyor. Peki ya biz ne yapıyoruz? Çocuklarımızın geleceğini hiçe sayarak, nükleer enerjiye yatırım yapıyoruz. Artık yeter! Gelin, bunu durduralım. Siz de I LOVE NUCLEAR kampanyasına imza atın, 1 milyon nükleer karşıtı insan, gücümüzü birleştirelim, sesimizi duyuralım.

I ♥
NUCLEAR

GREENPEACE

www.ilovvenuclear.org

natsal faaliyetin doğası gereği aynı zamanda politik bir faaliyet olduğunu öne sürüyor. Siz de, Claire Pentecost'la birlikte yazdığınız "The Politics of Perception'da (Algının Siyaseti) sanata Rancière tarzı bir rol biçiyorsunuz.

Haklısınız, o yazıda Merleau-Ponty'den Castoriadis'e uzanan, sanatın siyasetten ayrı olmadığı bir çizginin izlerini sürdük. "Algının Siyaseti"nde ötekileşmenin uyandırdığı tepkiyle, yarattığı tesirle ilgileniyoruz. Bu tesir sadece sokağı ateşe verip ortalığı altüst etmekten ibaret değil. Daha uzun vadeli, gündelik hayatı dönüştürmeyi hedefleyen projeler geliştirilebilir –özellikle de gündelik hayatın feministlerin vurguladığı veçhelerine daha fazla ilgi, alâka gösteren projeler. Bu projeler, bilgi ve hissiyat boyutlarının fiiliyat ve işbirliği boyutlarıyla buluştuğu projeler olmalı. Son zamanlarda dikkat çekici sanatsal işlerin çoğu siyaset, coğrafya ve sosyolojiyle ilgili olanlar. Bu da önemli ve memnuniyet verici bir şey. Ancak bu durum sanat meselesinin tam merkezinde koca bir delik bırakıyor. Sorun şu: Hissiyatımızı ifade etmek için bir dile sahip değiliz. Dolayısıyla o dili yaratmak zorundayız.

"Algının Siyaseti" 11. İstanbul Bienali'nin küratörlüğünü yapan WHW kolektifinin temel referanslarından. İstanbul Bienali'nin çerçevesini ve içeriğini nasıl buluyorsunuz?

İstanbul Bienali serüveninden ötürü mahcubiyet duyuyorum. Aslında bu tür tavizler vermeye alışık değilim. Yine de, 11. İstanbul Bienali'nin içeriği ve eğilimi, geçmişteki bienallere kıyasla büyük bir ilerlemeydi. Ne var ki, bizim dışımızdaki güçler tarafından belirlenen ve Koç Grubu tarafından eklenen ulusalcı-faşist unsurlarla şekillenen çerçevesi katıksız bir neoliberalizmdi. Aşağı yukarı aynı şeyleri Avrupa'nın en önemli sergilerinden olan Documenta 10 ve 11 için de söyleyebiliriz. Ancak aradaki büyük farklılık –İstanbullulara şapka çıkarmak lâzım– İstanbul'da ciddi protestoların yükselmesi idi.

Güncel sanat pratiklerinin önemli rol oynadığı 1960'lardaki ve 1990'lardaki kentsel muhalif hareketler arasındaki farklılıkları nasıl yorumluyorsunuz?

Birkaç nesildir kamusal tahayyülde bu pratiklere daha fazla yer açıldı. Aynı zamanda, neoliberal saldırının kamusal hizmetleri felç etmesiyle mebzul miktarda terkedilmiş alan ortaya çıktı. Ancak giderek artan polis şiddeti ve güvenlik endişesi bütün enformel pratiklere ket vuruyor. Öte yandan, söz konusu dönemler arasında önemli bir fark var: 1970'lerden itibaren, cafacalı kuramsal modellere yönelmek yerine, toplumsal muhalefetin nabzının attığı kentsel alanlarda faaliyet göstermeyi tercih edenlerin, burjuva yüksek sanattan ve mimarlık çevrelerinden uzaklaşma mecburiyeti doğdu. Olumlu bir örnek olarak, mimarî söylemde marjinal kalmasına rağmen şehirde ciddi bir mevcudiyeti bulunan ve Avrupa'da eylemciler arasında bir iletişim

ağını da tetikleyen, Doina Petrescu ve Constantin Petcou'nun kurduğu Atelier d'Architecture Autogérée'yi (Özyönetimli Mimarlık Stüdyosu) sayabiliriz. Paris'in kentsel boşluklarında hayata geçirdikleri deneyler çok önemliydi. 2001'deki Ecobox projesi, Paris'in bir mahallesinde, mahalle sakinleriyle birlikte, boş bir arazinin işgal edilip müşterek gündelik faaliyetler için ekolojik bir ortak alana dönüştürülmesiydi. Öte yandan, 1960'lara duyulan aşırı nostalji de mide bulandırıcı. Şık takım elbiseli bir takım mimarlar ve akademideki sahte sityasyonist kent bilimcileri, cesa-retlerini ve hayal güçlerini kaybettikleri için modeller kurmaya takılı kalıp eski günleri hasretle yadediyorlar.

Günümüz sanatçıları alternatif yayın-

'90'ların devrimci web girişimleri, kitle yanılısamasının yeni bir türü olan Facebook'a dönüştü. İnsanları gerçekten öfkeliendirecek araştırmalar gerekiyor. Ağ toplumunu artık anlıyoruz. Sıra yönetici sınıfın şebekesine saldırmaya geldi.

lar hazırlayarak, kartografler yaparak, daha çok araştırmacı ya da aktivist gibi davranıyor. Bu, geçen yüzyılın modern sanatçı imgesinden biraz farklı. Bu tür pratikler, neoliberal ideoloji tarafından kolaylıkla asimile edilme tehlikesine açık değil mi?

Kartografiye ve haritalara duyulan tüm heyecan, internetle ortaya çıkan yeni topolojilerle ve mimariden esinlenen bağlama dayalı araştırma modeliyle yakından ilgili. 1989 sonrasında toplumsal değişim o kadar hız kazandı ki, bunlar yeni dünyada yön tayin edilememiz için gerekli bir araçtı. Favorilerim arasında bulunan Bureau d'Etudes ile beraber bir sürü kartografi hazırla-

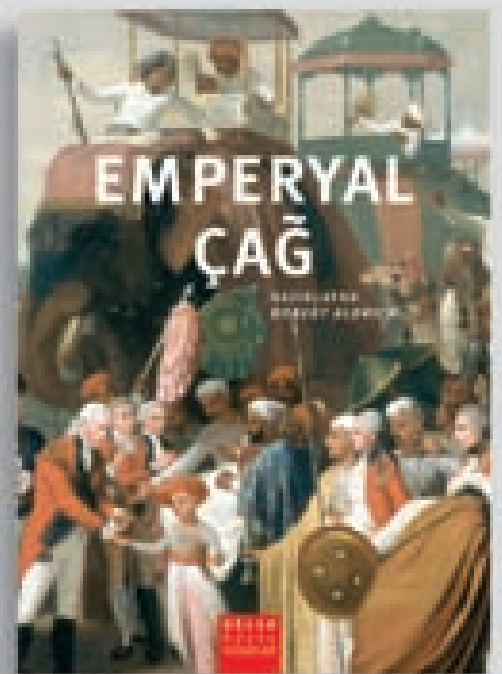
John Jordan'ın fikir babası olduğu Gizli İhtilalci Asi Palyaço Ordusu polisle yüzleşmekten çekinmiyor. İngiltere'deki doğrudan eylem örgütlerinde yer alan Jordan, 2001 krizi sırasında Arjantin'deki fabrika işgallerini konu olan "The Take" belgeselini Naomi Klein'la birlikte çekti.

yıp gösterilerde dağıttık. Bureau d'Etudes, 1998'de Léonore Bonaccini ve Xavier Fourt tarafından kurulan bir medya kolektifi. İnternet için düşünülmüş karmaşık grafik tablolar kullanarak finans ve dünya yönetişiminin gizli küresel yapılarını ortaya çıkarıyorlar. Sonra yinelenen bu yapı ve bağlantıları bilimsel ve bilişsel bir hassasiyetle kartograflere döküyorlar. Birkaç yıl önce, İsrail yerleşimlerinin yarattığı egemenlik alanlarının topografyasını üreterek, İsrail mimarî - kent modelini ortaya çıkaran mimar Eyal Weizman ile beraber kartografi alanında bir kilometre taşı olan "Territories" (Bölgeler) sergisini yaptılar. Yine de diyagram üretme ve haritalandırma faaliyetine fazla saygınlık atfedildiğini göz önünde bulunduramamız lâzım. Coğrafya, bu yeni sanat/araştırma modasına hemen kanca-yı taktı. Bütün bu yeni çıkan toplumsal-ağlar grafiklerini düşününce, şirketlerin bu yöntemi çok kolay asimile edebileceğini görüyorsunuz. 1990'ların devrimci web girişimleri, kitle yanılısamasının yeni bir türü olan Facebook'a dönüştü. Bu yüzden sistemi gerçekten öfkeliendirecek potansiyele sahip sınıfsal meselelere, başta güvencesizleşme politikalarına dair araştırmalara yönelmek gerekiyor. Ağ toplumunu artık anlıyoruz. Şimdi sıra yönetici sınıfın şebekesine saldırmaya geldi.

Nasıl bir eylem planı öneriyorsunuz?

Kişisel anlamda cevabım net. Bundan böyle, neoliberal toplumun anahtar kurumlarından biri olan üniversiteler içinde daha radikal eleştirel ve kurucu sol pratikler için yer açılmasına katkıda bulunmak istiyorum. Claire Pentecost'la birlikte "Disiplinlerdışı Soruşturmalar" (Extradisciplinary Investigations) dediğimiz bir program taslağı hazırladık. Fikir şu: Kendi bilim dalının dışında bir alanla, sadece kuramsal olarak değil, iktidarın bir vektörü olarak irtibata geçmek. Yani, bir akademisyen başka bir bilim dalına girerek o dalı eleştiriyor, hatta yarattığı etkilere müdahale ediyor, sonra da bu deneyimi, kendi dalını dönüştürmek için kullanıyor. Yakında bu amaçla Northern Illinois Üniversitesi'nden bazı bölümlerle bir araya geleceğiz. 2002'de yazdığım "Esnek Kişilik" adlı metinde dile getirdiğim ve bir tür "Truva atı" olarak düşündüğüm, bir anlamda Troçkist "antrizm"e denk gelen bir strateji izliyorum. Troçkist entelektüeller kim olduklarını açık etmeden bir kuruma yerleşip orayı ele geçirmeye çalışırlar. "Esnek Kişilik", Frankfurt Okulu'nun argümanlarını ve tonunu benimseyen bir metin. Akademide en üst düzeyde meşruiyete sahip Frankfurt Okulu'nun –mütevahip, beyaz, erkek teorisyenler– mirasını devralıp bilgiyi, bilginin iktidarını, ekonomisini eleştirmeyi ve Habermas'ın "iletişimsel eylemcilik" kavramını pratiğe dökmeyi öneriyor. Çünkü bir devrime ihtiyacımız var ve bunun için gerekli olan devrimci analiz ve praksisten yoksunuz.

Bu Sonbahar Oğlak'ta...

Bütün seçkin kitapçılarda ve Zambak sokak 21 Beyoğlu adresinde.

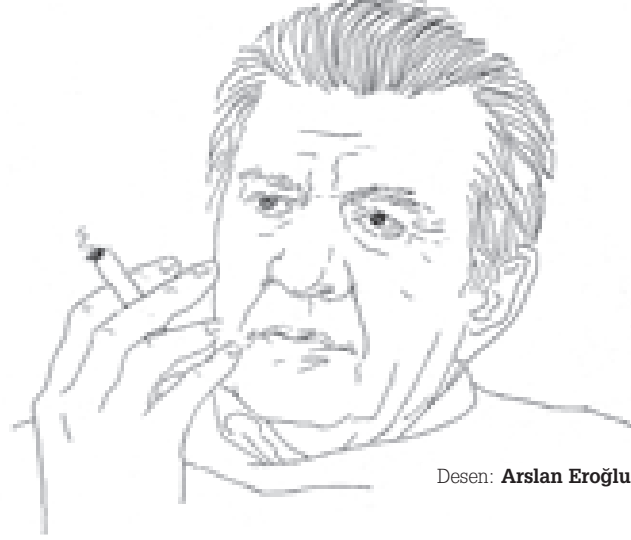

Omuzunda meleklerle

Basın-yayın âleminde çalışan pek çok insana, birçok akademisyene, Express'in de üç kuşağına hocalık yapmış olan Ünsal Oskay'ı yitirdik. Hep denildiği gibi Türkiye'de iletişim bilimlerinin babası, siyaset biliminin vicdanıydı. Acımız büyük...

Lou Reed'in Delmore Schwartz ve Andy Warhol'u anarak yaptığı güzel bir tarif var: "İnsanı büyük bir hoca yapan şey, tutku ve bu tutkuyu iletebilmek, paylaşabilmek kabiliyetidir. Öğrenciyken insanı geliştiren, ilham veren şey budur." Ünsal Hoca'nın bunca sevgiye mazhar olmasına ve derslerinin daha yaşarken efsaneleşmesine sebep tam da böyle bir şeydi. Tutkuyla anlatır, tutkuyu vazederdi. Bazen kendini kaybederdi, ya da siz öyle sanırdınız, tarihin ve teorinin bir takım dehlizlerinde yolunuzu bulamayacağınızdan korkardınız, yahut Veblen'den laf nasıl Hülya Avşar'ın bacaklarına geldi diye şaşırıp kalırdınız. Sonra o bacakların gölgesinde arzularımız, ilişki biçimlerimiz, ihtiyaçlarımız, kaygılarımız, bütün bir hayatımız Marx'a bağlanınca, şaşırıp hayran olurdunuz, dersten de sarhoş gibi çıkarırdınız. Büyük teorilerden bir senfoni hazırlar, küçük gündelik şeyleri dahi bir tarihsellik içinde görmeyi bilirdi Ünsal Hoca. Bugünün kitle kültürünü anlamak için sabanın icadına kadar gider, toplumsal işbölümünün ve hiyerarşinin nasıl oluştuğunu, insanla insanın efendi / köle ilişkisinin nasıl boyut değiştirerek sürdüğünü bu tarihsellik içinde göstermeye çalışırdı. Osmanlıcaya, öztürkçeye yabancı kelimeleri de karıştırarak kurduğu upuzun cümleleri hayli uğraştırırdı; çevirileriyle nasıl boğuştuğunu siz de boğuşarak anlardınız, o kendi yazısına, çevirdiği isimlere nasıl saygı duyarsa siz de onun emeğine öyle saygı duyardınız. Baudelaire için kurduğu şu uzun soru, belki kendisi için de geçerliydi: "Ölümüne kadar çözümleyemediği sorunu kendinden sonrakilere bırakmıştır. Bu sorun şudur: Eğer insan'ın kendi yaşamını kendisince idraki, yaşanan toplum insanların *egemen insan* ve *bağımlı insan* kategorileri biçiminde karşılıklı varlıkları birbirlerine bağlı bir ikileşme biçimi içinde tutulmalarını gerektirdiği için olanaksız, insan'ın kendisinin dışında tek bir ikinci insan ile bile iletişim kurabilmesi toplumun ona dışından empoze ettiği bu egemen ve bağımlı insan ilişkilerinin yarattığı iletişim blokajları yüzünden çok zor ise, insan'ın tüm insanların da özgürleşmesiyle gerçekleştirilebilecek olan özgürleşmesi için ne yapmak gerekmektedir?"

Bütün hayatı bu soruya cevap aramakla, insanın nasıl kendi hayatının öznesi olabileceğine dair kafa yormakla geçti. Zaman zaman hayal kırıklığıyla iyi bir insan olamadığını söylese de, tesellimiz kendi hayatının öznesi olmayı başaramadığını görmemiz, yaşama çabasını ve sevincini de miras bırakabilmesi...

Desen: Arslan Eroğlu

"Uzun süreceğe benzeyen zor dönemlerde iyimserliğin yolu, yaşanan hayatın 'sahih' halini görebilmekten geçiyor. Marx'ın yaptığı güzel bir alıntıyı yineleyeyim: *Corruptio optimi pessima*. Türkçesi, 'aldatıcı, iğva edici iyimserlik gerçek kötümserliktir'..."

Moby Dick'ten Unabomber'e

Herman Melville'in "Moby Dick"ini çok sever, "hür düşünebilmek için köle ayaklarının çiğnediği kuzey yarıküresinin gökkubbesinden uzaklaşıp yaşanan dünyaya uzaklardan bakmak gerekir" diyerek bu anıt romana sık sık gönderme yapar, düşüncesini böyle bir uzaklıktan kurmaya çalışırdı. Ama "Voltaire'ci bir tepeden bakma yerine herkesle birlikte düşünmeye, hayatı herkesle birlikte değerlendirmeye çalışan Rousseau'cu bir yaklaşımı" esas bellemişti. Toplumun en alt katmanlarıyla –belki esnaf lokantaları, seyyar pilavcılar, çayhaneler dışında– ortak zevki yoktu pek, ama bir toplumsal olayı kurcalarken onların cephesinden bakmayı hiç ihmal etmedi. '70'lerde Ankara SBF'de derslerine giren büyüklerimiz, hep sağdan soldan duydukları Marx'ı, birinci sınıfta karşılarında ders kitabı olarak gördüklerinde nasıl şaşırdıklarını anlatıyorlar. Dekanlığını yaparken Nişantaşı'ndaki değerli arazisinin Koç'a satılmasına ayak diremesi gibi sebeplerle uzaklaştığı Marmara İletişim'den sonra gittiği Beykent Üniversitesi'nde bir öğrencinin kalkıp "hocam, bu Marks, Marks & Spencer'ın Marks'ı mı" dediğini daha gençler anlatıyor.

"İletişim fakültelerinde mesleğe düşman yetiştiriyorlar" derken Ertuğrul Özkök, biraz da onu kast ediyordu. Ünsal Hoca'ysa sık sık "biz size yarın öbür gün gireceğiniz bataklıkta insanlığınızı kaybetmeden nasıl ayakta kalabileceğinizi öğretiyoruz" derdi. Ve o öğrencilerle derslikte sigara yakar, sonra yemekhaneyle onlarla beraber sıraya girer, öne geç-

meyi de kabul etmezdi. "Unabomber"ın manifestosuna merak salışı da o zamanlardaydı galiba, '90'ların sonlarında.

Corruptio optimi pessima

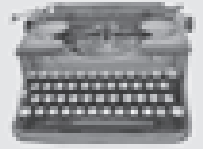
Sevdiği kadınların, teknesiyle açılıp çırılçıplak güneşe yattığı anların dışında, hayatının en özlemle andığı dönemi de kendi üniversite öğrenciliği idi. Adapazarlı bir ailenin oğlu, baba matematikçi. Urfa'da doğuyor, sonra Aydın, derken Balıkesir'de yatılı lise. Milliyetçi romanlarla, Doğan Kardeş'lerle başlayan okuma merakı İstrati'lere, Dostoyevski'lere dönecek, ama asıl dönüm noktası Mülkiye. Daha doğrusu, Cemal Süreya, Ece Ayhan, Ercüment Genç, Ergin Günce gibi isimlerin oluşturduğu bir küçük çevre, bir kantin hayatı, şiir, klasik müzik konserleri, Marx'larla tanışma, Pazar Postası'nda ilk yazılarının yayınlanması... Kısa bir gazetecilik dönemi de var (çiçeği burnunda başbakan Demirel'in peşinden koşturmuş), ama allahtan ABD'de bursla geçirdiği bir sene memlekete iletişim bilimlerini bütün kuramsal ağırlığıyla getirmesini de sağlamış. O zamana kadar ancak Marcuse'le yarım yamalak bilinen Frankfurt Okulu'nu Türkiye'nin sol ufkuna kazandırışı daha sonraları...

1982'de yayınlanan "Müzik ve Yabancılaşma"nın önsözünde Murat Belge şöyle yazmış: "Sanki Adorno Ünsal Oskay'ın sol omzunda oturan kötümserlik meleği, Benjamin de sağ omzundaki iyimserlik meleği. Kendine özgü dürüstlüğü ve içtenliğiyle çağdaş dünyayla hesaplaşırken, bir yandan Benjamin ve Adorno ile de hesaplaşıyor, onların ters düşen tutumlarını bağdaştıran bir sentez kurmaya çalışıyor. Zamanını kestirmek kolay değil ama, Ünsal Oskay'ın böyle bir senteze varacağına ve o sentezin hepimiz için önem taşıyacağına inanandanım ben..."

Yıllar sonra Ünsal Oskay da, "Yıkamak İstemeyen Çocuklar Olalım" derlemesinin önsözünü şu cümlelerle bitiriyordu: "Yazdıklarımnda 'kötümserliğin' ağır bastığını sanmıyorum. Uzun süreceğe benzeyen zor dönemlerde iyimserliğin yolu, yaşanan hayatın 'sahih' halini görebilmekten geçiyor. Marx'ın yaptığı güzel bir alıntıyı yineleyeyim: *Corruptio optimi pessima*. Türkçesi, 'aldatıcı, iğva edici iyimserlik gerçek kötümserliktir'..."

Mülkiye kantininde geçen günlerinden elli yıl sonra Türkiye'nin dönüşümünü kederle izlerken de, hep maruz kaldığı popüler kültür sorularını cevaplarlarken de, zamanımızın ürünlerinde, ilişkilerinde ve en önemlisi, düşlerinde bir direniş çekirdeği, "insanın prehistoryası"na –efendiliğin de, köleliğin de olmadığı zamanlara– dair bir özlem, bir hatırlayış aramaktan vazgeçmedi. Barthes usulü kurduğu "mitolojik" denemelerinde de, kallavî tezlerinde de "şen bilim" çitasını, Huizinga'yen oyunculuğunu kurdu. Nur içinde yatsın –"gelişme" tarafından hiç hazzetmediği, ama "özgürleşme" açısından sıkı sıkıya tutunduğu Aydınlanma nurunun içinde... Kadehlerimizi Ünsal Hoca'ya kaldırıyoruz...

Merve Erol

ÇİN HALK CUMHURİYETİ 60 YAŞINDA

Maocu olunca dönek olmak şart mı?

Pink Floyd'un "Watching TV" şarkısında Roger Waters, Tien An Men Meydanı'nda güvenlik kuvvetleri tarafından vurularak öldürülen genç bir kızın ağıtını yakarken, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluş öyküsünü anlatır ve Mao'ya gönderme yapar. 1949 öncesinde diktatör Çan Kay Şek'in halka ateş açtığını söyler ve "düşünebiliyor musunuz, kalabalığa hedef alarak ateş ettiler" der. Tıpkı Tien An Men meydanında olduğu gibi... Bu aralar Çin Halk Cumhuriyeti'nin 60. yıldönümü nedeniyle özellikle Batı basınında dizi yazılar, incelemeler çıkıyor, çok sayıda kitap yayınlanıyor. Biz de bizim eski Maoculara bakalım...

Simdi biraz içeriden konuşmak durumundayım, ama günah çıkarma seansı değil. Maoculuk ya da resmî adıyla Marksizm-Leninizm-Mao Zedung Düşüncesi, '60'lardan itibaren birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de karşılığını buldu. Türkiye'nin de o zamanlar hem siyasî topografya açısından hem de ruhen köylü olması, bazı solcuların Mao'yu kolay benimsemesini sağladı. Mao'nun bir başka meziyeti de, Sovyetler Birliği'ne (resmî adıyla revizyonizme ya da Sovyet sosyal-emperyalizmine) karşı olmasıydı. Bu memlekette komünizm Rus ajanlığıyla özdeşleştirildiği için, Sovyet karşıtı bir Marksizm popüler taban bulabilirdi.

Charles Bettelheim, "SSCB'de Sınıf Savaşları" başlıklı üç ciltlik (1917-23, 1923-30 ve 1930-41) şaheserinde revizyonizmin ekonomik politikasını ve burjuvazinin yeniden doğumunu Marksist bir bakışla tahlil ediyor, aynı yöntem bugün Çin için de uygulanabilir.

Maoculuğun bir ihtilâl ve muhalefet ideolojisi olarak herhalde en büyük zaafı ya da eksikliği iktidarı, eline geçirdiğinde ne yapacağını bilememek olsa gerek. Çünkü sonuç olarak en önemli iktidar mekanizması olan devlet Maocu olunca, yani Maoculuk iktidara geçince, halk açısından, muhalefet açısından vahim şeyler oluyor, oldu.

Leninist ve Stalinist geleneğin bir devamı olarak Maoculukta da, devlet iktidarı ile ihtilâlcî ideolojinin diğer devletlerdeki taraftarları arasında uzlaşmaz bir çelişki baş göstermesi kaçınılmazdı. Komünist Enternasyonal geleneğini öyle çok fazla göze batmadan, gizlice sürdüren Pekin, Hindistan'dan Latin Amerika'ya, Ortadoğu'dan Batı Avrupa'ya kadar Maoculuk ihracaatı yaptı uzun süre. Uzlaşmaz çelişkinin işaret fişeği: 1973'de Şili'de faşist Pinochet diktatörlüğünün seçimle işbaşına gelmiş sosyalist Allende hükümetini darbeye devirdiği gün, Şili'de Maocular Santiago'daki Çin Büyükelçisi

liği'ne sığınmaya çalışmışlar, ne var ki Kızıl Bayraklı büyükelçiliğin kapısı şraak diye Şilili devrimcilerin yüzüne kapamıştı. Bilâhare, Pekin'in ve Mao'nun resmî dış politika stratejisi olan Üç Dünya Teorisi de sorun yarattı. Mesela TİK-KO'cu bir arkadaşım, "bu neymiş ya, Üç Dünya Teorisi, benim bildiğim bir bu dünya var, bir de öteki dünya!" demişti. Bu Üç Dünya Teorisi, mesela Türkiye'deki Maocuların da 12 Eylül öncesinde darbe hazırlamakta olan Kenan Evren'i övmelerine ve "Millî Birlik Hükümeti" gibi safsatılar üretmelerine yol açmıştı.

Kible şaşınca cemaat ne yapar?

Gelelim şimdi başka bir soruya: Maoculukla döneklik arasında organik bir bağ var mıdır? Yani Maocu olmak dönekliğin kaçınılmaz önkoşulu mudur?

'60'lar, '70'ler, hatta '80'lerin ortasına kadar yerkürede sosyalizmin farı (Arnavutluk da o zamanlar sosyalizmin sinyal lambasıydı) olarak nitelenen Çin, bugün kapitalist ekonominin en büyük aktörü olduysa, dönekliğin kitabını Pekin'den başlatmakta yarar var, değil mi?

İki günde ceket değiştirenlerin ortaya çıkmaya başladığı '90'larda, bizim eski Maocuların Özalca konuşmaya başladığını duyduk. Aklımıza şu soru geldi: Bu arkadaşlar Maocu iken içten miydiler? Yoksa şimdi mi içtenler?

Vakti zamanında Maocu Partinin uluslararası ilişkiler seksiyonunda görev yapmış biri olarak, özellikle Batı Avrupa'daki Marksist-Leninist Komünist Partilerdeki yöneticilerin '80 sonrası siyasî güzergâhlarını izlemeye çalıştım. Özellikle Fransa, Belçika, Portekiz, Almanya, Norveç gibi ülkelerdeki Maocular, Maoculuk gözden düşünce, solcu kökenlerine sadık kalarak Yeşillere, sosyalist ya da sosyal-demokrat partilere kaydılar. Bizdeki Mao'dan Ergenekon'a uzanan hat ise gerçekten orijinal ve trajik. Dönekli-

ğin tam tarifidir bu dönüş: TİKP'den MHP'ye...

Mesele dergisinin temmuz sayısında (ve geçenlerde Agora'dan yayınlanan New Left Review derlemesinde), Alain Badiou'nun Fransız Maocuların dönekliğini tahlil ettiği ilginç bir makale vardı. Jean Birnbaum'un kitabı da, bir kısım Mayıs '68 devrimcisinin kırk yıl sonra nasıl Sarkozy'ci olduklarını siyasî tarih, Batı kültürü ve iktidar perspektifleriyle açmıyor.

Dönmeden önce, dönmeden sonra

Bugün Türkiye siyaset, ama özellikle medya manzarasında adı sanı bilinen, kendi çapında başarılı isimlere bakıyorum. Birçoğunun 1960-80 döneminde Aydınlik dergisi/gazetesi ve Türkiye İşçi Köylü Partisi saflarında olduğunu görüyorum. Birçoğu bugün siyasî, ama özellikle medyatik iktidarın kilit noktalarında bulunuyor. Virajı hızlıca dönenlerin, iki günde ceket değiştirenlerin ortaya çıkmaya başladığı ilk yıllarda, '90'larda, bizim eski Maocuların Özalca konuşmaya başladığını duyduk. O zaman aklımıza şu soru geldi: Bu arkadaşlar Maocu iken içten miydiler? Yoksa şimdi mi içtenler? Bir başka şekilde sormak gerekirse, o zaman mı hakiki idi, yoksa şimdi mi? Neden ve nasıl değiştiler? Yanıtları girift ve kapsamlı sorular bunlar. Ama mesela Türkiye'ye Batı Avrupa kampüslerinden Maoculuğu getiren bir arkadaşımız, halen Fethullah Gülen cemaatinin bir gazetesinde köşe yazarlığı yapıyor ve son olarak Başbakan Erdoğan'a Nobel Barış Ödülü verilmesini önerdi. Tek tek örnekleri siyasî, ekonomik, kültürel, ideolojik ve psikolojik olarak irdelese, büyük bir ihtimalle Michel Foucault'ya saygılarımızı sunmamız gerekecek. Çünkü '60'lı yıllarda Maoculuğun yükseldiği dönemlerde Maocu olmak modaydı, üstelik de arkada kapı gibi Çin Halk Cumhuriyeti vardı. Devrim yapacaktın ve bir ihtimal sonrasında da okumuş-yazmış biri olarak sana bir mevki-makam vereceklerdi. Bugün solculuk pek revaçta değil. Liberal, hatta neo-liberal olmak bir sürü kapıyı açıyor. "Hayatın temel felsefesi değişimdir, değişmeyen tek şey değişimdir" cinsinden siyasî-felsefî reklam sloganlarını tekrar ederek kırdıkları rotayı aklamaya çalışanlar olabilir. Ama biz onlara "60'larda ne idiyse öyle kalın!" demedik ki...

Ragıp Duran

"Jandarma bir an duraksadı. Gökyüzünü işaret etti, sizin O'na varan kendi yolunuz var, bizim kendi yolumuz. Bütün yollar O'nda buluşur' dedi. Oğlan büyüyüp de yetişkin bir erkek olduğunda bu jandarma kendisi için iyi kalpli bir insandan çok daha fazlasını ifade etmeye başladı. Bu adam, tek bir insanın çilesinde ve adanmışlığında bütün ruhların akrabalığını hissetmişti."

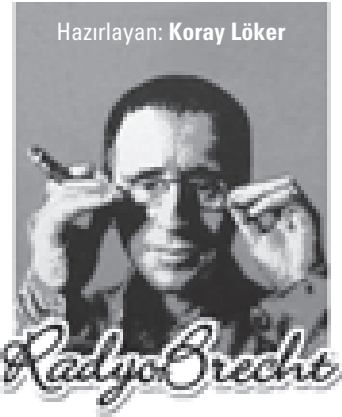
Sekiz yaşındaki bir kız çocuğu, oyuncak midillisinin kuyruğunu örmekte. Kuyruğu üç parçaya ayırıp örmekle işe başlıyor. Ardından örgüyü çözüp kuyruğu dokuz parçaya bölüyor. Sonra bu dokuz parçayı üçlü gruplara ayırıp tekrar örüyor ve üç ayrı örgü elde ediyor. Küçük kız böyle oynarken bir yandan da farkında olmadan rakamlar üzerine düşünüyor. Bu kitapta daha pek çok bilimcinin hikâyesini bulacaksınız. Tüm bu hikâyelerde anlatılanlar nesnelerin bilim aşkının gelişmesindeki önemine tanıklık ediyor.

Bu kitap, klinik psikolog ve eğitimci Belkis Halim Vassaf'ın, 1929'da İstanbul Üniversitesi'nde Georges Dumézil'in öğrencisiyken tuttuğu notlar ile Dumézil hakkında kaleme alınmış iki makaleden oluşuyor. Bu notlar yalnızca, Hint-Avrupa dilleri ve medeniyetleri üzerine çalışmalarıyla tanınan Georges Dumézil'in verdiği derslerin bir kaydı değil, aynı zamanda Türkiye'nin bir döneminin entelektüel hayatına da ışık tutar nitelikte.

Psikoloji biliminin en eski uzmanlık alanı olan klinik psikoloji, bazı özel testler üzerine inşa edilmiştir. Bu testlerden birisini konu alan Rorschach: Bütünleyici Sistem, özellikle klinik psikoloji alanında mesleki bir gelecek hedefleyen öğrencilere olduğu kadar, araştırmacılara ve klinik psikologlara da katkı sağlamayı amaçlıyor.

Şirketler “download”a karşı örgütleniyor

Sahteciliğe Karşı Ticaret Antlaşması (ACTA) üzerindeki görüşmeler sürüyor. Antlaşmanın büyük ölçekteki korsanlık ve organize suçlarla ilgili olduğu yorumları yapılsa da, bütün ticaret antlaşmalarında olduğu gibi, kapalı kapılar ardında yapılan görüşmeler şüpheli zihinlerde birçok soru uyandıracak nitelikte. Zira müzik, sinema ve yazılım endüstrisinin yanı sıra internet ve donanım dünyası devlerinin de görüşmelere katıldığı ACTA'nın bilhassa müzik endüstrisinin talepleri doğrultusunda onaylanması, beraberinde,

boş CD ve DVD'lerin üretim ve ithaline sınır-lama getirilmesi, hatta bunlara takip kodu eklenmesi, bilgisayarlara kullanıcının haberi olmadan casus yazılım yüklenmesigibi tüy-ler ürpertici uygulamaları getirebilir. Ticarî amaç dışında yapılan paylaşımların, yani bir arkadaşına bir şarkı yollamanın bile internet kullanıcısının başını belaya sokabileceği bu antlaşmaya taraf olan ülkelerin gümrük polislerine, şüpheli şahısların bilgisayar, cep telefonu ve mp3 çalarlarını arama, el koyma ve içeriği kopyalama yetkisi verilmesi de

olası. 2010'da yürürlüğe girmesi hedeflenen tasarı için ABD baskı yapmaya devam ederken, AB'de tartışma yaratan “Teknoloji Paketi” adlı bir yasa çıktı. Tartışmanın kalbinde, yeni yasayla ACTA'nın talep ettiği en kararlık uygulamalardan biri olan “üçüncü taraf çarpar” yönergesinin (three strikes policies) önlenip önlenmediği yer alıyor. ACTA, bu yönergeye göre, internet hizmeti sağlayıcılarının müşterilerinin telif haklarını ihlal edip etmediklerini izlemelerini ve ihlal tespit ettiklerinde iki uyarı sonrasında, mahkeme kararı olmaksızın internet bağlantısını kesmelerini talep ediyor. Ayrıca evinizde

SANAL DÜNYADA YENİ ÜRETİM BİÇİMLERİ VE KULLANICI EMEĞİ

Çarpı değer, çarpı sömürü

İnternet hayatımızda giderek daha fazla yer kaplıyor. Ve bu ağda bıraktığımız her iz, başkası için bir değer haline dönüşüyor, birilerinin hanesine kâr yazılıyor. İnternetle ilişki yeni tip bir emekçi konumu yaratırken, örgütlenmenin biçimi de sanal sahada değişime uğruyor. “Hem Oyun Alanı Hem Fabrika Olarak İnternet” adlı konferansta Kullanıcı Emeği üzerine bir sunum yapan sanatçı ve akademisyen Burak Arıkan yeni tartışmalara ışık tutuyor...

“Hem Oyun Alanı Hem Fabrika Olarak İnternet” konferansının alt başlıklarından biri olan gayrimaddî emek, en kapsayıcı kavram herhalde... **Burak Arıkan:** Evet, ama konferanstaki eğilim, konunun web’le sınırlı olmadığı yönünde. İnternet hayatın içinde daha çok gömülüyor. Pazar sabahı yataktan bilgisayara giriyoruz, 3G cebimizde, her iki kişiden biri Facebook’ta, haritalarda işaretleniyoruz, sokaklarda takipteyiz, her an fotoğraf ve video çekip yükleyebiliyoruz, işte, evde, ofiste, sokakta, gece gündüz ağılı ve bağlı bir hayat yaşıyoruz. Kredi kartını kullandığımız bankalar nereden ne zaman ne aldığımızı kaydını tutuyor, “tüketici davranışı budur” diye paketleyip pazarlama şirketlerine satabiliyor... Gayrimaddî emek, Marx’tan beri tartışılan bir kavram. Tartışmaya bugün eklenen, sosyal ilişkilerin sayısal olarak kaydedilebilir olması ve bu durumun doğurduğu sonuçlar. Daha önce, yolda yürürken, alışveriş yaparken, arkadaşlarımızla konuşurken de bir etkileşim oluyordu. Şimdi bunlar aynı zamanda kaydedilebiliyor, tekrar tekrar kullanılabilir bilgilere haline geliyor.

Bu kayıtlar küresel ekonomide sermaye birikimine dönüştürülme potansiyeli fark edildiğinden beri önem kazandı. Sadece tekrar kullanım değil, kullanımın katma ya da artı-değeri ön plana çıkıyor demek mümkün mü?

Evet, mesela Facebook’ta seni arkadaş olarak eklemiş olmam bir değer yaratıyor. Fotoğraf yüklemem, etiketlemem, arkadaşına göndermem, gruplara, etkinliklere katılmam, kısacası sosyal hayatımı dijital yöntemlerle toparlamam sonucunda oluşan tercihlerimle dijital bir iz bırakıyorum, bu da bilgi, reklam gibi yöntemlerle paraya dönüştürülüyor. Bir şirket için tüketicinin davranışlarını tahmin etmek altın değerinde.

Facebook ve türevi siteler, nam-ı diğer web 2.0, aslında bu değeri somutlaştı-

ran, organize eden bir altyapıdan ibaret değil mi? Yani Facebook bir araç sunuyor, bu aracı kullanarak bilgi kaydetmeye başlayan kullanıcılar o kayıtlarla artı-değeri yaratıyor...

Buna artı-değer değil, “çarpı-değer” diyorum. Facebook’a dört yıl içinde 1.5 milyar dolar paha biçildi. Tarihte hiçbir şirket bu kadar hızlı büyümemiştir. Bunun adı hiper-kapitalizm; artı-değerle değil, çarpı-değerle işliyor.

Bu etkileşim, gayrimaddî emeğe dair yeni dönem tartışmalarının da temeli gibi görünüyor. Lazzarato, Fordist üretimin tüketim ve sermayenin yeniden üretim döngüsü arasındaki ilişkiyi tanımladığını, post-Fordist anlayışın bunun içine iletişim kavramını da dahil ettiğini söylüyordu. Emekçinin kullanıcı olarak tanımlanmasının anlamı ne?

Kullanıcı emeği, bir şey kullanırken üretim yapmak anlamına geliyor. Üretimle tüketim arasında eskisi kadar net sınırlar yok artık. Kullanıcı Emeği İşaretleme Dili (ULML: “User Labor Markup Language”) bir servisi kullanırken olan biteni işaretleyen, verilen emeği toparlayan bir veri yapısı öneriyor. Örneğin “120 fotoğ-

raf yüklemek”, “15 etiket yapıştırmak”, “17 arkadaş eklemek”, “24 kişi davet etmek”... Bugün hemen her servisin sosyal ağı olmasını, iletişimin yarattığı ve değiştirdiği güç ilişkilerini de göz önüne aldığımızda, bu yapı üç bölümden oluşuyor: “Eylemler” - bir kullanıcı olarak kendi yaptıklarım, “tepkiler” - arkadaşlarımdan benim yaptıklarıma tepkileri, “ağ” - sosyal ağımın potansiyeli... ULML ne yaptığının değil, ne kadar yaptığının hesabını tutuyor, emeği ölçmek için bir çerçeve, bir standart sağlıyor. Veri standartlaştırması, hiper-kapitalizmin en temel aracı. Biz de standartlaştırmayı, gayrimaddî emeği görünür kılmak için kullanmayı öneriyoruz. Bu tartışmada iki önemli nokta var: Birincisi, politikmiş gibi olma sorunu. Web’de arkadaşına göndererek, yıldız vererek, imleyerek, yorum yazarak, sanal kampanyaya imza atarak sanki politik bir eyleme katılmış gibi hissetme durumu, ufak tatminler. Sonucunda, gerçek mücadele ve örgütlenmeye enerji ve istek kalmaması... İkincisi, daha zor bir konu, emekle oyun arasındaki fark. Arkadaşlarımızla bir kafede otururken o ortamdaki sosyal alışverişlerin kafe sahibine ne kazandırdığını düşünmeyiz. Böyle bir şeyin sürekli farkında olmak keyfimizi kaçırır. Oyunla emek arasında bilinçli ayırım yapamıyoruz. İnsan doğasındaki bu kırılgan durum, maalesef sömürülmeye müsait.

Kafede otururken yaptıklarımızla web 2.0 gibi durumlarda bizatihi sermayeyi oluşturuyor olmamız arasında bir fark yok mu?

Burak Arıkan, “Ergenekon.tc” (2009)

herhangi biri bir şarkı indirmişse, tüm ev halkının internetten mahrum bırakılması gibi detaylar da söz konusu. AB'deki yeni yasa ise kullanıcıların internete erişiminin kısıtlanmasına dair uygulamaların "suçu ispatlanana kadar herkes masumdur" ilkesine dayanacağını ve bireysel mahremiyet hakkını gözeteceğini söylüyor. Ancak aynı zamanda erişimin engellenmesi öncesi "adil ve tarafsız bir prosedür"den bahsirken, bu prosedürün "yargı kararı" olup olmadığını açık etmiyor. Yeni yasanın "üçüncü taraf çarpar" yönergesini önleyip önlenmediğini anlamak için AİHM ve üye ülke mahkemelerinin kararlarını beklemek gerekiyor.

Bir ACTA karşıtı propaganda resmi: "ACTA, iPod'larımızın peşine düşmeyecek."

Ortaya çıkan değerler çarpılarak, geometrik olarak artması gibi bir fark var. Sosyal ilişkilerin ortaya çıkardığı enerjiyi ağırlayan ("host" eden) ve bu enerjiden fazlasıyla faydalananlar, kafe işletmecileri veya Facebook'un ortakları... Kullanıcı yarattığı değerden yeterli kadar pay alamıyor. İnsan doğası gereği, emekle oyun arasındaki geçişmenin farkına varmadığı için hakkını araması da mümkün olmuyor. Bu sorun belki pazar/kamu ayrımıyla çözülebilir, yani nasıl sosyal devlet vatandaşına belli güvenceler veriyor, belli hakları herkes için temel kabul ediyorsa, sanal dünyaya ilişkin benzer bir düzenleme kullanıcı emeğini sömürülmeden kurtarabilir. Fakat emek-oyun ayrışması, pek farkına varılmayan bir şey; kolay kolay temelden, halktan tepki gelişmesi mümkün değil. Bu projeye uğraşıyor olmama rağmen, ben de en azgın sosyal web kullanıcılarındanım, çoğu zaman umursamıyorum emeğim sömürülmüş mü, sömürülmemiş mi...

Peki bir çeşit "kullanıcı örgütü" tartışması var mı? Mesela, kurucu yazarı olduğun Dügümküme blogunda Last.fm'in ticarî kaygıları karşısında bir sendikal örgütlenme tartışması yürütüldü. Üretim ilişkileri ve kavramların temel anlamları bu kadar değişirken, sendikadan anlayacağımız şey de aynı olmayacak herhalde...

Kullanıcı sendikası tartışılıyor, ama bu bildiğimiz sendika olur mu, bilemiyoruz. Hibrid bir örgütlenme üzerine konuşuyoruz. Sanal ortamların sağladığı hızı ve kontrol edilemezliği fiziksel ortamın canlılığıyla yoğunluğuyla götürmek istiyoruz. Diğer yandan, uğraşılacak konuların karmaşasını düzenli olarak görürür kılmak gerekiyor. Örgütlenme ile karmaşayı ifade etme arasında bir geri besleme yapmak, içinde bulunduğu durumumuz ahal ve şeraitin karmaşıklığını anlamak, problemleri işaretlemek durumundayız. Bu alanda bilgi görselleştirme tekniği ile karmaşayı anlamlandırmak ve sorunları elle tutulur hale getirmek mümkün olabilir. Medya teorisini Brian Holmes'un son kitabında yazdığı gibi, çok-disiplinli-araştırma ("extra-disciplinary investigation") yapmalı, bir problemi farklı açılardan gösterebilmeli, dahası disiplinsiz-soruşturmaya ("non-disciplinary interrogation") girişmeliyiz.

Bu da bizi talepleri, kaygıları kendi içinde ortaklaşan yeni bir emekçi sınıf tanımına götürüyor. Yani bir sanal emekçi topluluğu var, ama bu bildiğimiz emekçi sınıfıla bağıntısız bir yapı. Ve fiziksel emek mücadelesiyle doğrudan ilişki kurmayla kendisini zorunlu hissetmeyecek galiba...

İnternet yaygınlaştıkça fiziksel emekçi / sanal emekçi ayrımı ortadan kalkıyor. Ancak tabii ki şu anda bildiğimiz bir sendika üyesi emekçi online hayata dair bir sorunsallaştırma yapıyor değil.

Ama o sanal dünyayı var eden araçların üretiminde tipik üretim ilişkileri devam ediyor. Yani bilgisayarlar Tay-

Facebook'a dört yıl içinde 1.5 milyar dolar paha biçildi. Tarihte hiçbir şirket bu kadar hızlı büyümemiştir. Bunun adı hiper-kapitalizm; artı-değerle değil, çarpı-değerle işliyor.

van'da, Çin'de üretilirken, Avrupa ya da Hindistan'a geçince, ağa bağlanıp emek sunmaya başlayınca başka bir üretim ilişkisi varoluyor. Bu iki üretim ilişkisi aynı ekonomiyi besliyor, ama örgütlenme biçimleri birbirinden izole ve ayrı emek dünyaları halinde varlıklarını sürdürüyorlar...

Çin'in bir fabrikasında çip takan adamla aynı şehirde World of Warcraft oyununda bölüm atlayıp üyelik satan çocuk birbiriyle iletişim halinde değil muhtemelen. Ama ikisi de benzer yerlerden sömürülüyor. Fiziksel emeğin problemleri belli ve zaten mücadele sürüyor. Ancak dijital ortamlarla gelen yeni konuların öncelikle sorunsallaştırılması gerekiyor. Bu konferans da bu yönde bir adım. Bu adımı hibrid örgütlenmelerin artışı takip edecek. Türkiye'de Hrant Dink suikasti sonrası gerçekleşen toplanma böyle bir hibrid örgütlenme örneği. SMS, e-posta grupları üzerinden bir anda çok hızlı bir toplanma oldu. Akşama dev bir kalabalık vardı. Bu olayda sorunsallaşma zaten vardı, hibrid örgütlenme kendiliğinden çalıştı.

Hibrid olmayan, yani sokaklara inmeyen, ama politikişmiş gibi olmaktan kurtulup politik olabilen, dönüştürme gücüne sahip tamamıyla sanal bir örgütlenme örneği var mı?

Olsa görürdük sanırım. İnsanlar bloglarına bir şey koyarak, imza atarak bir politik tatmin yaşıyor, ama esas mücadele

Teknolojik imkânlarla oluşturduğu sanatsal çalışmalarını ve akademik faaliyetlerini New York ve İstanbul'da sürdüren Burak Arıkan, Dügümküme adlı internet sitesinin de yazarlarından.

ve örgütlenmeye enerji aktaramıyorlar. Kritik çoğunluk için YouTube henüz "girilemeyen" bir web sitesi, halbuki Türkiye devleti "kitlesel ifade özgürlüğü engellemesi" yapıyor. Devlet yöneticileri bize çocuk gibi davranma geleneğini sürdürüyor.

Web 2.0 siteleri kapatıldığında insanlar yalnızca bir tüketimden değil, ürettikleri şeyle aralarındaki ilişkiden de men ediliyorlar...

Evet. Şu anda internet yasakları, sigara yasağı gibi algılanıyor. "Arzuladığım bir şeye erişim engellendi" diye bakılıyor. Halbuki yüzbinlerce yazar-çizerin kitabının yasaklanmasına eşdeğer bir engelleme bu.

Ve emeğin dolaşım özgürlüğü de kısıtlanmış oluyor. Youtube, Facebook ya da last.fm'e içerik sağlayarak, emek harcayarak varolmayı seçemiyorum, buna devlet karar veriyor. Ulaştırma Bakanı, "elâlemin sitesine girmesek ne olacak, kendimizinkini yapalım" diyerek bu durumu milliyetçi bir kulvara da çekmeye çalıştı...

Evet, internet cahilli yöneticiler hâkim şu anda, internet üzerine uzmanlaşmış bir ihtisas mahkemesi de yok. Bizler küresel çerçevede gayrimaddî emeği tartışırken, yerelde internet yasaklarıyla uğraşmanın yarattığı dayanılmaz hafiflik, mecburî naiflik, bağlamsız kalma söz konusu. Bununla mücadele etmek için iki gelişmenin bir arada olması gerekiyor: Birincisi, internet yasaklarının bir "kitlesel ifade özgürlüğü engellemesi" olduğunu gösterecek çalışmalar; ikincisi, hibrid örgütlenmeler, online toplanmaları fiziksel hale de getirmek.

YouTube gibi, üretilen içerik türünün önceki yapıları dönüştürdüğü örnekler başka kavramları da tartışmaya açıyor. Sinema, video gibi her tür hareketli görüntünün mecrasına yönelik bu değişim, içeriği de yeniden şekillendirilmeye muhtaç hale getiriyor. Bir romanın yazarı ve okuyucusu arasındaki farkın çok ötesinde, çok daha geçişken sınırlarla tartışıyoruz kültür alanını. Kültür dünyası bu değişimden nasıl etkileniyor?

Bu karmaşık dünya, klasik sanatsal anlam ve temsiliyet tekniklerini etkisiz kılabilir. Okumanın izleyicilere, ziyaretçilere bırakıldığı işler pasif kalabilir. Hepimiz zaten bir bilgi-algı türbülansı içindeyiz, bir hikâyeden diğerine, bir sergiden öbürüne, uzaktan kumandayla kanal atlar gibi dolaşıyoruz. Hal böyleyken sanat sadece okuma değil, okuma ve yazma eylemlerinin beraber yürüdüğü bir deneyime dönüşebilir. İzleyici dediğimiz kimseler de, açık bir diyalogla katılımcılara dönüşebilir. Sanatçı sanat ürünü olarak araç yaratabilir, araçlar insanlara kendi hikâyelerini kurma imkânı sağlayabilir. Dahası, sanatçı sınırlı bir alan yaratıp bu alan içine davet edebilir katılımcıları, burada artık sanatçıyla katılımcı arasında ayrım kalmaz, herkes sanatçı olur. Daha aktif bir deneyim, fikir dönüşümü, öğrenme, inançlarımızda gerçek yaralanmalar yaşanabilir.

YARIM ASIRLIK YENİ DALGA

Söz, yetki, karar, iktidar gençlere

1959'da gösterime art arda giren dört film, anlatımlarındaki yenilikle eleştirmenleri etkileyecek ve yeni bir akımı başlatacaktı: "400 Darbe" (Les Quatre cent coups / François Truffaut), "Kuzenler" (Les Cousins / Claude Chabrol), "Paris Bizimdir" (Paris nous appartient / Jacques Rivette), "Sersemi Aşık" (A Bout de Souffle / Jean-Luc Godard). "Yeni Dalgâ"nın elli yıl önceki başlangıcı aslında tesadüfî sayılmamalıydı...

Yeni Dalgacı genç sinemaseverler, daha 1950'lerin başında Cahiers du cinéma dergisi çevresinde bir araya gelmiş ve sinema kariyerlerine eleştirmenlikle başlamışlardı. André Bazin öncülüğünde yayınlanan dergide yazarlar arasında Rohmer, Rivette, Chabrol ve Godard bulunuyordu. Daha sonra bu ekibe Truffaut da katıldı. Dünyaya ve sinemaya bakışları İkinci Dünya Savaşı sonrası Fransa'ya gelen Amerikan filmle-riyle şekillenen ekip, dergide sinema tarihini de yeniden yazdı. Auteur kavramını gündeme getirerek, bir yandan bazı unutulmuş yönetmenlere dikkat çektiler, diğ-er yandan da belirli yönetmenlere ait filmlerin bir arada değerlendirilmesi için sistematik bir yöntem oluşturdular.

Ancak, ekip eleştirmenliği geçici bir aşama olarak değerlendiriyor, eleştirdikleri geleneksel yapıyı sarsmayı ana hedef olarak görüyordu. Sonunda, eleştirmenin değil, film yapmanın zamanının geldiğine karar verdiler. Ama Yeni Dalgâ bir anlamda yetim doğdu. Ekibin "babası" André Bazin "400 Darbe"nin çekimleri-nin başladığı gün vefat etti.

Bu sinemasever gençler tam bir dayanışma ruhuyla çalışıyorlardı. Birbirleri-nin filmlerinde rol alıyor, yapımcılık yapıyor, teknik anlamda birbirlerine destek oluyorlardı. Omuzda taşınmaya uygun, hafif Ariflex ve Cameflex kameralarıyla

Yeni Dalgâ'nın önemli isimlerinden Jean-Pierre L  aud (solda), Truffaut'yla

Yeni Dalgâ grubu dağıldı, ama ateşi elli yıldır hiç s  nmedi, Güney Amerika'dan Tayvan'a pek çok bölgeyi etkiledi. Dünyanın çeşitli yerlerinde farklı yönetmenler, Yeni Dalgâ'dan ilham aldılar.

sokağ  a çıkıp gündelik yaşamın i  ine gir-diler. Sinemada kamera ve öznesi arasın-da yeni bir yakınlık doğ  masına neden ol-dular.

K  stah, oyunbaz, ama bir o kadar da yaratıcıydılar. Yeni Dalgâ yönetmenleri, 1959-66 arasında, 32 uzun metrajlı film çekti. Ancak, siyasal ve toplumsal orta-mın değişmesi, ekibi kaçınılmaz olarak ayrı yollara itti. Daha 1960'ların ortasına

gelmeden Yeni Dalgâ grubu dağıldı, geç yönetmenler daha farklı birer sinema ara-yışına yöneldiler. Ama Yeni Dalgâ ateşi elli yıldır hiç s  nmedi, Güney Ameri-ka'dan Tayvan'a pek çok bölgeyi etkiledi. Dünyanın çeşitli yerlerinde farklı yönet-menler, Yeni Dalgâ'dan ilham aldılar.

Truffaut: Gen  liğin gücü

"Kendime hâlâ otuz yıl önce kafamı kur-calayan soruyu soruyorum: Sinema ha-yattan daha mı önemli?" Bu sorunun sa-hibi ve Yeni Dalgâ ekibinin en genci Fran-  ois Truffaut, Can Yücel deyiimiyle, onun en hızlı ve en güzel yüz metresini koştu. 14 yaşında, tıpkı "400 Darbe"de olduğu gibi okulu kırıp çalışmaya ba  ladı. 15'inde bir sinema kulübü kurdu ve Andr   Bazin'le tanıştı. Onun aracılığıyla Cahiers du cin  ma'ya adım attı. Askere gitmeyi red-detti. 1953'te akımın manifestosu sayıla-cak "Fransız Sinemasında Belirli Bir Eği-lim" yazısını kaleme aldığında henüz 21 yaşındaydı ve "nitelikli" olarak tanımla-nan Fransız sinemasına savaş a  ıyordu. Madeleine Morgenstern'le yaptığı evlilik, sinema dünyasına girişini hızlandırdı. Film dağıtımcısı olan kayınpederinin yar-dımıyla bir yapım   irketi kurarak ilk filmi "Sersemiiler"i (Les Mistons, 1957)   ekti. İkinci filmi "400 Darbe"yi çektiği sıralar-da, "Sersemi A  ıklar"ın sinopsisini Go-dard'a verdi. 22 Ekim 1984'te henüz 52 yaşındayken öldü. Eleştirmen Serge Da-neyn' deyiimiyle her zaman "asi ve cesur-du".   l  m  n  n 25. yıldönümü vesilesiy-le Le Figaro'da yayınlanan bir s  yle  isiyle analım Truffaut'yu: "Sinema, ortaya   ık-tığı dönemde, ağırlıklı olarak ge  lerin ilgi-sini çekti. Abel Gance, D.W. Griffith gibi yönetmenler, mesleğe adım attıklarında henüz 18-20 yaşlarındaydılar. Sonraları, belki de sesin devreye girmesiyle, film pa-halı bir etkinlik haline geldi ve yapımcılar bu kadar parayı ge  lere vermenin akıl k  rı olmadığına kanaat getirdiler. Sine-manın işte bu nedenle g  derekle daha resmî bir hale geldiğini d    n  yorum. Cahiers

AGNES VARDA ANLATIYOR

Ger  ek  st  c  lere saygı

Yeni Dalg  nın en önemli ve en çok hakki yenen isimlerinden Agn  s Varda, çok ses getiren "Toplayıcılar ve Ben" (2000) ardından, geçtiğimiz aylarda önemli bir belgesele daha imza attı: "Agn  s'in Plajları". Hollywood Inter-vew'den naklen...

"Agn  s'in Plajları" nasıl doğdu?

Agn  s Varda: 80 yaşıma girmeye hazırlanırken, Noirmoutier'deki bir plajda birden bu rakam gözümün önüne geldi. Yaşamı etkileyen ne kadar çok plaj olduğunu fark ettim. Bu plajları bahane ederek, arkadaşla-rımı, ailemi ve diğerlerini, bazı i  lerimi ve hayatımdaki olayları anlatmaya ka-rar verdim. Belirli bir yaşa gelince, in-sanların çoğu hayat hikâyesini anlat-

maya karar veriyor. Fikirler suyun   s-t  ndeki köpükler gibi geldi. Yalnızca hayatım hakkında değil, bazı filmleri nasıl yaptığım hakkında da sahih ol-mak istiyordum. Bu nedenle de, beş-altı kez durup bir filmi nasıl gerçekleş-tirdiğimi ve bunun o tarihlerde haya-tımı nasıl etkilediğini anlatıyorum. Bu, bir hikâye anlatmak için yeterli değil. Bunu sinemasal bir biçimde sunma-nın bir yolunu bulmalısınız.

Sonuçta gerçeklikle fanteziyi ba-  arıyla harmanlıyorsanızuz...

Bunu ger  ek  st  c  lere ve onların ya-pıtlarına olan saygıya borçluyum. Tıpkı balinanın karnında g  r  nd  ğ ğm sahne gibi. Ve her zaman kendime bir şeyden başka bir şey geçme özgürlü-günü tanıdım. Belgeselden kurmaca-

ya, k  sadan uzun metrajla, gerçeklikten fanteziye... Bu nedenle de bütün bu yönlerimi filme yansıtmaya çalıştım. Hepsini de ciddiye almamak gerekir. Sonuçta bu benim hayatım, bazen

gülmeden, ama kendime gülümseye-rek eğleniyorum. Filmi tamamlamak zordu, zira çok farklı şeyleri katmam ve ardından bunları kurguda yeniden keşfetmem gerekiyordu.

"Agn  s'in Plajları"nda Varda

du cinéma'daki tartışmalarımın yegâne ortak noktası buydu: Raymond Radiguet nasıl 16 yaşında 'Le Diable au Corps'u yazdıysa, biz de 20 yaşında film çekebilirdik... Mükemmel şeyler yapan (Alain) Resnais'ye bakın. Keşke daha erken başlasaydı. 'Hiroşima (mon amour)' gibi usta işi bir filmle başlayacağına 20'sinde sinemaya girseydi, daha kusurlu, fakat son derece tutkulu şeyler çekebilirdi... 'Serseri Aşıklar'da ilk filmin tazeliği olduğu kadar, gençliğin gücü de var. O tarz bir filmi kırk yaşında yapabileceğinizi sanmıyorum, bu imkânsız..."

Godard: Sosyalizm gemisiyle yolculuk

Yeni Dalga'nın 80 yaşına merdiven dayayan ustası Jean-Luc Godard ise, şu sıralar yeni filminin son dokunuşlarıyla meşgul. 2010'da gösterime girecek olan "Sosyalizm" (Le socialisme) 4 dakika 15 saniyelik tanıtım görüntüleri, Vimeo gibi video paylaşım kanallarından izlenebiliyor. Aslında, "Sosyalizm"le ilgili olarak, bu görüntüler ve yapımcı Vega Film'in sitesinde yer alan "resmî" özet dışında bilgi sahibi değiliz. Süprizleri seven Godard filmle ilgili sessizliğini koruyor.

"Sosyalizm" dijital kamerayla çekilmiş. Ayrı hikâyelerden oluşan filmde, bir yolcu gemisi Napoli ve Barcelona limanlarından geçip Mısır ve Filistin'e uğruyor. Ege'den süzülüp "Potemkin Zırhlısı"nın mekânı Odesa'ya demir atıyor. Ve insana, bu kadar yakından geçmişken keşke İstanbul'a da uğrasaydı diye düşündürüyor. Filmde Elisabeth Vitali gibi oyuncuların yanısıra farklı mesleklerden isimler de yer alıyor: filozof Alain Badiou, müzisyen Patti Smith, iktisatçı Bernard Maris...

John Berger, kapitalizmin yarattığı onca yıkıma karşın, insanların bunu çok önceden gören Marx'a kulak vermemelelerine, "siyasal yönelimlerini tamamen kaybetmiş olmalarına", "pusulasız, hangi yöne gittiklerini bilmemelerine" bağlıyordu. Godard'ın sosyalizm gemisi bir pusula olacak gibi görünüyor.

Agnès Varda:

Yeni Dalga'nın cadısı

Godard, sinema tarihinin kadınları filme alan erkeklerin tarihi olduğunu söyler. Buna, tarihin de kadınların çalışmalarını görmezden gelen erkekler tarafından kaleme alındığını eklemek gerek. Bunun en canlı örneklerinden biri de Agnès Varda. Yeni

Kazakları ve sigara içişiyle gönlümü-zü fetheden Anna Karina

Dalga'nın iki kült ismiyle, Anna Karina ve Jean-Luc Godard'la çektiği kısa filmi "Mac Donald Köprüsü Aşıkları"ndan (1961) sonra, bizce akımın en önemli filmlerinden biri olan "Saat 5'den 7'ye Cleo"ya (1962) imza attı. Buna karşın, tarihçelerde adına çok az yer veriliyor.

Ve diğerleri...

Yeni Dalga'nın diğer ihtiyar delikanlıları da film yapmaya devam ediyor. Ekibin en yaşlısı olan Eric Rohmer (89), son filmi ni 2007'de tamamladı: "Les amours d'Astrée et de Céladon". Ustanın, geçtiğimiz yıllarda "Lady ve Dük" (2001) filmiyle sinemada dijital teknolojinin olanaklarından yaratıcı biçimde yararlanarak öncülük yaptığını hatırlatalım.

Claude Chabrol (79), akımın en üretkenlerinden. Hemen hemen her yıl bir film çekiyor. Polisiye bir hikâye anlatıyor gibi görünse de, toplumsal ve politik konulara eğiliyor. Başrolünde sevdiği oyuncusu Isabelle Huppert'in rol aldığı "Seremoni" (1995) için "son Marksist film" tanımlamasını boşuna yapmamıştı. Chabrol'un son filmi "Belamy" (2009) ise eleştirmenlerden yeterli ilgi görmedi.

Jacques Rivette (1928) ise, filmlerinin ticarî gösterim ağında yeterince yer bulmaması nedeniyle gölgede kalan isim olarak nitelendirilebilir. Düşünceleriyle ve filmleriyle pek çok sinemacıyı etkilemesine karşın, hiçbir zaman diğer yönetmenler kadar ön planda olmadı. 60 yılda çektiği film sayısı ise 32. Son filminin adıyla, "Saint Loup Tepesi'nin 36 Manzarası" (36 vues du Pic Saint Loup, 2009)...

Kazandırdığı iyi filmler ve yönetmenler bir yana, sinemaya bakışı kökten değiştiren Yeni Dalga tazeliğini koruyor, koruyacak...

doxa

mekân tasarım eleştirisi

SAYI 8

Nisan 2009

GEZİCİ FESTİVAL BU YIL ANKARA, ARTVİN VE ÜSKÜP'TE

Uzun metraj yolculuklar

Türkiye'nin içinde bulunduğu geniş coğrafyanın önde gelen festivallerinden biri haline gelen Gezici Festival, 15. senesinde Artvin ve Üsküp yollarına düşüyor. Dünden bugüne, yerli yabancı bir sürü filmi, söyleşiyi, atölye çalışmasını da heybesine atıyor...

Tam 15 yıldır yollarda olan Gezici Festival, bu yıl aralık ayında Ankara, Artvin ve Üsküp'te izleyicileriyle buluşuyor. Hatırlayacaksınız, Gezici Festival, Kars durağındaki Uluslararası Altın Kaz Film Yarışması ile yalnızca Türkiye'nin değil, bölgenin en önemli "butik festivallerinden" biri durumuna gelmişti. Ancak, 2009 yerel seçimlerinde kent yönetiminin el değiştirmesi, bu büyüleyici mekânı festivalden kopardı. "Kader" (Zeki Demirkubuz, 2006) ve "Kozmos" (Reha Erdem, 2009) filmleriyle önemli bir sinemasal kent olma yolunda ilerleyen Kars, yalnızlığa ve sessizliğe gömülmüş durumda. Anadolu Kültür gibi önemli kurumların ve kentin sınırlı sayıdaki eğlence mekânlarının kapısına kilit vurulurken, kentin simgesi durumuna gelmiş heykeller de sırı kadem basmakta. Ancak, bu engele ve ekonomik sıkıntılara rağmen, Gezici Festival bir kez daha yeni duraklar belirleyerek izleyicilerine son derece keyifli bir program sunuyor.

Festival tarihlerinden başlayalım. İlk durak, 4-10 Aralık tarihleri arasında An-

kara. Bir süredir tadilat nedeniyle kapalı olan Batı Sineması, izleyicilere kapılarını Gezici Festival'le açacak. 11-16 Aralık'ta ise, belediyenin evsahipliğinde geçen yıl güzel anılarla ayrıldığımız Artvin'e taşınacağız. Altın Boğa adını taşıyan Uluslararası Film Yarışması, geleneksel festival heyecanını yaşatacak. Tüm dünyadan sinemaseverler, bu kez bu güzel Karadeniz kentinde buluşacak. Festivalde son durak ise, 18-20 Aralık arasında Üsküp.

Makedonya Büyükelçiliği Tanıtma Müşavirliği'nin katkılarıyla gerçekleştirilecek buluşmada, ağırlık Türkiye'den filmlerde. Gezici Festival bu filmlerin yönetmen ve oyuncularını da Makedon sinemaseverlerle buluşturacak.

Gelelim filmlere ve diğer etkinliklere... En iyi filme 10 bin avro değerinde ödül verecek olan Altın Boğa Uluslararası Film Yarışması, 2009'un yankı uyandıran filmlerinden oluşan bir seçki içeriyor. İçinde bulunduğumuz yıl, Türkiye'de de sinema açısından bereketli bir dönem oldu. Aralarında "11'e 10 Kala" (Pelin Esmer) ve "Uzak İhtimal" (Mustafa Fazıl Coşkun) gibi yapımların da yer aldığı bir dizi yeni film, yönetmen ve oyuncularının da katılımıyla festival seyircisinin karşısında olacak.

Festivalin bir diğer bölümü ise, "30 Yıl Önce, 30 Yıl Sonra Almanya" adını taşıyor. Almanya'da 1970'ler ve 2000'lerdeki politik ve sosyal sorunları değerlendiren yönetmenlerin çektiği iki film, faşizmden Merkel'e, ülkenin zengin bir panoramasını sunuyor: "Almanya'da Sonbahar" (Deutschland im Herbst) ve "Almanya 09" (Deutschland 09).

Festivalin "Keşif" başlıklı bölümünün konusu ise, Litvanya'dan bir yönetmen: Audrius Stonys. 1992'de "Körlerin Dünyası" filmiyle Avrupa Film Akademisi'nin En İyi Belgesel Ödülü Felix'i kazanan yönetmenin kısa ve orta metraj belgeselleri gösterilecek.

Her yıl bir ülke sinemasına özel yer ayrılan "Kısa İyidir" in konusu bu yıl Brezilya olacak. "Kısaca Brezilya" bölümünde bu ülkenin sinemasına dair ipuçları veren kısa filmler yer alacak. Gezici Festival bu yıl çocuklara özel hazırladığı programda Polonya ve Almanya'dan filmlere yer verecek.

"Sinema Konuşalım" buluşmaları ise Ankara ve Artvin'de gerçekleştirilecek. Kendi alanlarında profesyonel isimler tarafından verilen sinema dersleri, sinema öğrencilerine ve meraklılarına hitap ediyor.

Gezici Festival ve Bilkent Üniversitesi işbirliğiyle gerçekleşen Belgeseyir uluslararası belgesel yapım atölyesi ise Türkiye ve Gürcistan'dan sinema öğrencilerini buluşturacak. Atölye çerçevesinde festivalin uluslararası durağı Artvin konulu filmler çekilecek. NISI MASA Türkiye işbirliğiyle düzenlenecek film yazarlığı atölyesi sırasında festivalin günlük gazetesi Nisimazine Artvin çıkarılacak.

Ahmet Gürata

Karşı filmler

Gezici Festival'in sinemaseverleri heyecanlandıran bölümlerinden biri de "Karşı". Çarşı grubunun unutulmaz sloganını anımsatan bu bölümde, çeşitli konulardaki karşı filmleri izleyeceğiz...

Kapitalizme Karşı: "Evet Efendim" (The Yes Men / Chris Smith, Dan Olman, Sarah Price) ve "Evet Efendim Dünyayı Kurtuyor" (The Yes Men Fix The World / Andy Bichlbaum, Mike Bonanno)

Savaşa Karşı: "Denizin Sessizliği" (Le Silence de La Mer / Jean-Pierre Melville)

Militarizme Karşı: "Z 32" (Avi Mograbi) ve

"Renk Korkusu" (Chromophobia / Raoul Servais)

Burjuvaziye Karşı: "Burjuvazinin Gizli Çekiciliği" (Le Charme Discret de la Bourgeoisie / Luis Bunuel)

Eğitime Karşı: "Hal ve Gidiş Sıfır" (Zero de Conduite / Jean Vigo) ve "En Rachachant" (Daniele Huillet, Jean-Marie Straub)

Cinsiyetçiliğe Karşı: "Sitcom" (François Ozon) Milliyetçiliğe Karşı: "Burası İngiltere" (This Is England / Shane Meadows)

Sömürüye Karşı: "Ekmek ve Güller" (Bread and Roses / Ken Loach).

Neal, Kerouac, diğerleri / Kimi gelir, kimi yazar, kimi verser / Bir avuç arkadaşlar / Düzensiz zamanda, başka bir hayatın peşinde / Amerika'ya bostan bapsa katettiler / Bazen tek başlarına, bazen bir arabaya tutuşup dostlarıyla / Bazen bir otostopçuyla / Ya da çok oluklara bir kadında / Yolda özgürlük vardı / Yolda hayatın anlamı / Yolda ezaz vardı, / Caamı tavruları ve ruhlarına içleyen ritimler / Otlar "beat kuşu"ydılar / Farklıydılar, özgürlükler, düzensiz dımdıydılar / Ve hep yoldaydılar...

İstanbul / Marmara / Cennet Kule 1A, No:3 Çakırcıbaşı / 351100000
T: 0212 552 55 00 / F: 0212 552 55 00
www.ayrintipublishing.com.tr

Siz ne kadar ileri gidebilirsiniz?
"Her şey bir ilanda başladı. Çeşitli hayatın geride bırakıp insana çoklu olacak ve tıbbiye yaratacak. Bu daveti kabul edip bir araya geldik." Leydi Çöpe, Ajan Fırtına, Aziz Bağcıoğlu ve diğerleri. Paralı "çöpe" dünya kapağı atmak için tıbbiye, penis kesmeyi, insan pisirip yemeyi bile gör aldılar. Ancak hiçbir çok daha bekleydi...

PUNTO KİTAP A.Ş.
Çakırcıbaşı Mah. Akay 1A, No:3 Yenimahalle / Ankara
T: 0312 464 46 50 / F: 0312 464 46 50 / www.puntokitap.com.tr

10 albüm

Arctic Monkeys Humbug
Brazzaville In Istanbul
Brenna MacCrimmon Kulak Misafiri
Brigitte Fontaine Prohibition
Buika El Último Trago
Echo & The Bunnymen The Fountain
Gordon Gano and The Ryans Under The Sun
Norah Jones The Fall
Tom Waits Glitter and Doom Live
Yasmin Levy Sentir

5 şarkı

Birsen Tezer Çılgık Çılgına
CAN Vitamin C
Devendra Banhart Baby
Massive Attack Splitting The Atom
Vic Chesnut Coward

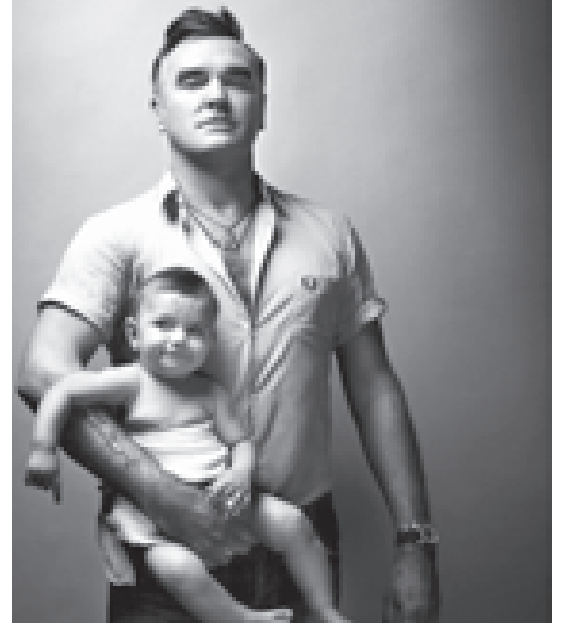
Moz'un arka yüzü

Morrissey / Swords (Polydor)

Morrissey 2009'daki bazı konserlerini iptal ettiği günlerde, internet sitesinden özür dilerken, yeni bir albüm müjdesi de vermişti: Son üç albümü için kaydettiği B yüzü parçalarını bir albümde toplayacaktı. The Smiths tarihine biraz aşınaysanız, B yüzü lafı yüzünüzde gülücükler açtırabilir. Grubun single'ları kadar arka yüzdeki şarkıları da her daim alkış alır, "Hatful of Hollow", "The World Won't Listen", "Louder Than Bombs" gibi bazıları beş yıldızlık toplama albümleri pek çok B yüzü şarkıyı da ihtiva ederdi. Söz konusu üç Morrissey albümü, "You Are The Quarry" (2004), "Ringleader Of The Tormentors" (2006) ve bu sene çıkan "Years Of Refusal". Tony Visconti, Gustavo Santaolalla ve Jerry Finn gibi usta prodüktörler eşliğinde kaydedilen plaklar, Morrissey'in en iyi işleri arasında yer alıyorlar. Yani "Swords" yüksek beklentilerimizi gayet iyi karşılıyor. "Good Looking Man About Town" ile göbek attıra attıra açılan albüm, "If You Don't Like Me, Don't Look At Me", Chrissie Hynde'la birlikte söyledikleri "Shame Is The Name", "It's Hard To Walk Tall When You're Small", "My Life Is A Succession Of People Saying Goodbye" gibi sadece isminden bile kimin şarkısı olduğu anlaşılabilecek Morrissey işleriyle devam ediyor. Sonlara doğru gelen "Drive-In Saturday" ise

Moz'un liriklerini New York Dolls hakkındaki bir hikâyeye devşirdiği bir David Bowie cover'ı. 18 parçasıyla ve neredeyse iki albümlük uzunluğuyla, yılın sonunda şahane bir sürpriz "Swords" ...

– İlker Aksoy

Zeplin hâlâ havada

Them Crooked Vultures / Them Crooked Vultures (Interscope / Sony)

Son yılların en çok konuşulacak "süper grup"larından birinin ilk albümü gün yüzü gördü. Dört senedir konuşuluyordu, nihayet geçen sene çalışmalarına Los Angeles'ta başlamışlardı. Üç tane "akbaba": Nirvana ve Foo Fighters'ın Dave Grohl'u yıllar sonra ye-

niden davulunun başında, Queens Of The Stone Age'in Josh Homme'u vokal ve gitarda, Led Zeppelin'in efsanevi –ama diğer Zeplincilere göre daha kenarda kalmış– üyesi John Paul Jones bas ve klavyede. Sonuç, gayet tempolu, sertlik dozu kıvamında, incelikli süslemelerle bezeli, heyecanlı, gürül gürül bir ilk albüm. Tahmin edebileceğiniz gibi, bir defa ritm seksiyonu müthiş. Grohl'un dakik ve sert davulu Bonzo'yu neredeyse aratmıyor, Jones'un son otuz senede –mesela Diamanda Galas gibi isimlerle– yaptığı az ama öz iş de formunu korumasına vesile olmuş belli ki. Ama bu gruptan en çok QOTHA sevenler memnun olacak belki, hafif Led Zep'e buluşmuş havalarla, metale meyyal bir modern rock hissiyatıyla...

– Merve Erol

Herkes kendi yoluna

Ian Brown / My Way (Polydor)

Stone Roses'ın 1989 tarihli ilk albümü "The Stone Roses" bu sene 20. yaşını kutluyor. Albümün yeni baskıları piyasaya sürülürken, sevenlerin akıllarında bir soru var: Tek albümle –diğeri beş sene sonra çıkan "Second Coming" olmak üzere zaten hepi topu iki stüdyo kaydı yayınlamışlardı– İngiliz rock'unun yönünü değiştiren Stone Roses yeniden bir araya gelir mi? Cevap solist Ian Brown'ın yeni solo-sunun kapağında yazılı galiba: Herkes kendi yoluna... Geçimsizlik sebebiyle dağılan gruptan uzakta, Ian Brown'ın keyfi belli ki yerinde –Brown'ın huysuzluğu da meşhur zaten. Yıldönümü filan dinlemiyor, kendi müziğini icraya devam ediyor. Altı numaralı albümü "My Way"i Stone Roses'ın ilk albümünü kaydettiği stüdyoda, "Golden Greats" ve "Music of The Spheres" gibi albümlerinde birlikte çalıştığı Dave McCracken ile birlikte kaydetmiş... İçinde Zager & Evans'ın 1967 tarihli distopik hiti "In The Year 2525"i ihtiva etse de, açılışı yapan "Stellify" aslında pop müzisyeni Rihanna için yazılsa da, "My Way" adı gibi otobiyografik bir albüm... "My Way", "For The Glory" ve "So High", isminin anagramı "Own Brain" gibi şarkılarda Ian Brown hayatının önemli noktalarına dönüyor, hesaplaşmalara giriyor. Müzikse, o her zamanki Ian Brown...

Michael Jackson'ın "Thriller"i misali, her parçası ayrı vuracak, "büyük" bir plak yapmak istemişler dedğine göre. Oysa hiç de öyle bir adam değil. "My Way" de de sonuç itibarıyla o çok sevdiği eşofmanları gibi rahat şarkılar var. Biraz pop, biraz rock'n'roll, biraz elektronik, biraz reggae, biraz rap, Mariachi gitarlar ve tabii bolca punk duruşu... Sonuç da her zamanki gibi hiç fena değil hani...

– İ.A.

Başı dumanlı havalar

Behçet Gülas / Fora (Anadolu Müzik)

Fora, Hemşin horonlarında horonu vuran kişinin, türkü söyleneceği sırada verdiği bir duraklama komutu. Hemşinli genç müzisyen Behçet Gülas da, albüme yetiştiği kültürün içinden bir isim vermeyi uygun görmüş. Behçet Gülas'ın dedesi, "Garip" lakaplı, namılı bir tulumcu. Ailesinde de kendi gibi müzisyenler var. Gülas, daha önce Volkan Konak gibi müzisyenlere de beste vermiş biri. "Fora" daysa on şarkı bulunuyor ve bu şarkıların sekizinin sözü ve bestesi kendine ait. Gülas'a ait olmayan parçalardan biri, eski bir Hemşin destanı olan Avcı Ahmet destanı. Gülas, bu destanı alışılmışın dışında, biraz hızlı yorumlamayı tercih etmiş. Diğeriyse Mustafa Sırtlı'nın "Yine Ağlayacağım" çalışması... "Trablus", öyküsüyle sıradışı bir şarkı: Libya'ya çalışmaya giden Hemşinli bir gencin trafik kazasında ölmesinin ardından

annesinin yaktığı ağıtı Gülas çocukken duymuş ve bir gün yolu o köye düştüğünde dilinden şu sözler dökülmüş: "Oy Trablus Trablus / Sende yağmur yağar mı / Duman almış dağları / Daha güneş doğar mı?.." Albümdeki şarkıların her birinin öyküsü gayet ilginç, ama yerimiz dar: "Fora", Marsis, Karmate gibi son dönem grupların üstüne iyi gidecek...

– Uğur Biryol

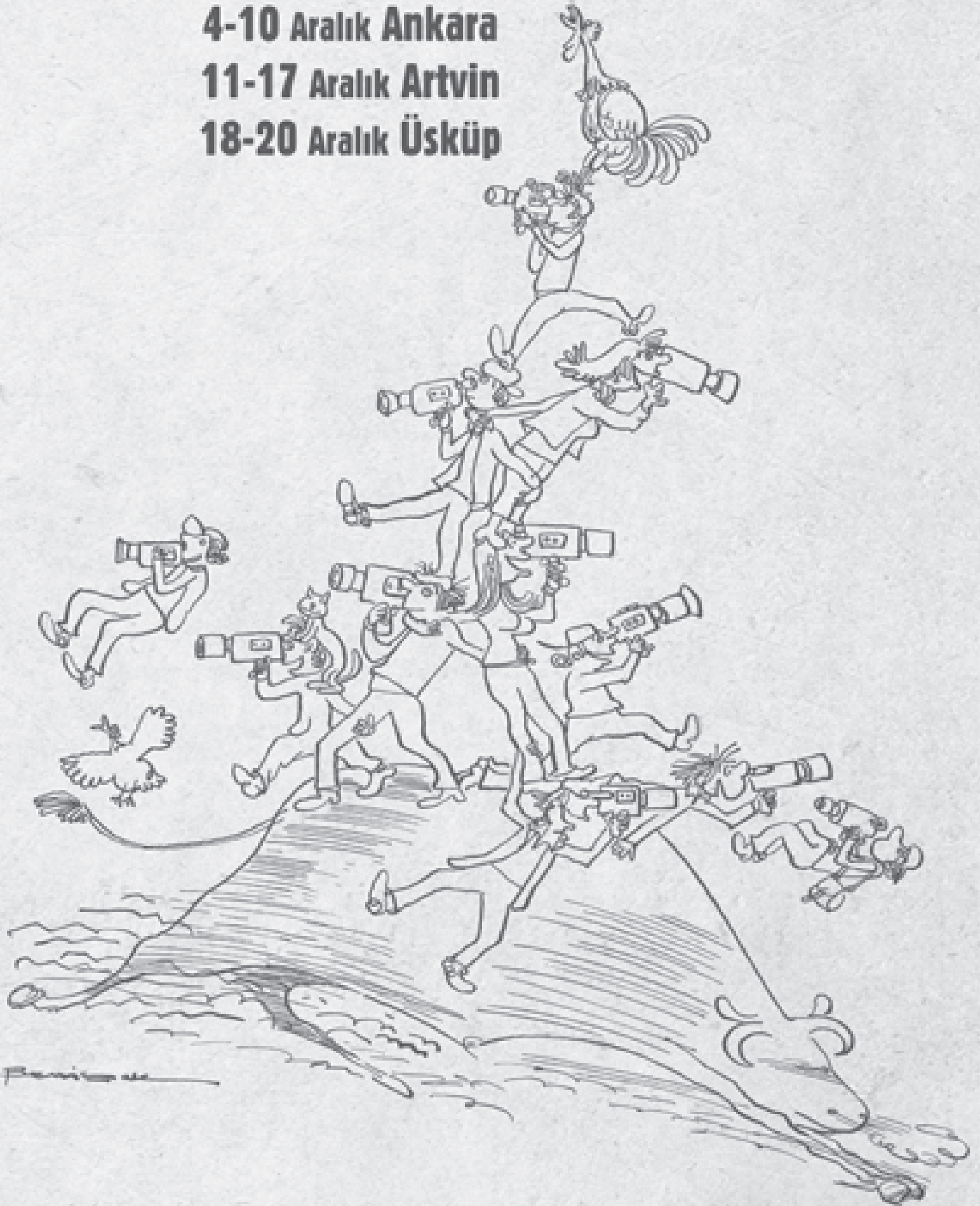

15. gezici festival

4-10 Aralık Ankara

11-17 Aralık Artvin

18-20 Aralık Üsküp

Benim adım

YIKILIŞININ 20. YILDÖNÜMÜNDE BERLİN DUVARI

Marx heykeli, Commandante şarkısı

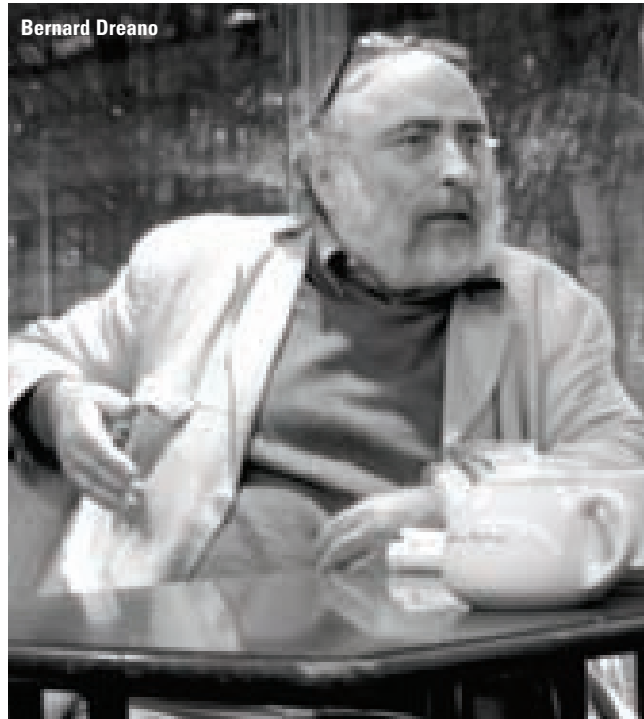
Yirmi yıl önceki 10 Kasım'da soğuk savaşın sembolü, Almanya'yı ve Avrupa'yı –ve mecazen hatta dünyayı– kapitalist ve sosyalist rejimler olarak ikiye ayıran Berlin Duvarı'nın yıkılışıyla 20. yüzyıl fiilen sona erdi, başka bir çağ, yeni bir tarih başladı. Biten neydi, niye ve nasıl öyle bitti, başlayan neydi, bugün nasıl bir noktaya gelindi? Duvarın yıkılışının 20. yıldönümü dolayısıyla Paris'te düzenlenen "Duvarın İçinde" başlıklı paneller dizisinin düzenleyicilerinden, Helsinki Yurttaşlar Meclisi'nin kurucu üyesi ve Uluslararası Dayanışma İnisiyatifi ve Eğitim Merkezi'nin (CEDETİM) başkanı Bernard Dreano'yu dinliyoruz. Dreano o gün oradaydı...

Duvarın yıkıldığı sırada Berlin'de olmanız tesadüf müydü?

Bernard Dreano: '89 ekiminin başında Doğu Berlin ciddi bir hareketlilik içindeydi. Gittikçe büyüyen gösteriler vardı. Alman arkadaşlarım arayıp "bir şeyler oluyor, mutlaka gelmen lâzım" demişlerdi. Biraz ağırdan almıştım. 10 Kasım'da bir arkadaş arayıp "duvar açılalı 15 dakika oluyor!" deyince hemen gittim. Duvarın yıkılışının tuhaf bir hikâyesi vardır. Doğu Alman Komünist Partisi'nin (resmî adıyla Almanya Sosyalist Birlik Partisi) bir yöneticisi (Günter Schabowski) bir basın toplantısında Batı'ya geçmek için artık vize gerekmediğini söylemişti. Bu yasa değişikliğinin ne zaman yürürlüğe gireceği sorulduğunda da "şu andan itibaren" diye cevap vermişti. Bunun üzerine, yüzlerce kişi sınır kapısına koştu, fakat kapının kapalı olduğunu gördüler. Kontrol noktasındaki polislerin haberi bile yoktu! Aynı günün gecesinde halkın bir kısmı duvarı yıkmaya başladı. Ben ertesi sabah geldiğimde ortada kimsecikler kalmamıştı. Polis tekrar duvarın etrafında mevzilenmişti. Esas yıkım daha sonra başladı. Ama Batı'dan Doğu'ya geçiş yapılabiliyordu. Ben Batı'dan Doğu'ya geçtiğim için vize mi gösterdim, pasaportumda duvarın yıkıldığı günün damgası hâlâ duruyor.

Doğu Berlin'de ortam nasıldı?

Ortalık şaşırtıcı derecede sakindi. Doğu Almanlar Batı'ya geçilebildiğini öğrenir öğrenmez Batı Berlin'e koşmuşlardı. Doğu Berlin'deki arkadaşlarımın hepsi Batı'daydı, şehir terkedilmiş gibiydi. **Batı'dan gelen meraklılar yok muydu?** Vardı tabii. Zaten birkaç haftadır televiz-

yonlarda sadece bu olay konuşuluyordu. Son dönemde Batı'dan Doğu'ya geçmek yasak değildi. Birçok Batı Alman Doğu'daki gösterilere katılmak için öteki tarafa geçmişti. Doğu'dan Batı'ya geçiş de serbest bırakıldığında tam bir bayram havası vardı. Fakat hiç taşkınlık olmadı.

Bu hareketlenme yaşanırken duvarın birkaç hafta içinde yıkılacağı bekleniyor muydu?

Ben 1986-87'den itibaren duvarın yakın gelecekte yıkılacağını savunan azınlıktaydım. Hatta bunun için hazırladığımız broşürler bile vardı. Dolayısıyla, çok şaşırmadım. Soğuk Savaş dinamikleri artık işlemiyordu. Bu süreç Gorbaçov'un Sovyetler Birliği'nde iktidara gelmesinden önce başlamıştı. Hatta, Gorbaçov'un iktidara gelmesi, o dinamiklerin artık işlememesinin bir sonucuydu. Bunun birçok sebebi var, ama en önemlisi, "halk demokrasisi" rejimlerinin derin meşruiyet ve işleyiş kriziydi. Her ülkede durum farklıydı, ama genel olarak muhalif hareketler çok yaygındı. Polonya'da 1980-82 arasında çok ciddi bir halk hareketi olmuştu. Sıkıyönetim ilan edilip bastırılınca da, o kadar sert bir çatışma olmamıştı. Aynı dönemde Türkiye'deki askerî darbe Polonya'dakinden çok daha şiddetliydi. Polonya'daki süreç '89 baharında Komünist Parti'nin "yarı-serbest" seçimleri kabul etmesiyle sonuçlandı. Komünist Parti'nin kazanacağı yine kesindi, fakat muhalefetin temsiliyetinin de önu açılmış oluyordu. Polonya'yı Macaristan izledi. Doğu Almanya'da da gelişmeler aynı yöneydi, fakat esas olarak '89 eylülünde ciddi bir görünürlük kazandı.

Soğuk Savaş dinamiklerinin işlemediği ve Doğu Bloku'ndaki gerginliğin giderek arttığı dönemde, Batı Avrupa'daki komünist partilerin tutumu nasıldı?

Belli bir tutumları yoktu, çünkü hakiki bir kopuş beklemiyorlardı. Duvarın yıkıldığı gün eski Fransız Komünist Partisi'nin (FKP) kurucularından Pierre Juquin'le beraberdim. Juquin reformist kanatandı, 1987'de partiden ihraç edildi. 10 Kasım'da, şimdi büyük ticaret merkezlerinin bulunduğu Potsdamer Platz'da Doğu ve Batı Berlin belediye başkanlarının kucaklaşmasıyla ilk resmî geçiş noktası açıldığında bana şöyle demişti: "Kadere bak, 1953'te işçi hareketinin bastırıldığı gün buradaydım, 1961'de duvar inşa edilirken buradaydım ve bugün duvarın yıkılışına yine aynı noktadan şahit oluyorum." Duvarın yıkılması aynı zamanda reform çabalarının başarısız olduğunu da gösteriyordu.

Soğuk Savaş dinamiklerinin "işlediği" günlerde, mesela '68 olayları sırasında Berlin Duvarı neyi temsil ediyordu?

'68 olayları Doğu Avrupa'yı da içine alıyordu. Çekoslovakya'da büyük bir hareket vardı. Polonya'da önemli bir öğrenci hareketi ve Yugoslavya'da öğrenci ve işçilerin beraber mücadelesi vardı. Bu hareketlerin çoğu Fransa'daki '68 mayısıyla irtibatlıydı. '68'de Doğu Bloku ülkelerindeki rejimlerin demokratik olmadığı bizim için aşıkardı, büyük çaplı bir değişim gerektiğini düşünüyorduk; bir yan-

Cemal Kafadar Kim var imiş biz burada yoğ iken

DÖRT OSMANLI: YENİÇERİ, TÜCCAR, DERVİŞ VE HATUN
Tarih Toplum Felsefe, 200 sayfa

Kitapta, 16. ve 17. yüzyıl Osmanlı dünyasından oldukça mütevazı dört şahsiyeti okuyacaksınız. Osmanlı tarihi konusundaki ezberlerimizi bozarak, yeni baştan düşünmeye davet eden bir kitap.

Andrey Platonov Dönüş

Metis Edebiyat, Öyküler, Çeviri: G. Ç. Kızılırmak, 168 sayfa

"Bugüne kadar benim okuduklarım içinde modern yok-sulluğu yaşamının nasıl bir şey olduğunu en derinden kavrayan hikâyeci Platonov'dur." — John Berger.
20. yüzyılın ilk yarısında geçen bu öyküler, büyük devrim ve savaşlara tanık olmuş bir dönemin çalkantılı yaşıntısını yansıtıyor.

Ludwig Wittgenstein Kesinlik Üstüne Kültür ve Değer

Felsefe, Çeviri: Doğan Şahiner, 264 sayfa

İki Wittgenstein kitabı tek bir ciltte: Wittgenstein'in hayatının son iki yılında, ölümünden bir kaç gün öncesine kadar tuttuğu notlardan derlenen *Kesinlik Üstüne* ile ölümünden sonra geride bıraktığı elyazmalarından derlenmiş ve felsefe, sanat ve kültür konularındaki değerlerinden oluşan *Kültür ve Değer*. 20. yüzyılın en önemli filozoflarından birini daha yakından tanımamızı sağlar-ken, felsefesiyle ilgilenenlere de düşünce tarzıyla ilgili birçok ipucu sunan bir kitap.

Edward W. Said Başlangıçlar

Metis Eleştiri, Çeviri: Ferit Burak Aydar, 416 sayfa

Edward Said'in edebiyat eleştirisi alanındaki en önemli çalışması *Başlangıçlar*. Milton, Hopkins gibi büyük şair-ler ile, Dickens, Hardy, Conrad, Mann, Proust gibi ro-mancıların eserlerini, özellikle Vico, Auerbach ve Foucault'dan hareketle geliştirdiği kendine özgün ku-ramsal perspektifinden okuyarak, bir eser yazmaya "başlama"nın filolojik, felsefi, psikolojik ve tarihsel bo-yutlarını analiz ediyor Said.

Georg Simmel Bireysellik ve Kültür

SEÇME YAZILAR
Toplum, Çeviri: Tuncay Birkan, 368 sayfa

Simmel'in kaleme aldığı çok sayıda eserden yapılmış bir seçki. Sosyolojinin kültür, tahakküm, çatışma, mübade-le gibi temel kavramlarını açımlayan, yabancı, yoksul, cimri, maceracı gibi sosyolojik "tipler" hakkında özgün gözlemler geliştiren, bireysellik, özgürlük, duyular, aşk, aşkınlık ve din gibi geleneksel olarak felsefeye ait görü-len temalar üzerinde şaşırtıcı ve düşündürücü fikirler ge-liştiren yazılara yer verildi.

METİS AJANDA 2010

İLLALLAH!

TÜM KİTAPÇILARDA..

www.metiskitap.com'dan yapacağınız
tüm alışverişlerinizde armağan

metis

dan da kapitalizm ve ABD emperyalizmiyle mücadele etmek gerekiyordu. Doğu Bloku ülkeleriyle '68 sırasında çok yakın temas halindeydik. Doğu Berlin'deki muhaliflerle bağlantı halinde olduğumdan Doğu Alman polisi tarafından fişlenmiş ve tutuklanmışım. Sonra, Çekoslovakya'da başlayan normalleşme sürecinden itibaren duvarın öteki tarafı kısmen unutuldu ve gündemden düştü. Polonya'daki Dayanışma hareketiyle tekrar öne çıktı. Dayanışma, her ne kadar kendine has, kısmen katolik ve milliyetçi bir işçi hareketi olsa da, Fransa ve İtalya gibi ülkelerden büyük destek aldı.

Duvar sizin için başından beri yıkılması gereken bir duvar mıydı?

Yıkılması gerektiği, varolmasının açıklanamayacağı anlamına gelmiyor. Batı Almanya'nın zenginlik ve refah düzeyi öyle bir seviyede idi ki, duvar olmasaydı, Doğu Almanya ayakta kalamazdı. Duvar bir tür ekonomik korunak olarak inşa edildi. Tabii reel sosyalizm taraftarlarının da oturup sistemlerinin neden başka türlü işlemediği üzerine kendilerini sorgulaması gerekirdi. Duvarın getirdiği özgürlük kısıtlamalarını açıklamak mümkün değildi, hele de gençlere...

Duvarın yıkılışı üzerine, Prag Baharı sırasındaki iyimser ortamda olduğu gibi, bunun reel sosyalizmin sonu ve "insan yüzlü sosyalizm" in başlangıcı olacağı mı düşündünüz mü?

'68'de çok iyimserdim, çünkü gerçekten özgürlükçü ve sürekli genişleyen bir toplumsal hareket vardı. Prag da bunun bir parçasıydı. Doğu Bloku'ndaki otoriter yönetimlerin yerine özgürlükçü sosyalizmin geleceğini umuyorduk. Prag Baharı'nın yöneticilerinin de söylemi bu yöndeydi. Bazıları kendilerini reformist olarak tanımlıyordu, ama çoğu hakiki devrimcilerdi. 1989'daysa her şey tamamen farklıydı. Barış ve insan hakları arzulanıyordu, devrim değil. Sonuç olarak, en azından eskisinden daha iyi olacağını düşünüyorduk. Biraz İsveç tipi bir sosyal demokrasi olacağını bekliyorduk. Tam tersi oldu, ibre ultra-liberalizme kaydı. Ve ultra-liberalizmin ideolojik zaferi, Doğu Bloku ülkelerinin global kapitalizme geçiş sürecine yansdı, bu ülkelerde zenginlerin çoğu da eski komünist yöneticilerden oluşuyor. İktidardakiler özelleştirmeleri kendi çıkarlarına göre yaptı. Yıllarını hapiste geçiren muhaliflerin çoğu kenara itildi. Özellikle Rusya'da küçük bir grup kamu servetini resmen zimmetine geçirdi. Rusya'nın durumu içler acısı.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ABD'nin tartışmasız üstünlüğünü kabul ettirmesinde nasıl bir rolü oldu?

1970'lerin sonu, sömürgeliktan kurtulan ülkeleri de düşünürsek, 1945'ten itibaren ortaya çıkan devrimci hareketlerin hemen hemen bütün ülkelerde söndüğü döneme tekabül ediyor. Bu tükeniş haliyle Reagan ve Thatcher'ın başını çektiği liberal ideolojinin karşı saldırıya geçmesinin de önünü açtı. Berlin Duvarı'nın yıkıldığı dönemde Batı ülkelerinin sembolik liderleri de onlardı zaten, Roosevelt

gibi Keynesyen sosyal demokratlar değil. Bu yüzden ultra-liberalizm Doğu Avrupa ülkelerinde bu kadar kolay yaygınlaştı. Batı'nın sunduğu zihniyet, sosyal devlet değil, barbar kapitalizmdi. Sosyal devlet, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından işçi sınıfına verilen bazı tavizler sonucunda oluşmuştu. Bu açıdan duvarın yıkılışının sonuçları korkunç oldu. Reel sosyalizm İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Batı ülkelerini bazı reformlara zorlamıştı ama, '68'den itibaren ölü bir ideoloji haline gelmişti.

Reel sosyalizm sizin gözünüzde '89'a doğru mu ömrünün tamamladı, yoksa '68'de zaten "bitmiş" bir ideoloji miydi?

Duvarın yıkılması gerektiği, varolmasının açıklanamayacağı anlamına gelmiyor. Duvar bir ekonomik korunak olarak inşa edildi. Tabii reel sosyalizm taraftarlarının sistemlerinin neden başka türlü işlemediğini sorgulaması gerekirdi.

İdeolojik olarak '68'de bitmişti, fakat ekonomik olarak işliyordu. Doğu Avrupa ülkelerine, daha da önemlisi Sovyetler'den ayrılan ülkelere baktığınızda o dönemden kalma müthiş bir altyapı görüyorsunuz, eğitim seviyesinin doruk noktasında olduğu yıllardı. Ama politik olarak '68'de ideoloji tükenmişti. Öyle bir direniş vardı ki, ancak baskıyla cevap verebiliyorlardı, Çin'le yaşanan kopuş da bunun bir parçası. Esas olarak bir model oluşturmaktan çıkmıştı, insanların zihinlerinde artık işlemeyen bir sistemdi. Sonra da reel sosyalizmin ekonomik krizi başladı, Brejnev'in iktidarda olduğu

durgunluk dönemi. 1989'da bu ülkeler ekonomik olarak da tükenmiş durumdaydı.

Bugün, Latin Amerika istisnası dışında, sol dünya çapında bir kriz yaşıyor. Bunun temel sebebinin solun 1989 sonrasındaki koşullara uyum sağlayamaması olduğu söylenebilir mi?

Kesinlikle. Sosyal demokrasinin başarılı olmasının sebebi, Stalinist komünizme bir alternatif olarak görülmesiydi. Programının bir kısmını da -sosyal güvenlik, refah devleti- uygulayabilmişti. Hristiyan demokratları değil, İskandinav modeli sosyal demokratları kastediyorum. Yadsınmaz gelişmeler oldu. Bu süreci kolaylaştıran bir etken de, Sovyetler'den ödü kopan burjuva sınıfının verilen tavizleri kabul etmesiydi. Bütün bunlara rağmen sosyal demokrasiler, sömürgele- rin sona erdiği bağımsızlaşma yıllarında nasıl bir tutum sergileyeceklerini bilemediler ve başta İngilizler ve Fransızlar olmak üzere, duvara tosladılar. Batı Avrupa'daki komünist sol ise tabii ki Sovyet yanlısıydı. İtalyan komünistler Sovyet sistemini eleştirdiklerinde ortaya sosyal demokrat bir parti çıktı, başka bir şey değil. Solun soluna gelince, Troçkistler, anarşistler, Maoocular kendi modellerini bir alternatif olarak görüyorlardı. Ama bu düşünce de uzun sürmedi. Zaten duvar yıkıldığında, bunlar üzerine gerçekten kafa yorulduğunu söyleyemeyiz. Solun solunun söylemi, tabandan gelen demokrasi olsun, özyönetim kavramları olsun, 1981'in Dayanışma'sının programını hatırlatıyordu. Solun bu şaşkın ve yönünü kaybetmiş hali o zamandan beri sürüyor, hâlâ ideolojik olarak kendine gelebilmiş değil, en azından Avrupa'da. Latin Amerika ve Hindistan'da durum epey farklı.

Berlin Duvarı'nın yıkılışının 20. yılı kutlanırken birçok yeni duvarın ortaya çıktığına tanık oluyoruz. "Avrupa Kalesi"nden bahsediliyor; AB nasıl kapalı bir kaleye dönüştü?

Bugünkü anlamıyla "Avrupa Kalesi" Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra oluştu. Ayrıca, duvarlar inşa etmek küreselleşmenin bir parçası! Bu AB'ye has değil, hatta yalnızca mecazî anlamda da değil, ABD'yle Meksika arasındaki duvar mesela. Ya da İsrail ve Filistin toprakları arasında... Zaten İsrail-Filistin meselesi genel tablonun özetı gibi. Berlin Duvarı'ndan on kat büyük bir duvar örüldü. Bu olaylar geçmişin değil, bugünün olayları!

2000'de AB resmî olarak "çeşitlilik içinde birlik" sloganını benimsedi. Fakat AB kurumlarında bu söylem ile pratik arasında bir uçurum görülüyor. Siyasî partilerin, sosyal hareketlerin AB kurumları içinde ağırlıklarını artırmaları lâzım. AB kurumları dönemin geçer akçe söylemlerini yansıtır, fakat daha ılımlı ve sempatikleştirilmiş bir şekilde yapıyor bunu. "Çeşitlilik içinde birlik", evet, güzel bir söz, ama yaptıkları tam tersi, tutuklevleri inşa edip yeni "boat people"lar yaratıyorlar. Avrupa'nın tamamında bununla mücadele etmeye

çalışan sivil toplum örgütleri var. Ama siyasî alanda kendilerini yeteri kadar gösteremiyorlar.

AB Parlamentosu seçimlerindeki düşük katılıma, Lizbon Antlaşması'nın göz göre göre anti-demokratik bir şekilde kabul ettirilmesine, lokomotif ülkelerde sağcı hükümetlerin iktidarda olmasına bakıldığında, AB'nin sistemin ve kurumlarının içinden demokratikleştirilebilmesi pek mümkün görünmüyor. Ne dersiniz?

Öncelikle ülkelerin kendilerini demokratikleştirmeleri lazım. AB kurumları ya da Lizbon Antlaşması bizatili o kadar büyük önem taşıyor, yabancı düşmanlığını yaratan onlar değil. Ama yabancı düşmanlığı Lizbon Antlaşması'nın getirdiği sistemde kendine yer bulabilir.

Geçenlerde, eski sosyalist ve şimdi Sarkozy hükümetinin Millî Kimlik ve Göç bakanı Eric Besson, Fransız kimliği üzerine geniş bir tartışma başlatmak istediğini açıkladı. Avrupalılık kimliğinin dışlayıcı bir kimlik haline gelmesi ülkelerin içindeki bu tür söylemlerle başlamıyor mu?

Aslında kimse Avrupalılık kimliğinden bahsetmiyor ki. Bahsettikleri, ötekilere karşı "bizim" kimliğimiz. Hristiyan muhafazakârların gözünde Avrupalılık, fakirlere karşı zenginlerin, siyahlara karşı beyazların, Müslümanlara karşı Hristiyanların, "sahte" Avrupalılara karşı "sahici" Avrupalıların kimliği. Aslında, bir kimlik sorunsalı yok, bunun konuşulmasının sebebi dışlama politikasını gerekçelendirmeye çalışmak. Bu açıdan bakıldığında Eric Besson klişe bir örnek: Alışılmış aşırı sağcı bir faşist değil ama, bugünün neoliberal yabancı düşmanlığının taşıyıcısı. Yabancı düşmanlığıyla aşırı sağın yükselişi elele gidiyor. Aşırı sağ İtalya'da iktidarda, Fransa'daki iktidarı üzerinde büyük etkiye sahip, Danimarka ve Hollanda'da iktidarda. Bu durum Avrupa'nın yakın geleceği için ciddi bir tehlike. AB'yi yabancılardan nefret eden bir temel üzerine kurarsanız, kısa sürede Avrupa içi yabancı düşmanlığı da artacaktır; Almanlar ve Polonyalılar arasında, hatta bu gidişle yeniden Almanlar ve Fransızlar arasında... Milliyetçilik AB'yi ortadan kaldıracak güce sahip bir zehir. Milliyetçilikle beraber din de tekrar ön plana çıkıyor. Avrupa'nın büyük bir kısmı, uzun süre, kısmen "post-Hristiyan" bir düzende yaşamıştı. Bugün AB'nin kurucusu altı ülkenin dördünde iktidardaki partinin adında Hristiyan kelimesi geçiyor.

Son Avrupa Parlamentosu seçimlerinde Yeşil partiler önemli bir başarı elde etti. Yeşilleri bir sol hareket olarak görebilir miyiz bugün?

Öncelikle, Yeşillerin başarısının sadece bazı Avrupa ülkeleriyle sınırlı olduğunu hatırlamak gerek. Avrupa ülkelerinin çoğunda çevreci partiler ya hiçbir önem taşıyor ya da solda değiller. Fransa, Belçika, Hollanda ve Almanya'da nispeten solcu bir hareket oldu-

ğunu söyleyebiliriz, ama İspanya ve İtalya'da çok daha marjinal, ayrıca sağcı çevreci hareketler de var. Kısacası, Avrupa'nın genelini kapsayan bir durum değil Yeşillerin yükselişi. Bazı Yeşil partilerin merkez sağla ittifak yaptıkları doğru, fakat bu bize ideolojik temel ne olduğunu ya da onca insanın neden onlara oy verdiğini göstermiyor. Fransa'da bazı belediyelerde komünistler Yeşillerle ittifak yaptı, bu da böyle bir toplumsal talep olduğuna işaret ediyor.

Duvar inşa etmek küreselleşmenin bir parçası! AB'ye has değil. Yalnızca mecaz da değil. ABD'yle Meksika arasındaki duvar mesela. Ya da İsrail ve Filistin toprakları arasında... Zaten İsrail-Filistin meselesi genel tablonun özeti gibi.

Yeşiller bu talebe cevap verebilir mi, bu ayrı bir soru ve cevabı henüz verilmiş değil. Zor gözüküyor, çünkü küçük bir parti ve yöneticileri kolayca sistem tarafına kayabilir. Almanya'da kısmen böyle oldu. Fakat bir hareketlenme olduğu açık ve her halükârda ekolojik sorunlar bugünün en önemli sorunlarından biri, hatta belki de en önemlisi.

Sol partilerin ekoloji konusunda samimi ve etkili girişimlerde bulunamamasını nasıl açıklıyorsunuz?

Bunun cevabı da 1989'a uzanıyor. Sovyetler'in ve Doğu Avrupa'daki komünist rejimlerin diktatoryal yapısı bir yana, buralarda üretimin sözde akılcı ve planlı bir şekilde organize edildiğini, gelişme sürecinde korkunç sonuçlar doğuran bir sistem olduğunu görüyoruz; üretmek için üretmek zihniyetinin bir parçası. Sosyal demokratların üretimci yaklaşımları bunun aynısıydı, aynı zamanda üretimle gelen kalkınmanın sosyal adaleti sağlayacağı iddia ediliyordu. Hatta kısmen eski sanayileşmeciler liberalerin de görüşü buydu. Ekolojik ekoloji, üretim ve kalkınmanın eşanlamlı olduğu fikrinin tamamen yanlış olduğunu kanıtlıyor. Üretim sorunu '68'de tartışılıyordu, '89'da da tartışılması gerekirdi, ama bu yapılmadı. Solun içinde bulunduğu krizin temel sebebi de bu.

Almanya'nın iki dünya savaşı

mağlup çıkmasına, nazizmin travmasını yaşamasına, 20. yüzyılın neredeyse yarısını ikiye ayrılmış biçimde geçirmesine rağmen, iktisadî ve siyasî olarak dünya çapında söz sahibi bir konuma gelebilmesi şaşırtıcı değil mi?

Almanya ilginç bir ülke. Alman halkı Avrupa'da Ruslardan sonra en kalabalık halk. Bu çok önemli bir faktör. Ayrıca, çok zengin bir tarih ve kültüre sahip. Macar siyasetbilimci Istvan Bibó'nun dediği gibi, Fransız Devrimi'nden beri bir aşağılık kompleksi ve siyasî histeri içinde yaşıyorlar. Bu histeriden daha yeni çıktılar. Bu kompleks ilk başta Almanya'da takıntılı bir milliyetçiliği doğurdu. Bu da çok ilginç, çünkü Almanya 1910'da dünyadaki birinci güç olmak için her şeye sahipti, ama militarizm yüzünden bunu başaramadı, istediklerini yalnızca savaş yoluyla elde edebileceğini düşünerek ciddi bir hata yaptı. Aynı histeri daha sonra patolojik bir örnek olan Hitler'i getirdi. İkinci Dünya Savaşı felâketinden sonra Almanlar yitlik vaziyetteydi. Siyasî olarak pek bir hareket alanları yoktu. Kültürel olarak da yitlik vaziyetteydiler, bu çok sık unutuluyor. Kültürel olarak İkinci Dünya Savaşı öncesinin Almanyasıyla İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanyasını karşılaştırsak, arada korkunç bir fark var. Savaş öncesi Almanya bugünün ABD'si gibiydi kültürel olarak. Duvarın yıkılması bir açıdan İkinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarının sona ermesi anlamına geliyor. Sonrasında da Almanya yine çabukça toparlandı. Avrupa'da yabancı düşmanlığının en tehlikeli boyutlarda olduğu ülkelerden biri değil, Hollanda'da ve Danimarka'da durum çok daha vahim. Almanya'da en ufak yabancı düşmanlığı görüldüğünde büyük haber olur, "neo-naziler geliyor" denir. Mesela Dünya Kupası'na yansıyan Alman taraftarlığı çok daha sempatik ve ılımlı. Aklına Brecht'in 1950'lerde Birleşik Almanya'ya millî marş önerisi olarak yazdığı şiir geliyor: "Oder ve Ren nehirleri arasındaki ülkemizi seveceğiz / Diğer halkların kendi ülkelerini sevdikleri gibi."

Duvarın yıkıldığı gün nasıl bir ruh halindeydiniz?

Berlin'de bugün hâlâ ayakta olan bir Marx ve Engels heykeli vardır. Duvar yıkıldıktan birkaç gün sonra heykelin üzerine birileri şöyle yazmıştı: "Denedik, ama olmadı." (gülüyor) Biz de biraz o ruh halindeydik. Yenilgi duygusuyla karışık bir karamsarlık değildi bu. Ama, bir nostalji vardı tabii, ne de olsa Ekim Devrimi'yle başlayan bir sürecin sonuna gelinişti. 10 Kasım günü, Doğu Alman tanıdıklarımın hepsi Batı Berlin'deyken, ıssız Doğu Berlin'de Fransız bir arkadaşım yalnız kalmıştık. Bir süre duvarın önünde gezindikten sonra, bomboş bir kafeye oturduk. Birkaç dakika sonra Kübalı bir sokak grubu gelip çalmaya başladı. Bizim için "Commandante Che Guevara"yı söylemelerini istedik onlardan. Sanki son defa dinliyormuşuz gibiydi. (gülüyor)

Anti-pop, "Nasyonal Cogratya"
Evrensel Belgin